مرن و ژینا بەرزەخێ

ـ كتێب : مرن و ژينا بەرزەخێ

ـ نڤيسەر : تەحسين دۆسكى

ـ چاپا ئێكێ ٢٠٠٦

ـ چاپخانەيا زانا دهۆك

ـ ژمارا سپارتنێ ل پەرتۆكخانەيا گشتى ل هەولێرێ : ٣٥٨ سالا ٢٠٠٦

ـ ژ وەشانێن پەرتۆكخانا جزيرى ل دهۆك .

مرن
و ژینا بەرزەخێ

تەحسین ئیبراهیم دۆسکی

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله ﴿ خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلاً وَهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ ﴾ نحمده تعالى ، ونستعينه ، ونعوذ به من أهوال البرزخ وسوء المنقلب ، من يهده الله فلا مضل له ، ومن يضلل فلا هادي له .

والصلاة والسلام على رسوله القائل وهو الصادق المصدوق : ﴿ أكثروا من ذكر هاذم اللذات : الموت ، فإنه لم يذكره أحد في ضيق من العيش إلا وسعه عليه ، ولا ذكره في سعة إلا ضيقها عليه ﴾ .

خواندڤانێن خودان باوەر : مرن ئەو ڕاستىيا ب ترس ونەخۆشە يا كو دكەفتە ڕێكا هەر خودان رحەكى ، ڕاستىيەكە گاڤا هات كەس نابت بشێت وێ بزڤڕينت ، خۆ ل چو توخوييان ناگرت ، بێ دەستويرى دئێت ، كا چاوا مەزن ودانعەمران دبەت وەسا جحێل وزارۆكێن خۆنەديتى ژى وەردگێڕت ، فەقيران نابەت وزەنگينان بهێلت ، خۆ ل مرۆڤێن لاواز وبێ هێز ب تنێ نادەت ، ب سەر هەمىيان دا دئێت ، وهەمى بەرانبەر ڤێ ڕاستىيێ وەكى ئێكن ، نە خۆ ژ كۆلك وزنجا فەقيرى ددەتە

پاش ، ونە شویرهێن کۆچك وسەراییێن بلند ڕێکێ لـێ دگـرن .. گاڤا هات زڤڕینێ نزانت ، نە ژ زێرەڤانان دترست ، نـە بـەرتیلان قـەبـویـل دکـەت ، دلـێ خۆ ب حالـێ کەسێ ناسوژت ، وخۆ ل کەسێ ژی ناگرت ، یێن پەیا ویێن سویار ژی خۆ ب دەست ڤە بەردەن ..

باشان دبەت ، وخرابان ژی دبەت ..

شەڕکەران دبەت ، وترسینۆکان ژی دبەت ..

بێ گونەهان دبەت ، وتاوانباران ژی دبەت ..

عەبدێن خودێ دبەت ، وعەبدێن دنیایێ ژی .. پێغەمبـەران .. خـۆش مرۆڤـان .. عـەگیدان .. پەهلـەوانان .. بـێ خـێران .. هەمی‌یان ﴿ كل نفس ذائقة الموت ﴾ !

د گەل من هزر بکە : نوکە ، ئەو دەم هات یێ نەئێتە زڤڕاندن یان پـاش ئێخستـن : ﴿ وجـاءت سـكرة المـوت بـالحق ﴾ وبـۆ تشتەکێ حـەق ، یـێ بەرچاڤ ، گومان تێدا نـەما : ﴿ ذلـك مـا كنت منه تحيد ﴾ .. نوکە بەرپەڕێ ژیێ تە ب دویماهی هـات ، هاتە پێچان ، ئـەو دەلیـڤـەیا بـۆ تە هاتی‌یە دان خـلاس چـو ژێ نـەمـا .. ژ ئـەڤـرۆ ویـڤـە دەمێ بەحسێ تە دئێتە کرن تـو دێ ژ مری‌یان ئـێـیـە هژمارتن ، هەر وەکـی جـارەکێ تـو یـێ سـاخ نەبووی ، هەر وەکی تە چو ڕۆژ د گەل وان نەبۆراندین !

مـرن هات .. ئەو مرنا تو ژێ درەڤی وهەردەم تە ژ بـیـرا خۆ دبر ، هات ب تە ڕا گەهشت ، تو گرتی ، و د گەل خـۆ بریـە قویناغەکا دویر .. ویا بەرزە ..

چ دەسپێکەکا مەزنە !!

وچەند وەغەرەکا ب ترسە !!

بینـە بـیــرا خـۆ : دەمـێ دلــێ تـە ژ لێدانـێ دوەسـتییێت ، وئەزمانێ تە گران دبت ، پەردەیێن درەوێ ژ بەرچاڤێن تــە دئێنـە لادان : ﴿ لَقَدْ كُنْتَ فِي غَفْلَـةٍ مِـنْ هَـذا فَكَشَـفْنَا عَنْـكَ غِطَـاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ ﴾ (ق : ٢٢) پەردە هاتنە لادان ، ئەو دنیایا بەری هنگی ل بەر تە هند یا شرین ، هند یا ب بها ، ئەڤرۆ وەکـی خۆ نەمایە .. یا سارە ، یا زەرپەتـخـییە ، هێدی هێدی یـا پاشـڤە دچت ، حەتا دویماهیێ ئێکجار ل بەر تە غەوارە دبت ..

هنگی ژ نوی تو دێ زانی دنیا چەند یا بــێ خـێرە ، چـەند یـا هەڤال هێلە ، دنیا ب هەمی مرۆڤێن خۆ ڤە دێ پشـت دەتـە تـە ، کەسـەك بـەرەڤانییێ ژ تـە ناکـەت ، ژ نـوی دێ زانـی چـــەند تەخسیرییەکا مەزن بوو تە کری ، دەمێ ئاخـرەتا خـۆ یا نـوکـە دێ چـییـێ تە دایە ب ڤێ دنیایێ ئەوا نوکە تە دهێلتە د دەسـتێ مرنێ دا ! ل وێ دەلیڤەیێ ب دورستی دێ پەشـێمان بـی .. بێـی کــەســێ گــوه ل دەنـگـێ تە ببت دێ کەیــە گــازی : ﴿ رَبِّ

لَــوْلا أخَّــرْتَــنِـي إِلَى أجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُنْ مِنْ الصَّالِحِينَ ﴾ (المنافقون : ١٠) .

خوزی‌یا تە یا ئێکانە دێ ئەو بت پیچەکا دی ل عەمرێ تە بێتە زێدە کرن دا ڤێ جارێ ل خۆ بزڤڕی وقەستا خودێ بکەی وڤیانــا دنیایێ ژ دلــێ خۆ بینی‌یــە دەر .. ﴿ رَبِّ ارْجِعُونِـي لَعَلِّـي أعْمَـلُ صَالِحاً فِيمَا تَرَكْتُ ﴾ (الـمـؤمـنون : ٩٩–١٠٠) .

یا ڕەببی ! من عەمرێ خۆ هەمی د بـێ ئـەمری‌یا تـە دا بربـوو ســەری ، ئــەز وباشــی گەلـەك د ژێك دویر بووین ، ئەڤ گاڤە ل بـیــرا من نەبوو ..

یا رەببی ! بەس ڤێ جارێ من بزڤڕینە دا ئەز وێ بکەم یــا مــن بەری نوکە نەکری ..

بـەلــێ ژ بانـێـن بـلـنـد بـەرسـڤ دئـێـتـە دان : ﴿ كَلا إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا ﴾ نە .. ژێ دەرکەفت ، دەمێ ڕاهێلانا خوزی‌یان نەما !

برایێ من .. خویشکا من ! ئەڤرۆ ، هێشتا تو نەگەهشتی‌یە ڤی دەراڤــێ تــەنگ ل خۆ بزڤڕە ، چونکی ئەگەر ئەو ڕۆژ هات هنگی ژ نوی پەشێمانی فایدەی نادەت .

بینە بەر چاڤێن خۆ : تو یێ ژ گاڤان بووی ، یێ کەفتی‌یە نــاڤ نڤینان ، مرۆڤێن تە هەمی ل تە کۆمبووینە ، دلــێ تە ژ کۆڤانان یێ

تــژی بووی ، رۆندك نەماینە یێن هشك بووین ، ئـەزمانێ گرانـە ب دورستی ناگەرِیێت ، كەس وكار هەمی ل دۆر تە كۆمبووینە ، هندەكان گریـە ، هندەكان هەوارە ، هندەك ژی ب لـــەز دچـن هەوارێن خۆ دگەهیننە دختۆران ..

دختۆر دێ ئێن ، دەرمانێن خۆ دێ ل تە جەرِبینن ، بەلـێ ئـەو ژی چو فایدەی ناگەهیننە تە ..

ئەی عەبدێ گونەهكار وبەلا دەور وزەمانی
ئەڤ نصحەتە من كر بۆ خودێ دا تو بزانی
عامی هەمی مەغروورن وغەیرین سەروكانی
رِۆژا سەفەرێ هات تو هلۆ لێكدە جیهازی

رِۆژا ســـەفــەرا تـە هات ، تە بڤێت تە نـــەڤێت دێ باركـەی ﴿ وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذَلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ ﴾ (ق : ١٩) . هێدی هێدی دنیا ل بەرچاڤێن تە دێ شێلی بت ، مرۆڤان تو ژێك جـودا ناكەی ، خلاس .. سەكەراتە ، هەمی هیڤی هاتنــە برِین .. چ مێڤانەكێ گران بوو ب خافلـەتی ڤە هاتی !

مرن وسەكەراتێ تو نەبە ژ بـیـر خۆ چو گاڤا
وەقـتــێ تــە قەشاڤی كەتە لێڤ ودەڤ وچاڤا
هاتـن مـەلـەك وگــۆتــە تـــە مالا تە نەئاڤا
داخل بە عەزابێ تـو نە سەربەست وفـەرازی

وێ گاڤێ ئەگەر دنیا هەمی یا تە بت تو دێ دەی بەس دا تو خۆ ژ مرنێ بکڕی ، بەلێ ئەو ژی فایدێ تە ناکەت ..

دختۆر زڤڕین .. ژ تە بێ هیڤی بوون ، مرۆڤێن تە پشتا خۆ دا تە ، دەستێن تە وییێن خۆشتڤییێن تە ژێك ڤەقەتیان : ﴿ لَقَدْ كُنْتَ فِي غَفْلَةٍ مِنْ هَـذا فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ ﴾ (ق : ٢٢) . چاڤێن تە دێ زل بن ، کەسەر زێدە بوو ، وسەکەرات هات .

بینە بەر چاڤێن خۆ : ل وی دەمی ، ب دو چاڤێن شکەستی ڤە تو دێ بەرێ خۆ دەیە دۆر وڕەخان ، دەیك وباب ، خویشك وبرا ، ژن وعەیال ، هەمی ل دۆر تە دکۆمبووینە ، بەلێ کەس ژ وان نەشێت تشتەکی بۆ تە بکەت ، ب تنێ ڕۆندك د دەستێ وان دا ماینە کو ل سەر تە ببارینن ، ل سەر بەلگێ تە ئەوێ چرمسی ونێزیکە بوەرییێت ، ل سەر وی جهێ تو دێ پشتی خۆ هێلیە ڤالا ، ل سەر وان ڕۆژێن هەوە پێکڤە بۆراندین وئەڤرۆ وەکی خەونەکا کورت .. یا شرین ، ڤەڕەڤین !

هەر ئێك ژ وان ژ لایێ خۆ ڤە دێ گازی تە کەت ، بەلێ ئەزمانێ تە ناگەڕییێت وتو نەشێی بەرسڤا وان بدەی .. ئەو کەسەر ژی دێ مینتە د دلێ تە دا ..

بۆ جارا دویماهییێ تو دێ چاڤێن خۆ ل مرۆڤێن خۆ گێڕی .

خۆشی ل مە هەمی چوون وکول ودەرد وئەلەم مان
ئەو کەیف ولەزەت بوونە خەون نالی وخەم مان
بێ فایدەیە هنگی گری وعوزرێ ڤەخوازی

سەکەرات دژوار بوو .. (لا إلـه إلا الله) .. رح گەهشتە حەفکێ ، تو ودنیا ژێك خلاس .. خەما مەزن ئەڤەیە ، پسیارا ئالۆز دێ هەر ئەڤە بت : ئەرێ وەغەرا من دێ بۆ کیڤ واری بت ؟ (لا إلـه إلا الله) پێگاڤا تە یا ئێکێ د ڤێ وەغەرێ دا دێ بەرێ تە دەتە قەبری ..

ئەڤی حالی ئەڤی ملکی — ئەڤی تشتی ئەڤی جلکی
ئەڤی ڕەنگی ئەڤی خولکی — تو دێ هێلی ل مەرعایێ
تو دێ ڤێ عالەمێ هێلی — وەکی ل قەبری ڤەدان کێلی
تە ژێ بارکر وەکی عێلی — ل بەر گەرمێ وسەرمایێ

بینە بەر چاڤێن خۆ : دەمێ رح دەردکەڤت ، چاڤێن تە دمیننە زل ، ئێك ژ حازران دێ وان داننتە سەرئێك .. و .. هەمی دێ دەرکەڤن ! هەمی ب شۆل دکەڤن ، ئێك دچت دا کفنی بینت کەرکەت ، ئێك دچت ل مریشۆیەکی دگەڕێت ، وهندەك ژی دچن دا مالا تە یا دویماهییێ ئاڤا کەن !

بینە بەر چاڤێن خۆ : گاڤا کەلەخێ تە ددانن سەر شیارێ ، ومریشۆ ب دەستێ خۆ تە وەردگێڕت ، مال ومەنصب نەمان ،

خرمـەزنکرن چـوو ، تشـتێ ڤەشـارتی بـەرچاڤ بـــوو ، چـــەند دەلیڤەییێن کورتن ودێ ژ ناڤ هەڤال وهۆگران ئێیە ڕاکرن ، ودێ بۆ ناڤ ئاخێ ئێیە برن . ئـەڤ لـەشـێ نـازك کراسـەکێ زڤـر دێ کەنە بەر ، یێ بێ فەصالـە ، چو بەریك پێڤە نینن تشتەکی بۆ خـۆ بکەیە تێدا ، ئەڤ لـەشێ تە نەدهێلا جارەکێ تـۆز بگـەهتێ نوکـە دێ بەن هاڤێنە ناڤ ئاخێ ، چو دۆشەکان بۆ تــە ڕانـائێخن وچـو بالیفکان ژی نادانـنە بن سەرێ تــە ، ئـەو مـێزەرا تــە حـەتا نــاڤ قەبران پێ دپەچنن وێ ژی بۆ تە ناهێلن تـو ل زڤـستانێ ب سـەر خر دادەی !

بینە بەر چاڤێن خۆ : دەمـێ تــە د ناڤ مـێـزەرەکـــێ دئـالینن وتە دهاڤێنە سەر داربەستەکا ڕەق و ب لـەز تە ڕادکەن و ب لایێ باژێـرێ مـرییان ڤە دبەن ، چ بـــاژێرەکێ ب سـەهمە ، یـێ بـێ دەنگە ، ب تنێ کێلی دئاخڤن :

ئەڤە مرۆڤەکێ دەولـەمەند بوو .. وێ هە گاڤا ب ڕێڤە دچـــوو عـەرد ژ بـــەر دهژیا ، یێ دی مرۆڤەکێ ب حوکم بوو چویچـك ل عەسمانان ژێ دترسیان ، ئەڤێ دی یێ فەقیر بـــوو ، وێ هــە یـێ جحێل بـــوو هێشتا خۆ نەدیت بوو ، یێ دی پــەرداغێ خۆشـییێ ب نیڤی هێلابوو ، ئەڤە خودان حوسن وجەمال بوو ، وێ هــە یـێ کرێت بوو ، وییێ دی .. وییێ دی .. وییێ دی !

هەر كێلی‌یەكێ چیرۆكەك ل بن یا هاتی‌یە ڤەشارتن ، باژێرەكە ب بێ دەنگی‌یا خۆ مەزنترین دەرسێ نیشا مرۆڤی ددەت !

بینە بەر چاڤێن خۆ : گاڤا تە دبەنە سەر لێڤا وێ چالێ یا كو بۆ تە هاتی‌یە كۆلان ، ئێك دێ چتە خوارێ دا جهێ تە خۆش كەت ، چو كاشی ومەرمەران بۆ تە نادانت ، ب تەڤركێ خۆ كوندلێن ئاخێ دێ هویر كەت دا تەنشتا تە دورست بكەفتە ئاخێ .. پاشی هێدی دێ تە داهێلن ، چەند دیمەنەكێ كرێتە !
ئیمام عوسمان دبێژت : من گوه ل پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ بوو : ﴿ ما رأيت منظراً قط إلا والقبر أفظع منه ـ من دیمەنەك نەدیتی‌یە قەت ئەگەر قەبر یێ كرێتتر نەبت ﴾ [1] وپێغەمبەر ـ سلاڤ لێ بن ـ ئەو بوو یێ خودێ جەهنەم وعەزابا وێ نیشا وی داین .

پشتی تە دداهێلنە د قەبری دا بۆ جارا دویماهی‌یێ خاترا خۆ ژ تە دخوازن ، وهەمی پێكڤە ئاخێ ڕاددەنە چالێ وتە دهێلنە ب تنێ ..

ل ناڤ چالا مەحین هەستی ل دۆر كرما صەفا بەستی
كەسێ تشتەك نەما د دەستی خودانێت بەژن وبالایێ

(١) ترمذی وئبن ماجه ڤێ حەدیسێ ب سەنەدەكا دورست ڤەدگوهێزن .

خـودانـێـت گەردەن وخـالا　　　جـەمـال ومـلـكـەت ومـالا
هـەمـی ژێ دەركـەتـن ڤـالا　　　خـوزیـكـا ئـەهلێ مەرضایێ

بینە بەر چاڤێن خۆ : گاڤا تو د قەبری دا دمینی‌یە ب تنێ ، نـە تــە دەســت هـەنـە كێزان پێ ژ خۆ برەڤینی ، نە تە پێ هەنە پێ ژ ماران برەڤی ، جهەكێ تەنگ وتاری‌یە ، نە خـودێ بـت كـەس نەشێت بۆ تە روهن بكەت ، كەس نەشێت فرەھ بكــەت ، كـەس نەشێت د هەوارا تە بێت ، كەس نەشێت صەبرا تە بینت !

برایێ موسلمان ، خویشكا موسلمان : قویناغەكا دویر ودرێژ ل بەرا مە هەیە ، ئەگەر ئەم ب عەقل بین هەر ژ نوكە دێ كــارێ خۆ كەین :

بـكـە كـارێ مـرنـێ نـێ سـەفـەرا دویـرە گـەلـەك
مـا چ لازم ب فـەقـیـری تـو بـچـی ژ ڤی وەطەنـی
بەحرەكا كویرە گەلـەك خۆش مەلـەڤان لـێ غەرقیـن
سـەفـەرا مـەهـلـەكـەیـە وكـۆرە رێـیـە یا نـەپـەنی
گـەمـیـەكـا طـاعـەتەكێ صافی بۆ خۆ چێكە موكم
دا ژ بــەحــرا مــرنــێ تــازە بــبــۆری ب كەنی
هەسپەكێ زیرەك وچوون خۆش بۆ خۆ بینە ژ عەمەلا
دا بـچـی سـەیـر وصــەفـا كـەڤی‌یـە باغ وچەمەنی

صەبرکێشانا
ل سەر موصیبەتا مرنێ

مـرن موصیبەتەکـە د دنیـایێ دا ب سـەر مرۆڤـی دا دئێـت ، بەلکی مەزنـترین موصیبەتە دگەهتە مرۆڤی .. وما تشتەك ژ رحا مـرۆڤی عەزیزتر هەیە ل بەر مرۆڤی ؟ ئەگەر دنیا هەمی یا تە بـت و ژ تە بێتە خواسـتن تو وێ دنیایێ بدەی یان دێ رحـا تـە ژ تـە ئێتە ستاندن بێ دودلـی تو دێ دنیایێ هەمی‌یێ دەی دا رحـا خـۆ پێ بکڕی ، ومرن ئەو موصیبەتا یا رحا تە ژ تە دستینت بێـی کـو بەرانبەرەکی ژ تە قەبویل بکەت ، وئەگـەر صەبرکێشـان ل سـەر تشتەکێ ژ رحێ کێمـتـر ل سەر مرۆڤی یا فەر بت ، پا ئەو ل سەر موصیبەتا ستاندنا رحێ دێ چەند یا فەر بت ؟

مەزنـترین مزگینی بۆ خودانێن صەبرێ هاتی‌یـە دان ئـەوە یـا خودێ ب خۆ د قورئانێ دا دایێ دەمێ ئەمر کری : ﴿ وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِنْ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنْ الأَمْوَالِ وَالأَنفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرْ الصَّابِرِينَ . الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّـهِ وَإِنَّـا إِلَيْـهِ رَاجِعُونَ . أُوْلَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّـهِمْ وَرَحْمَـةٌ وَأُوْلَئِـكَ هُـمْ الْمُهْتَدُونَ ـ و ب هندەکێ ژ ترسا ژ دوژمنی ، وبرسێ ، وکێمکرنا

مالـی کو هوین ب زەحمەت ب دەست خـۆ ڤە بینن ، یـان هـەما هەمی‌یـێ ببەین ، وهەوە ب مرنێ یان کوشتنا د رێکا خـودێ دا ، و ب کێمکرنا بەرهەمێ دارقەسـپ ومێـو ودان ودکاکـان ، یـان خرابکرنا وان ، ئەم دێ هەوە جەرببینین . وتو (ئەی موحەمـەد) مزگینی‌یێ ب کەیف وخـۆشی‌یا دویمـاهی‌یێ ل دنیـایێ وئـاخرەتێ بدە وان یـێن بـێـهـن فـرەهـی‌یـێ ل سەر ڤێ چەندێ دکـەن . ژ سالـۆخەتێن ڤان بێهن فرەهانە ئەگـەر نەخـۆشی‌یەك گەهشـتە وان ئـەو دبـێـژن : ئەم بەنی‌یین خودیینە وملکی وینە ، ئەو مـە ب ریـڤـە دبەت ، ویا وی بڤیت ئەو د گەل مە دکـەت ، وئـەم ب مرنی پاشی رابوونا بـۆ جزادانی دێ زڤرینە نك وی . ئەو بیهن فرەهین هـە مـەدح ودلـۆڤانی‌یەکا مەزن ژ خودی بـۆ وان هەیە ، وئەو ئەون یین ل سەر ریکا راست ﴾ (البقرة : ١٥٥-١٥٧) .

ژ سونـنـەتا خـودی‌یـە د مەخلووقین وی دا کـو ئـەو وان ب گەلـەك خۆشی ونەخۆشی‌یان بـجـەربینت ، دا ل بـەر چـاڤ ئاشکەرا بکەت کانی کی‌یە دی خۆ ل بـەر ڤـی جەربانـدنی گرت شوکرا خودی کەت و ژ ریکا وی دەرناکەڤت ، وکانی کـی دی د سەر دا چت وپی ل ئەمری وی دانت وکوفری ب قـەنجی‌یا وی کەت ؟

ژ ڤى دئيتە زانين كو دانا موصيبەتان بۆ هندىيە دا مرۆڤ پـێ بينە ناسـيـن ، چونكى ل حالـەتى طەبيعى هەمى كەس دشـيـن خـۆ ب صـەبرى وشـوكرى بيننـە دەر ، بەلـێ ئـەوى خـۆ ل بـەر جـەرباندنى بگـرت و د سـەر دا نـەچت ئـەوە مرۆڤـێ بـژارە وسەرپشك .

ودەمـێ بـەحـسى موصيبەتى دئيتە كرن دڤيت ئەم بـيـرا خۆ ل چەند راستىيەكا بينينەڤە :

١- دانا موصيبەتى ـ وەكى مە گۆتـى ـ بـۆ هندىيـە خـودى دڤيت مرۆڤى پى بـجـەربـيـنـت ، ڤيجا يى خودى خـيرا وى ڤيـا بت دى خۆ ل بەر گرت .

٢- ئەگەر خودى موصيبەتەك دا ئيكـى مـەعنا وى ئـەو نينـە خودى ئەو نەڤيت ودڤيت وى بشكينت ، بەلكى بـەروڤاژىيا وى چەندىيە خودى موصيبەتى ددەتە خۆشتڤىيين خۆ .

٣- ئەگەر حەژيكرنا مرۆڤى بۆ خودى يـا راسـت ودورسـت بت دڤيت مرۆڤ ب وى موصيبەتى رازى ببت يا خـودى دئينتـە سەرى ، چونكى هەر تشتەكى ژ خۆشتڤىيەكى بگەهتە مرۆڤى يى خۆشتڤىيە .

٤- ئـەوى صـەبرى ل سـەر موصيبـەتى بكيشـت خـودى مزگينىيى ب سى تشتان ددەتى : كـو ئـەو مـەدحين وى بكـەت

ووی ژ گونەهان پاقژ بکەت ، ورەحـمی پی ببەت ، وشاهدەیییی ب هیدایەتی بۆ بدەت .. وما وی زیدەتر چ دڤیت ؟

٥- گازندەکرن وخۆنەرازیکرنا ژ قەدەرا خودی نیشـانا کیـم باوەرییا مرۆڤییە .

پشتی ڤی دڤیت مرۆڤ بزانت کو تشتی د ڤی دنیایی دا دئیتـە سەری مرۆڤی ئیك ژ دووانە : یان ئەوە یـی بـۆ مرۆڤـی خـۆش ، وەکـی : ساخی وسلامەتییـی ، ومـالداریيـی ، وعەیالـی ، وهتد .. یان ژی ئەوە یی بۆ مرۆڤی نەخۆش ، وەکی : پیگیـرییا ب (ئـەمر ونـەهی) یێـن خـودی ، وخۆدویرکرنـا ژ خۆشـی ودلچونیـن نەدورسـت ، و ب سـەر دا هاتنـا موصیبـەت وگرفتارییان .. و د ڤان هەر دو حالـەتان دا مرۆڤ یی هەوجەیی صـەبـرییـە ، بەلکی گەلـەك جاران صـەبرا ل سـەر خۆشـییان ب زەحـمـەتـترە ژ صەبرا ل سەر نەخۆشییان ، چونکی ل دەمی خۆشی وبەرفرەهییی مرۆڤ پـتـر خۆ ژ بـیـر دکەت ، وقورئـان کانی چاوا نەخۆشییی بۆ خودانی ژ بەلا وجەرباندنی دهژمیرت ، وەسـا خۆشـی وبـەرفرەهییی ژی ژ بـەلایان دهژمـیرت ، وەکـی دبیژت : ﴿ فأما الإنسان إذا ما ابتلاه ربه فأكرمه ونعمه فيقول ربي أكرمن . وأما إذا ما ابتلاه فقدر عليه رزقه فيقول ربي أهانن ـ ڤیجا هندی مرۆڤە ئەگـەر خودایـی وی ئـەو ب خۆشـییی جـەرباند ،

ورزقی وی بـــەرفرەھ کـر ، وحالـــی وی خـۆش کـر ، ئـەو دی هـــزرکـــەت ئـــەڤـە ژ بەر هندی‌یە چونکی ئەو ل نك خودی یی ب قەدرە ، ڤیجا ئەو دی بێژت : خودایی من قەدری من گـرت . وئـەگـەر وی ئەو جەرباند ، ورزقی وی لـی بەرتەنگ کر ، ئـەو دی هزرکەت ئەڤە ژ بەر هندی‌یە چونکی ئەو ل نك خودی یی بی بهایە ، لەو دی بێژت : خودایی من ئەز رەزیل کرم ﴾ (الفجر : ١٥-١٦) .

وچـونـکـی پـەیـڤا مە ل دۆر مرنی‌یە ل ڤیری ئەم ب تنـی دی ل دۆر صەبرا ل سەر وان موصیبەتان ئاخڤین یین کو خودی ددەتە مرۆڤی بیی کو مرۆڤی دەستەك د هاتنا وان دا هەبت .

هندەك جاران خودی بۆ بەنی‌یـەکی وەسـا حـەز دکـەت کـو موصیبەتەك بگەهتی ، ڤیجا چ مرنا خۆشتڤی‌یەکی بت ، یان چوونا تشتەکی ژ مالـی دنیایی بت ، یان ب سەر دا هاتنا نەخۆشی‌یەکی بت ، یان هەر رەنگەکی موصیبەتی بت ، و ژ ئەخلاقی ئیســـلامی فـەرمان پـی ل مـــوسلمانی کری دەمی ئێك ژ ڤـان موصیبـەتان ب سەری دئێت : صەبرە .

د قورئانی دا نیزیکی نۆت جاران بەحســی صـەبری هاتی‌یـە ، وگەلـەك خیرین مەزن ودەرەجەیین بلند خـودی ب صـەبری ڤـە گریداینە ، بۆ نـمـوونە :

قورئان د ئایەتەکی دا دبیژت : ﴿ وجعلنا منــهم أئمـة يـهدون بأمرنا لمــا صـبروا وكــانوا بآياتنـا يوقنـون ﴾ (السـجدة : ٢٤) مـەعـنـا : صـەبـر ئیکا هند ژ مرۆڤی چی دکەت کو ئەو د نـاڤ خەلکی دا ببتە ئیمام وپیشەوا .

و د ئایەتەکا دی دا دبیژت : ﴿ ولنجزين الذين صبروا أجرهم بأحسن ما كانوا يعملون ﴾ (النحل : ٩٦) یان : ﴿ إنمــا يوفـى الصابرون أجرهم بغير حساب ﴾ (الزمر : ١٠) مــەعنا : خـیرا وی مرۆڤی صەبری دکیشت گەلەك ژ کاری وی پـتـره ، وهـەما هەر د گەل نائیتە قیاسکرن ، و (صلاة) و (رحمة) و (هدايــة) ئەوا خـودی بـۆ صەبرکیشـان د ئایەتـەکی دا کۆمکـری دەمــی گـۆتـی : ﴿ أولئك عليهم صلوات من ربهم ورحـمة وأولئك هـم المهتدون ﴾ (البقره : ١٥٧) ئەڤە بۆ کەسی دی د چو ئایــەتان دا کۆم نەکری‌یە .

و د حــەدیســەکا قودسـی دا ـ یـا بوخـاری ڤەگوهاسـتی ـ هاتی‌یە : ئەبوو هورەیرە دبیژت : پیغەمبــەر ـ سـلاڤ لــی بـن ـ دبیژت : ﴿ خودی دبیژت : عەبدی من یی خـودان بـاوەر ئـەوی ئەز خۆشتڤی‌یەکی وی ژ خەلکی دنیــایی دمرینـم وئـەو صـەبری دکیشت وبۆ خۆ ب خیر حسیب دکەت ، ژ بەحەشتی پیڤەتر وی جزایەك ل نك من نینە ﴾ .

وكانی چاوا صەبرا ل سەر موصیبەتی خیرین مرۆڤی زیدە دكەت ، وەسا گونەهین مرۆڤی ژی ژی دبەت ، (ترمذی) ژ پیغەمبەری ـ سلاڤ لی بن ـ ڤەدگوهیزت ، دبیژت : ﴿ خودی بەلایی ددەتە میری خودان باوەر وژنا خودان د نەفسا وی دا ، و د مال وعەیالی وی دا ، حەتا ئەو دمرت وئەو ژ گونەهی یی شویشتی ﴾ .

مەعنا : گاڤا موصیبەتین نەفس ومال وعەیالی دئینە سەری مرۆڤەكی خودان باوەر وئەو صەبری ل سەر دكیشت وشوكرا خودی دكەت ، خودی هندەك گونەهین وی بۆ وی ژی دبەت ، ڤیجا چەند موصیبەتین وی پتر بن ئەو گونەهین بۆ وی دئینە ژیبرن ژی پتر لی دئین حەتا دەمی ئەو دمرت دچتە نك خودی یی بی گونەه .

وئیسلامی هندەك ئەدەب وتۆرە بۆ صەبری دانایینە ، پیتڤی‌یە ل سەر مە ئەم پی دئاگەهدار بین ، ژ وان ئادابان :

١- صەبر ئەوە یا ل (صەدمەیا ئیكی) مرۆڤ دكەت ، ومرۆڤی صەبركیش هنگی دئیتە ناسین دەمی موصیبەت دگەهتی ، (بوخاری وموسلم) ژ (ئەنەسی) ڤەدگوهیزن ، دبیژت : پیغەمبەر ـ سلاڤ لی بن ـ د بەر ژنكەكی را بۆری ل سەر قەبرەكی دكرە گری ـ و د ریوایەتا موسلمی دا هاتی‌یە : ل سەر

قـەبـری کورەکی خۆ دکرە گری ـ ئینا پیغەمبەری ـ سلاڤ لــی بن ـ گۆتی : ﴿ تەقوا خودی بکە وصەبری بکیشــە ﴾ ئینـا ژنکـی بیی وی بنیاست گـۆتـی : بـەلا خـۆ ژ مـن ڤـەکـە ئەو موصیبەتا ب سەری من هاتی ب سـەری تـە نـەهاتـیـە ، ئـیـنـا هندەکان گۆتی : ئەو پیغەمبەر بوو ، ژنك ب دویڤ پیغەمبەری دا ـ سلاڤ لـی بن ـ چــوو ، وی چـو دەرگـەهڤان ل بـەر دەرگـەهــی وی نەدیـتـن ، گۆتی : من تو نەنیاسی ، پیغەمبەری ـ سلاڤ لـی بن ـ گــۆت : ﴿ إنـما الـصبر عند الصدمة الأولى ـ هەما صەبر ئەوە یـا ل دەمی صەدمەیا ئیکی بت ﴾ .

گاڤا موصیبەتەك ب سەر مرۆڤی دا هات ، و د گاڤا ئیکــی دا وی صەبر کـیـشـا وچـو گـۆتـن وکریارین خەلـەت ونەشــەرعی نەکرن ، ئەو مرۆڤ دی ژ خودان صەبران ئیتە هژمارتن .

٢– یا سوننەت ئەوە دەمــی موصیبەتـەك ب ســەر مرۆڤـی دا دئیت مرۆڤ بـیـژت : (إنـا لله وإنـا إلـیـه راجـعـون) وەکـــی دئایـەتا صەبری دا هاتی ، و د حەدیسا موسـلـمی دا ئـەوا ژ (أم سلـمە) یی ڤەدگوهیزت هاتیە : پیغەمبەر ـ ســلاڤ لــی بـن ـ دبیژت : ﴿ چی عەبدی موصیبەتەك ب سەری بیت وئەو بیـژت : (إنـا لله وإنـا إلـیـه راجـعـون الـلـهم أجرني في مصيبـتي واخلـف

لـي خيرا منها) خودی خیری دی دەتی ، وتشتەکی باشتـــر دی دەتی ﴾ .

و (ئەحمەد) ژ (ئەبوو مووسـایی) ڤـەدگوهیزت ، دبیـژت : پـیـغـەمـبـەری ـ سـلاڤ لــی بـن ـ گـۆت : ﴿ خـودی دبیژتـە ملیاکەتی مرنی : تە رحا کوری عەبدی من ستاند ؟ تە رۆناهی‌یـا چاڤێ وی وفیقی‌یی دلــی وی ستاند ؟ ئـەو دی بیـژت : بەلـــی ، خودی دبیژتی : وی چ گۆت ؟ ملیاکەتی مرنی دی بیــژت : وی حەمدا تە کر وگۆت : (إنا لله وإنا إليـــه راجعـون) خـودی دی بیژت : خانـی‌یـەکی بـۆ وی د بەحەشتی دا چی کەن ونـاڤێ وی بکەنە خانی‌یی حەمدی ﴾ .

٣- ژ ئادابین صەبری‌یە خودانـی موصیبـەتی کـارەکی وەسـا نەکەت نەرازیبوونا وی ل سەر ئـەمری خـودی ژی بیتـە زانـین ، وەکی کو سەری خۆ ڤەچرت ، یان جلکین خـۆ بدرینـت ، یـان بکەتە قیری وهاوار ، یان هنـدەك گۆتنیـن خەلـەت و ب گونـەه بیژت ، وەکـی هـنـدەك دبیـژن : خودی ما من چ ل تە کربوو ؟ یان : ئـەڤـە چ بوو تە ئینایە سەری من ؟ یـان : بـۆچـی تـە هـۆ کـر ؟ وگەلـەك ئاخفتنین دی یین تامـا خۆنـەرازیکرنی ژی دئیتـە زانین .. گری ب رحەتی وبیی بلندکرنا دەنگی دورستە .

ونه ژ ئادابین صەبری‌یە مرۆڤ نیشانین هاتنا موصیبەتی ل سەر خۆ ئاشکەرا بکەت ، وەکی خـۆ قریـژی بکـەت ، وسـەری خـۆ نـەشـۆت ، یان سـەر وریـهین خـۆ قژاڤـژ بکـەت ، وخـۆ رەش بکەت .. یان هەر نیشـانەکا دی یـا کۆڤـانداری ژی بیتـە زانـین وەکی دانانا مەجلسین تازی‌یی ، وهلاویستنا پاتین رەش .

دیرۆك ڤەدگوهیزت دبیژت : (صلـەیی کوری ئوشـەیـمــی) جارەکی چوو غەزایەکی کورەکی وی د گەل بـوو ، دەمـی شـەر گەرم بووی ومرن نیزیك بووی ، صلـەی گۆتە کوری خۆ : پیش بکەڤە وشـەری بکە دا تو بەری من بچی وئەز چوونا تە بـۆ خـۆ ب خیر حسیب بکەم .. کوری ب یا بـابی خـۆ کـر وهـیرش دا کافران وشەر کر حەتا هاتی‌یە کوشـتـن ، پاشی بـاب ژی پیشـڤە چوو وشەر کر حەتا ئەو ژی هاتی‌یە کوشـتـن .

پشتی شەری هنـدەك ژنـك چوونـە نـك دەیکـا وی (معـاذة العدوية) ئـیـنـا وی گۆتە وان : ئەگەر هوین هاتبن پیـرۆزباهی‌یی ل من بکەن هوین ب خیر هاتن ، ژ خۆ ئەگەر هوین بـۆ تشـتەکی دی هاتینە بزڤرنە مالین خۆ !

و ژ بەر وی خیرا مەزن یا کو خـودی ژ بـەر صـەبرا ل سـەر موصیبەتی ددەتە مرۆڤی گەلـەك چاك وباشـین ڤـی ئومـەتی حـەز دکرن عەیالین وان بەری وان بـمــرن دا ئـەو صـەبری بکیشـن

ومرنا وان بۆ خۆ ب خير حسيب بكەن .. رۆژا كورى عومـــەرى كورى عەبدلعەزيزى مرى ، وپشـــتى ئـەو داهيلايـە د قـەبرى دا عومەر ل هنداڤى قەبرى راوەستيا وگۆت : خودى رەحمـــى ب تـە بـــبـەت ئـەى كورى من ! تو بۆ بابى خۆ گەلەكى باش بـووى ، و ب خودى ئەڤە رۆژا خودى تو دايە مـــن ئـەزى ب تـە كـەيف خۆش بووم ، بەلـى ئەز ب خودى كەمە هنگى ژ ڤى گاڤى پـتـــر ئەز يى ب تە كەيفخۆش نەبووم كو تو بەرى من مرى ، ژ بەر وى بارا دى خودى ژ تە دەتە من .

٤- ئەگەر موصيبەت يا وەسا بـت مـرۆڤ بشـيت ڤەشـيرت هنگى ڤەشارتنا وى دبتە ژ وان نعمەتين مەزن يين خـودى د گـەل عەبدى خۆ دكەت . ئيمام عەلـى دبيـژت : ژ مـەزنكرنا خـودى وزانينا حەقى وىيە كو تو گازندى ژ ئيشا خۆ نەكـەى وبەحسـى موصيبەتا خۆ نەكەى .

ژ بەر ڤى چەندى گەلەك زانا وزاهدين ڤى ئوممەتى دەمى نساخ دبوون گـازندين ئيشـا خـۆ بـۆ كەسـى نـەدكرن ، چونكـى وان حسيب دكر ئەڤ چەندە خۆ نەرازيكرنە ل سەر ئەمرى خـودى ، دەمى ئيام ئەحمەد نساخ بووى مرۆڤەك هات سەرا بدەت ، گۆتـى حالـى تە چىيـە ؟ ئيمـامى گۆتـى : ئـەزى باشـم ، وى گـۆت : دوهى تا هاتبوو تە ؟ ئيمامى گۆتى : مادەم من گۆتە تە ئەزى باشم

خۆ بی دەنگ بکە ! گۆتنەکا من پی نـــەخۆش بـت ب مـن نـەدە گۆتن .

ودەمی ئەم دبـــيـژيـن : کەيفا چاك وزاهدين ئــومـمـەتـــی ب موصيبەتان دئيت مەعنا وی ئەو نينـە ئـەو ب وان موصيبـەتان نەدئيشان ، نە .. بەلــی دەمی وان هزرا خۆ د وی خيرا مـەزن دا دکـر يا کـو خودی دی دەتە وان ئەو نەخۆشی ل بەر وان سـڤك دبوو ، وەکی وی مرۆڤی يی دەرمانەکی نەخۆش ڤەخۆت ، پـارين خۆ ژی پی ددەت وپی خۆشە ڤەخۆت ژی ، ژ بەر کو ئەو دزانت ساخبوونا وی ژ ڤی ئيشی د ڤەخوارنا وی دەرمانی رایە .

نیشانێن دویماهىیا خراب

شەرتێ كاری دویماهىیە ، وهەر كارەكێ هەبت ب دویماهىیا خـــۆ دئـێـتـه ناسـيـن ، وەكی د حەدیسەكا دورست دا هــاتی : ﴿ الأعمال بخواتيمها ﴾ ژ بەر ڤێ چەندێ دڤێت خودان باوەر هــەر دەم دوعایان بۆ خــۆ ژ خـودێ بكـەت كـو ئـەو كـارێ وی یـێ دویماهىیێ باش بینت ، وكو كارێ وی یێ دویماهىیا ژیـێـ خـۆ ئەو دكەت ژ هەمی كارێ وی باشـتـر بت .. هـەر وەسـا دڤێـت ئــەو خـــۆ د وان تـشـتـان دا شـارەزا بكەت یـێـن دبنه ئەگەرا (دویماهىیا خراب) دا خۆ ژێ بدەته پاش .

و ل ڤێرێ ئەم دێ ئیشارەتێ دەینه هنــدەك ژ وان تشـتان یێـن دویماهىیا مرۆڤی خراب دكەن .. خودێ مە بپارێزت .

١– عەقیدا خراب :

دبت مرۆڤەك یێ چــاك وبـاش ژی بــت ، وعـیـبـادەتـەكـــێ بـۆش وزۆر ژی بكەت ، بەلـێ هندەك لایێن خراب د عەقیدا وی دا هەبن ، وبیـر وباوەرێن وی د دەر حەقا خودێ دا نـە ئـەو بـن یێن ئیسلام پێ هاتی ـ هەر چەندە ئەو هــزر دكـەت كـو عـەقیدا وییە یا دورست ـ ئـــەڤ ڕەنگـە مرۆڤـە گەلـەك جـاران دەمـێ

دکەڤنە بەر مرنێ هندەك گۆتن وکریار ژێ پەیدا دبن کـو کـارێ وان یێ باش ژی هەمی‌یێ پویچ بکەت ، لــەو تشـتەکێ گەلـەکێ فەرە موسلمان عــەقیدا خـۆ ب خـودێ وپێغەمبـەری وئیسـلامێ دورست بکەت ، وەکی د کیتاب وسوننەتێ دا هاتی ، دا خـودێ دویماهی‌یەکا باش ب رزقێ وی بکەت بکەت ، ویا ئاشکەرایە کو تـەقوایێ ئەگـەر عـەقیدا دورسـت د گـەل دا نـەبت دێ وەکـی دیوارێ ل سەر بەفرێ بت .

٢- بەردەوامی‌یا ل سەر کرنا گونەهان :

کرنا گونەهێ دلـێ خودانی ڕەق دکەت ، وئێکا هند ژێ چێ دکەت کو بێ ئەمری‌یا خودێ ل نك وی ببتە تشتەکێ عــەدەتی ، وئــەو مــرۆڤێ ل سەر کرنا گونەهێ بەردەوام بت گونەه کـاری ل سەر باوەری‌یـا وی دکـەت ، وهێـدی هێـدی ئیمانـا وی لاواز دکــەت ، وکانــێ مرۆڤ ژی‌یێ خۆ ب چ ڤە دبۆرینـت وپـتــر چ دکەت گاڤا کەفتە بــەر مرنــێ پـتــر هــزرا وی ل ســەر وی تـشـتی دئێت ، وەکی د خەونێ دا کـا چـاوا (یـێ برسـی نـانی دبینت ، ویێ رویس جانگی) وەسا مری ژی ل بــەر مرنــێ پـتــر هزرا وی ل سەر وی تشتی دمینــت یـێ وی د ژینـا خـۆ دا دکـر وحەز ژێ دکر .

(ئيمام موجاهد) ـ خودێ ژێ ڕازی بت ـ دبێژت : ((هەر كەسەكێ بكەفتە بەر مرنێ هەڤالێن وی یێن ئەو د گەل دڕوینشت دئێنە بەر چاڤان ..)) ئینا مرۆڤەكێ شەترنج دكر كەفتە بەر مرنێ هندەك چوونە نك گۆتنێ : بێژە (لا إله إلا الله) وی گۆت : (كش مەلك !) .

مەعنا : ئەو مرۆڤێ بەردەوامییێ ل سەر كرنا گونەهەكێ بكەت ترس ل سەر هەیە كو ل بەر مرنێ دویماهییا وی یا خراب بت .

٣- باوەرییا لاواز :

دلی ئەگەر باوەرییەكا موكم و ب هێز تێدا نەبوو ، ڤیانا دنیایێ جهێ خۆ تێدا دكەت ، وهێدی هێدی جهی بۆ خۆ ڤەدگرت حەتا چو جهی بۆ ڤیانا خودێ تێدا نەهێلت .. وئەو مرۆڤێ دلێ وی بۆ دنیایێ ببتە هێلین بەرێ وی ب هەمی ڤە دێ كەفتە خۆشی وشەهوەتێن دنیایێ وترسا خودێ ل نك وی نامینت ، و ب ڤی ڕەنگی ئەڤ مرۆڤە غافل دبت ، ڤێجا ئەگەر مرن ڤێڕا گەهشت خلاس ئێدی وی چو دەلیڤە نابن پەشێمان ببت یان ل خۆ بزڤڕت ، وئەو دزانت ئێدی دنیا ژ دەست وی دەركەفت ڤێجا كەسەر دێ ب وی مینن وئەو ل سەر دویماهییەكا خراب دێ چت !

ژ ڤێ چەندێ بۆ مە دیار دبـت کـو غـەقیدا خـراب ، وکرنـا گونـەهان ، وڤیانـا دنیـایێ ، ئـەو سـێ گۆشـەیا ب ترسـە یـا دویماهییەکا خراب دئینته رێکا خودانـی ، هیڤییـا مـە ژ خـودێ ئەوە ئەو مە ژێ بپارێزت ، ورحا مـە ل سـەر دویماهییـەکا بـاش بستینت .

هەڤپەیڤینەک د گەل قەبری

گەلەك جاران مرۆڤ د گەل خۆ پسیارەكێ دكەت : ئەرێ كیژ هەردووان د حەقیقەتا خۆ دا ڕاستیە ، ئەو تشتێ مرۆڤ پێ كەیفخۆش دبت یان ژ بەر غەمگین دبت ؟

مرۆڤەكی دێ بینی د حالەتەكێ خۆ دا تامەكا خۆش ژ تشتەكی دبینت ، پاشی حالەتەكێ دی دێ ب سەر دا ئێت هەر ئەو مرۆڤە وهەر ئەو تشتە بەلێ نە هەر ئەو تامە ، یان ژی ئەو ل دەمەكی دیمەنەكی دێ بینت د چاڤا دا گەلەك دێ یێ جوان بت ، پاشی ل دەمەكێ دی هەر ئەو مرۆڤە وهەر ئەو دیمەنە ژی بەلێ هەر ئەو جوانی نینە .. ڤێجا تو بێژی ئەڤە ژ ڕەنگێ وێ سویراتیا شرینە ئەوا د خەیالێ دا دئێتە سەر هزرا مرۆڤی و د واقعی دا نەشێت ببینت ؟

وهندەك جارێن دی مرۆڤ پسیارەكا دی ژ خۆ دكەت : ئەرێ كیژ هەردووان د حەقیقەتا خۆ دا درەوە ، ژین یا نوكە ئەم دبینین یان مرن ئەوا ئەم ب غار ب نك ڤە دچین ؟

شاعرەكێ مەزن جارەكێ خۆشتڤیەكێ وی مر .. ڕابوو شعرەكا نازك پێ ڤەهاند ، د مالكەكێ دا ژ ڤێ شعرێ دبێژت :

نصيبك في حياتك من حبيب

نصيبك في منامك مـن خيال

بارا تـه ژ خـۆشـتـڤـىيەكێ تە د ژينا تە دا وەكى بارا تە يـە ژ خەيالـەكێ د خەونێ دا .. ڤێجا تـو بێـژى وى ژيـن ديـت بـت خەونەكا درەوين يا مەزن مرۆڤ ب مرنێ ژێ هشيار دبت ؟

دوير ژ ڤێ (تەشائوما شاعرى) دێ بێژم : ڕاستىيەكا مـەزن هەيە ئەم هەمى دبينين وسەح دكەين ، ويا غەريب ئەوە ئەم ژ هەر ڕاستىيەكا دى پـتـر لـێ دگەڕيـێـيـن ڤێ ڕاستىيێ ژ بيــرا خـۆ ببەين ، ئەو ژى ئەڤەيە : ژينا دنيايێ سەربۆڕەكا زەمەنىيە ، چـەند درێژ بت يان كورت بت ، بڤێت نەڤێتە دێ گەهتـە دويماهىيێ ، بەلـێ گەلـەك جاران مـە نـەڤێت هـەما هـەر هـزرا خـۆ د ڤـێ دويماهىيێ دا بكەين .. بۆچــى ؟ ئەڤـە جـهێ حنـێرێ يـە ل نـك مرۆڤى ! ئەم لـەيلانێ (سەرابێ) ل سەر ڕوىيـێ عـەردى دبينـين دتەيست ، وهەر چەندە ئەم باش دزانين كو ئـەڤ سـەرابا ل بـەر چاڤێن مە وەكى ئـاڤێ ديـار دبـت ئەگـەر هـەمى بێتـە كۆمكـرن كاچكەكێ ب تنێ ژى تژى ناكەت ، بەلــێ د گەل هندێ ژى ئەم چانتكێ هيڤىيێن خۆ يێن بەرفرەه پێڤە دهلاويسين !

هەر تشتەكێ مرۆڤ ژێ بتـرست دێ ژێ ڕەڤت و ل پشـت خۆ هێلت ، تشتەكێ ب تنێ تێ نەبت هندى تو پتـر ژێ بڕەڤى تو

پتـر خۆ نێزیك دكەی ، ئەو هەر وهەر یێ ل جهێ خۆ ، وتو هـەر وهەر ب نك ڤە دچی ، تشتەكێ ئەڤە ژ وێ ڕۆژێ وەرە یا مرۆڤ تێدا ل ڤی عــەردی بوویــە میڤــان نــە نــاڤێ وی ونــە ڕەنگــێ وی نەهاتیيە گوهارتن .. وئەز دبێژم نوكە هەوە هــەمیيان زانــی كـو ئەو تشتێ ئەم ل ڤێرێ بەحس ژێ دكەین (قەبرە) !

قەبر ئەگەر ب ئەزمان كــەفتبا مـن بـاوەرە ئـەو حالــێ مـە مرۆڤان ئەوێن ئەم قـۆچانێ ل ســەر دنیـایێ دكـەین وەسـا دا مـە تەصویر كەت وەكی كــەری پــەزی دەمــی بـۆ ســەربرینی دبەنـە قەصابخانی ، و ل وی دەمی ئەو سرایی بــۆ ســەربرینا خـۆ دگـرن هندەك ژ وان سەرا مستەكا ئالفی یان فرەكا ئاڤی قۆچانی د گــەل هندەكان دكەن ، و ژ بـیـر دكەن كانی بۆچی یان ژ بەر چ ئەو ل ڤی جهی هاتینە ئامادەكرن .

جارەكی ئەگەر تو ل هنداڤ قەبرەكی یــان كۆمـەكا قـەبران راوەستی وپسیاری ژی بكەی : كانی مال وحــال ؟ كـانی جوانـی وحەسەب ونەسەب ؟ كانی هیز وحەشامەت ؟

تو هزر دكەی دی چ بەرسڤی دەتە تە ؟

یا ژ من ڤە ئەو دی بیــژت : ئـەڤ رەنـگ ورویيـن هویـن كیشان وپیڤانی پی دكــەن هنـدەك (تـەصویرن) ئـەز نانیاســم ، چونكی هوین بیی وان دئینە نك من ، وئەڤە رۆژا ئەز هــەیم ومـن

هوين نياسين هيشتا من نەديتىيە كەسەك هاتبتە نك من هەستىيين وى ژ زيرى بن ، يان عەضەلاتين وى ژ ئاسنى بــن ، يان چــەرمى وى ژ ئاڤـرمـيـشـى بــت ، چو زەنگين نەهاتينە نك من قاصـــەك د هناڤين وى دا بت يان روىيى وى ژ مەرمەرى بت !

قەبر .. ئەگەر ل دەسپيكى هاتبا نە ل دويماهىيى بــەلكى وى مرۆڤ باش فـيرى (موسـاوات) ويەكسـانىيى كربـا وئـەو تـى گەهاندبان كـو مـيـر وفـەقـيـر ژ تشتەكى يين چيبووين ودى بـۆ تشتەكى زڤرن .. ڤيجا چ مەعنا بۆ ڤى جوداهىيى هەيە ؟!

قەبر ب جيهانا خۆ يا بى دەنگ ڤە دو جاران بەرى مە ددەتــە يەكسانىيى ، جارا ئيكى ئەو بوو يا نوكە مە بەحس ژى كـرى .. وجـارا دووى ئـەوە دەمـى ئـەو كەسـەكى ژ نـاڤ مرۆڤيــن وى دڤەقەتينت ئەو وان ـ بۆ دەمەكى ـ ژ خۆشى وشـەهەواتين رحيـن وان ژى دڤەقەتينت ووان د خەم وكۆڤانـان دا وەكـى ئيـك لـــى دكەت ، بەرى خۆ بدى هەر مرىيـەك دەمـى د قـەبرى دا دئيتـە داهيلان ، بلا ئەو د چاڤين خەلكى دا چەند يى نزم بت يان چەند يى بلند بت ، هەمى جوداهىيين ئينسانى د ناڤبەرا ساخان دا دئينە لادان ، زمان دبتە زمانى رۆندك ونــالين ودلكوزرينـى .. ئەڤەيـە هەمى سەرمالـى وان .

ئەحكامین مرنی وجەنازەی

شریعەتی ئیسلامی خەمەكا مەزن ژ مەسەلا مرنی وئـەحكامین جـەنـازان خـوارییـە وگەلـەك ئەحكام بـۆ دانایـنـە ، و ل ڤـیری ب كـورتـی دی ئیشارەتی دەینە وان ئەحكامان بیی ئەم دەلیلان ل سەر بینین هەر چەندە ڤان ئەحكامان هەمییان دەلیلین خۆ یین شەرعی هەنە [1] ودا ئاخفتنا مە یا ئاشكەرا بت ئەم دی گۆتنا خۆ ل سەر ڤەهدە مەسەلان لیكڤە كەین :

مەسەلا ئیكی : ئەحكامین مرۆڤی نساخ نساخییا مرنی :

ئەم كورد دبیژین : (نیشانا مرنـی تایـە) ، مـەعنا : گەلـەك جاران بەری مـرنـی نـسـاخی ب سەر مرۆڤـی دا دئیـت ، ڤیجـا پسیار ئەڤەیە ئەری ئیسـلامی چ ئـەحكام بـۆ وی مرۆڤـی دانایـنـە ئەوی نساخییا مرنی دگەهتی ؟

د بەرسڤی دا دی بیژین : ئەو ئەحكامین ئیسـلامی بـۆ دانـاین ئەڤەنە :

---

(١) وهەچییی بڤیت ب ڤان دەلیلان ئاگەهدار ببـت بـلا ل كتیبـا (أحكـام الجنائز) بزڤرت یا سەیدا (محمد نـاصر الـدیـن الألبـانی) خـودی ژی رازی ببت .

١- دڤيت ئەو ب قەدەرا خـودى يـى رازى بـت ، وصـەبرى بكيشت وباوەرىيا خـۆ ب خـودى دورسـت بكـەت ، چونكـى ئەڤ چەندە بۆ وى يا باشە .

٢- دڤيت ئەو د ناڤبەرا هيڤىيـى وترسـى دا بـت ، ژ عـەزابا خودى بـتـرست و ژ رەحما وى يى ب هيڤى بت .

٣- ئەگەر چەند ئيشا وى يا گران ژى بت دڤيت ئەو داخوازا مرنى نەكەت ، ئەگەر ڤيا بلا بيژت : يا رەبى ئەگەر ژين بـۆ مـن چيتـر بت تو من بهيلـە ساخ ، وئەگەر مرن بۆ من چيتـر بـت تـو من بـمـرينە .

٤- ئەگەر حەقى هندەكـان ل سـەر بـت بـلا حـەقى وان بـۆ بزڤرينت ، وئەگەر ئـەو ب خـۆ نەشـيا ڤـى چـەندى بكـەت بـلا وەصـيـەت كەت پشـتى مرنـا وى ئـەو حـەق بـۆ خودانـى بيتـە زڤراندن .

٥- يا باش ئەوە ئەو لـەزى د وەصيەتا خۆ دا بكەت ، چونكى كەس نزانت كەنگى دى مرت .

مەسەلا دووى : ل دەمى سەكەراتى :

ئيسلامى بۆ وان مرۆڤين ئامادە ل نك وى كەسى دكەڤتە بـەر سەكەراتى هندەك ئەحكام دانايـنە ، ئەو ژى ئەڤەنە :

١– یا دورست ئەوە ئەو داخوازی ژ مری ـ ل دەمی سەکەراتی ـ بکەن کو ئەو بیژت : (لا إله إلا الله) ، وبلا ئەو ب خودی ب دەنگەکی ئاشکەرا شاهده بدەن ، بەلکی ئەو ژی چاڤ ل وان بکەت و د دویف وان را بیژت .

٢– بلا ئەو دوعایان بۆ وی بکەن کو خودی وی ل سەر ئیمانی ببەت .

٣– بلا ئەو گۆتن وکریارین خەلەت ل نك وی نەکەن ونەبیژن .. ومەسەلا خواندنا سوورەتا (یاسینی) ل نك وی ، ووەرگیرانا وی ب لایی قیبلی ڤە ، ئەڤی چو حەدیسین دورست پی نەهاتینە .

مەسەلا سىیى : پشتى کیشانا رحى :

ئەگەر هات ومرۆڤی ل بەر مرنی تمام بوو ورحا وی هاتە کیشان ، ل سەر وان مرۆڤین ل نك وی د ئامادە پیتڤیە ڤان کاران بکەن :

١– چاڤین وی بنقینن .

٢– دوعایین رەحمی بۆ بکەن .

٣– پاتەکی یان هەر تشتەکی هەبت ب سەر دادەن کو لەشی وی هەمىیی ڤەگرت .

٤– ئەگەر ئەو پشت راست بوون کو ئەو تمام بوو بلا لەزی د ئاادەکرنا وی دا بکەن وببەن ڤەشیرن .

٥– یا باش ئەوە ل وی جهی ئەو لی مری بیتە ڤەشارتن ، وبۆ باژیرەکی دی نەئیتە ڤەگوهاستن ، ئەگەر ڤەگوهاستن یا فەر نەبت .

٦– بلا لەزی د دانا دەینین وی دا بکەن ژ مالی وی ـ ئەگەر وی مال هەبت ـ یان ژی مرۆڤەك ب خیرا خۆ بلا دەینی وی بدەت .

مەسەلا چاری : ئەو کارین دورست :

یین کو شریعەتی ری دایە مرۆڤین مری ووان کەسین ل نك وی دئامادە دەمی ئەو دمرت :

١– دورستە بۆ وان ئەو مری ماچی بکەن ، وسی رۆژان پشتی مرنا وی بۆ بکەنە گری ، بەلی وە نەبت ئەو وی نیهارا شەرعی بکەن یا کو دی د خالا پینجی دا بەحس ژی کەین .

٢– دەمی بەحسی مرنا کەسەکی دگەهتە مرۆڤی دو تشت هەنە دڤیت ئەو بکەت :

ـ صەبری بکیشت و ب قەدەرا خودی یی رازی بت .

ـ ب باوەری ئینان ڤە بیژت : (إنا لله وإنا إليه راجعون) .

٣- بۆ ژنی دورستە چار هەیڤ ودەه رۆژان خۆ ژ هەمی رەنگین خەملاندنی بدەتە پاش ، وەك نیهار ل سەر زەلامی خۆ ، وبۆ وی دورست نینە ژ سی رۆژان پتر ئەو نیهاری ل سەر چو کەسین دی بکەت .

مەسەلا پیینجی : ئەو کارین نەدورست :

یین کو بۆ وان چی نەبت ئەو بکەن :

١- (نیاحە ـ نیهار) ومەخسەد پی ئەو تشتە یی ژ گرییی زیدەتر بت ، وەکی قیژی وهەواران ، یان ب خۆدادانی ، یان دراندنا جلکان ، یان پیگۆتن ورەقاصی ، وهەر کارەکی ب ڤی رەنگی بت .

٢- قژاڤژکرنا پویرتی سەری ، چ وەکی ژنکان دەمی سەری خۆ ڤەدچرن ، یان زەلام دەمی سەر وریهین خۆ بەردەن ، و ژ بەر مرنا مرۆڤی خۆ نەتراشن .

٣- تشتەکی دی هەیە ، و ب تایبەتی ل نك ژنکان ئەو ژی ل بەرخۆکرنا جلکی رەشە بۆ دەمەکی سالەکی یان کیمتر .. ئەڤە ژی حەرامە .

٤- هلاویستنا پاتین رەش (لافیتان) یان ئعلانکرنا مرنی ب سماعان ، ئەڤە ژی ژ وی (نەعی) یا نە دورستە یا شریعەتی بەحس ژی کری .

مەسەلا شەشی : نەعی‌یا دورست :

(نەعی) یا دورست ، یەعنی : ئیعلانکرنا مرنا کەسەکی ، هنگی‌یە دەمی مرۆڤەك بمرت وکەس نەبت ب کاری وی رابت ، ل ڤی دەمی دورستە کەسەك گازی بکەت : فلان کەس یی مری ، دا خەلك پی بزانن وبین ب کاری وی رابن .

مەسەلا حەفتی : نیشانین دویماهی‌یا باش :

هندەك نیشان (عەلامات) ژ پیغەمبەری ـ سلاڤ لی بن ـ هاتی‌یە ڤەگوهاستن کو ئەگەر ل نك مری پەیدا بوون مەعنا وی ئەوە ئەو رەنگەکی مزگینی‌یا ب باشی‌یی یە خودی ددەتە وی مرۆڤی ، ژ وان نیشانان :

١- شاهدەدانا ل دەمی مرنی .

٢- خوهدانا ئەنی‌یی ل دەمی مرنی .

٣- مرنا ل شەڤ ورۆژا ئەینی‌یی .

٤- مرنا ب طاعوونی .

٥- مرنا ب ئیشا زکچوونی .

٦- مرنا ب خندقینی .

٧- مرنا وی یی تشتەك د سەردا دهەرفت .

٨- مرنا ژنکی ب بچویکی .

٩- مرنا ب سللی .

١٠- مرنا ل دەمی بەرەڤانی‌یا ژ نەفسی یان دینی یان مال وناموسی .

١١- مرنا ل دەمی کرنا کارەکی چاك .

١٢- مرنا ب سۆتنی .

١٣- ویا ژ هەمی‌یی مەزنتر شەهیدبوونە ، یەعنی : کوشتنا ل مەیدانا جهادی .

مەسەلا هەشتی : شاهدەدانا بۆ مری :

ئەگەر کۆمەکا موسلمانین باش وخودان تەقوا شاهدەیی ب باشی‌یی وتەقوایی بۆ مری بدەن ، خودی شاهدەیی‌یا وان دی قەبویل کەت .

وئەو رویدانین سورشتی یین کو ل دەمی مرنا کەسەکی پەیدا دبن ، وەکی غەییرینا رۆژی یان هەیڤی ، یان هاتنا بارانی ، یان هژیانا عەردی .. ئەڤان هەمی‌یان چو پەیوەندی ب مرنا وی مرۆڤە ڤە نینن ، ونە نیشانا باشی‌یا وی‌یە ونە یا خرابی‌یا وی‌یە .

مەسەلا نەهی : ل دۆر شویشتنا مری :

ئەگەر مرۆڤەکی موسلمان مر شویشتنا وی ل سەر مرۆڤین ئامادە واجب دبت ، وئەوی ب شویشتنی رادبت دڤیت ڤان خالان بزانت :

١– دڤيت سى جاران ـ يان پتر ئەگەر پيتڤى پى هەبوو ـ مرى بيتە شويشتن ، وبلا جارين شويشتنى كت بن .

٢– بۆ پاقژكرنى دڤيت تشتەك د گەل ئاڤى بيتە ب كارئينان وەكى صابوينى يان هەر تشتەكى جهى صابوينى بگرت .

٣– ل جارا دويماهىيى يا شويشتنى بلا بينەكا خۆش لى بيتە كرن .

٤– كەزى بلا بينە ڤەكرن وشويشتن ، وئەگەر مرى ژنك بت يا باش ئەوە سى كەزى ل پشتا سەرى بۆ بينە ڤەهاندن .

٥– پشتى شويشتنى سەر دڤيت بيتە شەكرن .

٦– ل سەرى دەسنڤيژا وى بيتە گرتن ، پاشى لايى راستى بەرى يى چەپى بيتە شويشتن .

٧– زەلام زەلامان دشۆن ، وژن ژنان ، ودورستە ژن ميرى بشۆت يان مير ژنى .

٨– ل دەمى شويشتنى جلكين مرى دى ژ بەر كەن بەلى چى نابت بى ستارە بمينت .

٩– يا باش ئەوە مرۆڤێن مرى يێن نێزيك وى بشۆن ، يان مرۆڤەكێ شارەزا د شويشتنا مرىيان وى بشۆت .

وئەو كەسێ مرى دشۆت دڤێت ل ڤان خالان يێ هشيار بت :

١- شويشتنا مرى خێرەكا مەزنە ، بەلــێ ب وى شەرتى ئــەو مرى ستارە بكەت ، وعەيبێن وى بەلاڤ نەكەت ، وئارمانجــا وى ژى كنارێ خودێ بت نەكو ژ بەر مالەكێ دنيايێ بت .

٢- ئەوێ مرى بشۆت يا سوننەت بۆ وى ئەوە ئەو ژى پشتى هنگى سەرێ خۆ بشۆت .

٣- ئەو شەهيدێ ل مەيدانا جيــهادێ دئێتــە كوشــتــن نائێتــە شويشــتــن وهەر ب جلكێن وى ڤە دئێتە ڤەشارتن .

مەسەلا دەهێ : كفنكرنا مرى :

پشتى مرى دئێتە شويشــتــن واجبە بێتە كفنكرن ، و د مەسەلا كفنى ژى دا ئەڤ خالە دڤێت ل بەر چاڤ بێنە دانان :

١- كفن دڤێت لـەشى هەمىيێ ڤەگرت .

٢- يا باش ئەوە كفــن يــێ سـپى بــت ، وســێ پارچــە بــت ، وپارچەيەك ژێ يا خەت خەت بت ، وبوخويرێ لــێ بكەن ، ئەڤە ژ سوننەتىێيە .

٣- كــفــنــێ ژنكێ وىێ زەلامى وەكى ئێكە ، وچو جوداهــى د ناڤبەرێ دا نينە .

٤- چــێ نــابت موبالــەغــە د كفنــى دا بێتــە كــرن ، يــان ژى مەصرەفەكێ زێدە لــێ بێتە كرن .

٥- کفن ئەگەر یێ کێم بت دڤێت سەر پــێ بێتــە ڤەشــارتن ، وئەو جهێ دمینت بلا هندەك گیایی بدانانە سەر .

٦- شەهید ـ ئەوێ د جیهادێ دا دئێتە کوشتـــن ـ جلکێــن وی ژ بەر ناکەن ، وهەر ب وان جلکان ڤە دئێتە ڤەشارتن .

٧- ئەگەر مری گەلـەك بن وکفن یێ کێم بت وتێرا هەمی‌یان نەکــەت دورســتە پــتــر ژ مری‌یــەکی د نــاڤ کفنــەکی دا بێتـــە ڤەشارتن .

مەسەلا یازدێ : برنا جنازەی بۆ زیارەتی :

پــشــتــی کارێ مــری دئــێــتـــە کــرن جــەنازەیێ وی دێ بــۆ زیارەتی ئێتە برن ، و د مەسەلا برنا وی دا دڤێت ئەڤ خالە ل بەر چاڤ بێنە دانان :

١- دویچوونا جــەنازەی حــەتا ئــەو بــۆ زیــارەتی دئێتــە بــرن وڤەشارتن ، مافەکە ژ مافێن مرۆڤێ موسلمانە ل ســەر براییــن وی یێن موسلمان .

٢- دویچوونا جەنازەی بۆ زەلامانــە ، وپێغەمبــەری ـ سـلاڤ لــێ بن ـ ژنکا موسلمان ژ هندێ پاشڤە لێدایە کو ئەو ل دویـــڤ جەنازەی دەرکەفتە زیارەتی .

٣- دەمێ جەنازە بۆ گۆڕستانێ دئێتە بــرن یــا دورســت ئــەوە ئەوێن د گەل وی دەردکــەڤــن چــو تــشــتــێــن نەشەرعی نەکەن ،

وەکــی : بلندکرنا دەنگی ب گرییێ ، یان ب گۆتنێن نــە درێ دا ، بەلکی یا دورست ئــەوە هــەمی د بێ دەنگ بن وهزرێن خۆ د مرنێ دا بکەن .

٤- ئەگەر گۆڕستان یا نێزیك بت یا باش ئەوە ئەو پەیا بچن ، وئــەگــەر مــرۆڤ یێ پەیا بت دورستە ئەو ل بەرا جەنازەی یــان ل پشت یان ب ڕەخ ڤە بچت ، وئەگەر یێ سویار بت یا دورست ئەوە ل پشت جەنازەی بچت .

٥- ڕابوونا بۆ جەنازەی حوکمەکێ نەسخەکرییە ، ڤێجــا یــا دورست ئەوە مــرۆڤــێ ڕوینشتی ئەگەر جەنازەیــەك د بــەر ڕا بــر ئەو ڕوینشتی بــمــینت وڕانەبت .

٦- ئەو کەسێ جەنازەی هلگرت یا دورست وسوننەت ئەوە ئەو دەسنڤێژا خۆ بشۆت ، بەلــێ ئەڤ چەندە واجب نینە .

مەسەلا دووازدێ : کرنا نڤێژێ ل سەر مری :

کرنا نڤێژا مری ل سەر جــەنازەیێ مرۆڤــێ موســلمان (فــرض کفایە) یە ، یەعنی : دڤێت هندەك هەبن نڤێژێ ل سەر وی بکەن وئەگەر نڤێژ ل سەر موسلمانەکی نەهاتە کــرن موســلمان هــەمی گونەهکار دبن .

و ل دۆر مــەســەلا نڤێژا مری هندەك حوکم هەنە دڤێت ئــەم ل بەر چاڤ بدانین ، ئەو ژی ئەڤەنە :

١– نڤێژا مری ـ وەکی مە گۆتی ـ (فرض کفایە) یە ، ئەگەر هندەك بکەن گونەه ژ سەر هەمی‌یان ڕادبت .

٢– بچویکێ نەبالغ وشەهیدی نڤێژ ل سەر واجب نینە ، وئەگەر نڤێژ ل سەر بێتە کرن دورستە .

٣– ئەو بچویکێ (ژ بەر دەیکێ) دچت ، ئەگەر یێ چار هەیڤی ین دورستە نڤێژ ل سەر بێتە کرن ، وئەوێ هێشتا نەبوویە چار هەیڤی نڤێژ ل سەر نائێتە کرن .

٤– ئەوێ بێتە ڤەشارتن هێشتا نڤێژ ل سەر نەهاتی‌یە کرن دورستە د قەبری دا نڤێژ ل سەر بێتە کرن .

٥– ئەگەر موسلمانەك ل جهەکی مر وکەس نەبوو نڤێژێ ل سەر بکەت دورستە (صلاة الغائب) ل سەر بێتە کرن .

٦– چێ نابت نڤێژ ل سەر وی کافری بێتە کرن یێ باوەری‌یێ ب ئیسلامێ نەئینت ، و ل سەر وی منافقی ژی ئەوێ یاری‌یان بۆ خۆ ب ئیسلامێ دکەت ، ئەگەر خۆ ئەو ب ناڤێ موسلمان ژی بت .

٧– هندی هژماران نڤێژکەران ل سەر مری پتر بت بۆ وی باشترە .

٨– یا باش ئەو نڤێژکەر خۆ بکەنە سێ ڕێز وپتر .

٩- ئەگەر نڤێژکەر دو ب تنێ بن ئەو ب ڕەخ ئێك ڤە ڕاناوەستن ، بەلکی ئیمام دێ ل سنگی بت ویێ دی دێ ل پشت وی ڕاوەستت ، یەعنی دێ خۆ کەنە دو ڕێز .

١٠- ئەگەر ژ جەنازەیەکی پتر پێکڤە کۆم بوون دورستە ئێك نڤێژ ل سەر هەمیان بێتەکرن ، ودورستە هەر جەنازەیەکی نڤێژەکا تایبەت ل سەر بێتەکرن .

١١- ئەگەر ئەو جەنازە یێن ژن وزەلامان بن ، یێن زەلامان دێ ل بەر سنگێ ئیمامی بن وییێن ژنان دێ ل ویڤەتر - ل لایێ قیبلێ - بن .

١٢- دورستە نڤێژ د مزگەفتێ ڤە ل سەر مری بێتەکرن ، بەلێ یا باشتر ئەوە ئەو ل جهەکێ دی ژ دەرڤەی مزگەفتێ بێتەکرن .

١٣- چێ نابت نڤێژ د ناڤ قەبران دا ل سەر مری بێتەکرن .

١٤- ئەگەر مری زەلام بت ئیمام دێ ل پشت سەرێ وی ڕاوەستت ، وئەگەر ژن بت دێ ل نیڤێ ڕاوەستت .

١٥- یا باش نینە نڤێژا مری ل دەمێ کەراهەتێ بێتەکرن : ل دەمێ ڕۆژهەلاتنێ ورۆژئاڤاییێ ، وگاڤا ڕۆژ ل نیڤا عەسمانی .

١٦- چاوانییا نڤێژا مری :

نڤێژا مری ژی ئەو شەرتێن نڤێژێ پێ دڤێن یێن کو بۆ نڤێژێــن دی دپێتڤی ، ویا دورست ئەوە ل دەمــێ تەکبیــرا ئێکــێ ب تنــێ مرۆڤ دەستێن خۆ بلند بکەت ، وپشتی تەکبیــرا ئێکــێ ئــەو دێ دەستێ خــۆ یــێ ڕاستێ دانتە سەر یێ چەپێ ودانتــە ســەر ســنگێ خــۆ ، پاشــی ئــێکسەر ـ بێی دوعایا ئســتفتاحێ ـ دێ دەســت ب خواندنا فاتحێ کەت د گەل سوورەتەکا دی ، وخواندن دێ یا سرری بت ، پاشی دێ تەکبیــرا دووێ دەت بێی دەستێن خۆ بلند بــکــەت ، ودێ صــلاوەتان دەتە سەر پێغەمبەری ـ سلاڤ لــێ بن ـ ، پاشی دێ تەکبیــرا ســێیێ دەت ودێ دوعایــان بــۆ مــری کەت [(١)] ، پاشی دێ تەکبیــرا چارێ دەت وهندەك دوعــاییێن دی دێ بــۆ مری کەت ، پاشی دێ ســلاڤا ملــێ ڕاســتێ ویــێ چــەپێ دەت . ودورستە ژ چار تەکبیــران پــتــر بــدەن (حــەتا نــەهان) وپشتی هەر تەکبیــرەکێ دوعا بۆ مری دئێنەکرن .

ویا سوننەت ئەوە (ئیمام) و (مەئمووم) ســلاڤێ ب ســرری ڤەدەن نە وەکی نڤێژێن دی ئیمــام دەنگــێ خــۆ ب ســلاڤێ بلــنــد دکەت .

---

(١) و ژ وان دوعایــێــن کــو ژ پێغەمبەری ـ سلاڤ لــێ بن ـ ڤــەگێڕان : ((اللهم عبدك وابن أمتك احتاج إلى رحمتك وأنت غني عن عذابــه ، إن كــان محسناً فزد في حسناته ، وإن كان مسيئاً فتجاوز عن سيئاته)) .

١٧- وكا چاوا دورستە زەلام نڤێژا مری بکەن وەسا دورستە ژن ژی وێ نڤێژێ بکەن .

مەسەلا سیێزدێ : ل دۆر ڤەشارتنا مری :

١- ڤـەشارتـنا مرۆڤێ مری واجبە ئەگەر خۆ ئەو مـری کـافر ژی بت .

٢- چێ نابت موسلمان د گەل کـافری ، یـان کـافر د گـەل موسلمانی بێتە ڤەشارتن ، بەلکی یا دورست ئەوە هەر ئێك جودا ل گۆڕستانەکا تایبەت بێتە ڤەشارتن .

٣- یا سـونـنـەت ئەوە مری ل موغبەرێ بێتە ڤەشارتن نـەکو ل جهـەکێ ڤـەدەر وجـودا ، شـەهید تـێ نـەبن (ووەکـی وان پێغەمبەر) ئەو ل وی جهی دئێنە ڤەشارتن یێ لـێ شەهید بووین .

٤- قەبر دڤێت تازە بێتە کۆلان وکویرکرن .

٥- د کۆلانا قەبران دا دو ڕەنگ هەنە ، یێ ئێکێ : ئەوە یـێ نوکە ل نك مە بەلاڤ کو قەبر ڕاست بێتە کـۆلان ومـری بکەنـە تـێـدا ، ویـێ دووێ : ئەوە قـەبـر ڕاست بێتە کۆلان پاشی ئـەو ژ لایێ قیبلێ ڤە بێتە شەقکرن ومری بکەنە د وێ شەقێ دا وچـال بێتە تژی ئاخکرن .

٦- دورستە پـتـر ژ مـریـەکی بـکـەنە د ئێك قـەبری دا ، ئەگەر پێتڤی ب وێ چەندێ هەبت .

٧- زەلام ب تنێ دڤێت مری داهێلنە قەبری ئەگەر خۆ مـری ژن بت ژی .

٨- حەقێ مرۆڤێن مرییە ئەو وی داهێلنە د قەبری دا .

٩- د حەدیسێن دورست دا هاتییە کو پێغەمبـەری ـ سلاڤ لـێ بن ـ دەمێ مرییەك ڤەشارتی گۆتە صەحابییێن خۆ : ئـەوێ شـڤـێدی چـووبـتـە نڤینا خۆ بلا پشکدارییێ د داهێلانا مـری د قەبری دا نەکەت .. ئەڤ شـەرتە ژی دڤێـت ل بـەرچاڤ بێتـە وەرگرتن .

١٠- سوننەت ئـەوە مـری ژ لایـێ پاشـییا قـەبری ڤـە بێتـە داهێلان .

١١- مـری د قـەبـری دا ل سـەر تەنشتا ڕاستێ دئێتە دانـان وبەرێ وی ب لایێ قیبلێ ڤە دئێتە دان .

١٢- ئەوێ مری دکەتە د قەبری دا یا سوننەت ئەوە بێژت : (بـسـم الله وعلى سنة (یان ملـة) رسـول الله صلـى الله علیـه وسلم) .

١٣- پشتی قەبر دئێتە گرتن یا سـوننەت ئـەوە ئـەوێن حـازر هـەر ئـێـك سێ کولمێن ئـاخێ ب هـەر دو دەسـتێن خـۆ بکەتـە قەبری .

١٤- پشتی مری دئێتە ڤەشارتن یا سوننەت ئەوە کێلیەك بۆ بێتە دانان ، وەکی بەرەکی یان بلۆکەکێ ، دا قەبر پێ بێتە ناسین ، وچێ نابت قەبر ژ بهۆستەکێ زێدەتر بێتە بلندکرن .

١٥- یا سوننەت ئەوە پشتی ڤەشارتنا مری ئەو مرۆڤێن د گەل چووینە سەر زیارەتی دەمەکی بمینن دوعا بۆ بکەن .

١٦- ئەڤ تەلقینا نوکە د ناڤ مە دا بەلاڤ ب ڤی ڕەنگی چو بناخەیێن شەرعی بۆ نینن ، ونە پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ ونە صەحابیان نەکرییە ویا سوننەت ئەوە هەر ئێك ژ حازران ژ لایێ خۆ ڤە دوعایان بۆ مری بکەت دا خودێ ئەزمانێ وی ل سەر حەقییێ موکم کەت .

١٧- ل دەمێ ڤەشارتنێ ، وپشتی هنگی ژی دورستە بۆ حازران ڕوینە خوارێ وئێکێ شارەزا بۆ وان باخڤت وبەحسێ مرنێ بکەت .

مەسەلا چاردێ : ل دۆر تازییێ :

١- دورستە تەعزییا مرۆڤێن مری بێتەکرن ، ومەخسەد ب تەعزییێ ئەوە مرۆڤ دلەی دلەی وان بدەت ، وبێژتە وان : صەبرێ بکێشن .. وبیرا وان ل خێرا صەبرا ل سەر موصیبەتێ بینتەڤە .

٢- گرێدانا تەعزىیێ ب سێ ڕۆژان ب تنێ ڤە چو بناخە بـۆ نیـنـه ، بەلكی هەر دەمێ مفـا تێـدا هـەبت دورسـتە تەعزىیـە بێتەكرن .

٣- تەعزىیە دڤێت ب وان گۆتنان بن یێن شەرعی ، وەكی : (إن لله ما أخـذ ، ولله مـا أعطـى ، وكـل شـيئ عـنده إلى أجـل ، فلتصبر ولتحتسب) ، نە وەكی هنـدەك نـەزانان دەمـێ دبێـژن : مخابنی وی هێشتا وەختێ وی نەبوو !

٤- كـۆمـبـوونا ل جهەكی بۆ تازىیی ، چ ل مالـەكی بـت ، چ ل مزگەفتەكی بت ، تشتەكی نە یی دورستە ، ویـا بـاش ئـەوە مرۆڤ وە نەكەت ، وهیجەتا هندی كـو ئەڤـە عەدەتـە وخـەلك هەمی وە دكەن ، ڤی كاری دورست ناكەت .

٥- یا سوننەت ئەوە مرۆڤین مری وجیرانین وی خوارنـی بـۆ مالا مری چی بكەن ، نە وەكی نوكە دەمی خـەلك ل مـالا مـری كۆم دبن و ل ویری خوارنی دخۆن .

٦- مەسەلا سی رۆژكـی یـان حـەفتىیی یـان چلینىیـی یـان سەرسالـی .. ئەڤە هەمی د شریعەتی دا نینە ، ودڤیت نەئیتەكرن .

٧- تشتەكی دی ژی نوكە بەربەرە یی د نـاڤ جڤاكـا مـە دا بەلاڤ دبت وئەو ب خۆ نە یی دورسـتە ئـەو ژی ئەڤەیـە : گاڤـا دبتە رۆژا عەیدی مـالا مـری جارەكـا دی بـەهىیا خـۆ ددانـن ،

وخەلك لـی کۆم دبن هـەر وەکـی ژ نـوی مرىیـی وان مـری ! وئەڤە خەلـەتە وچی نابت ب چو هیجەتا هـــەی بیتـەکرن ، وئـەز دترسم رۆژەك بیت ئەڤ کارە ژی ل بەر خەلکی ببتە عەدەت .

مەسەلا پازدی : ئەو تشتی خیرا وی دگەهتە مری :

گاڤا مرۆڤ مر ، دەفتـەرا خـیرین وی دئیتـە پیچـان ، بەلـــی هندەك کار دمینن خیرا وان هەر دگەهتی ، ژ وان کاران :

١– دوعایین موسلمانان بۆ وی .

٢– ئەگـەر وی هنـدەك رۆژی ل سـەر خـــۆ نـــەزر کربـــن ونەگەهشت بت وان رۆژییـان بگـرت ، ڤیجـا پشـتی مرنـا وی وەلـیىی وی وان پیش وی ڤە بگرت .

٣– ئەگەر کەسەك دەینی وی پیشڤە بدەت مفایی وی چەندی دگـەهـتـە وی .

٤– ئـەگـــەر عـەیالـەکـــی وی خـیـرەکـــی بـــدەت یـــان باشیىەکی بکەت ، چ ل سەر ناڤی وی بکەت یان نە .

٥– ئەگەر وی خیرەکا وەسا کربت کو پشتی مرنا وی ژی یا بەردەوام بت ئەوا ب عەرەبی دبیژنی : (صدقة جارية) .

مەسەلا شازدی : ل دۆر زیارەتا قەبران :

١– چوونا سەر زیارەتان بۆ زەلام وژنکان ب ئنیەتا هندی کو مرۆڤ مرنی پی ل بیـرا خۆ بینتەڤە کارەکی باشە ویی دورستە .

٢- گاڤا مـــرۆڤ چوو سەر قەبران يا دورست ئەوە بيـــژت : (السلام على أهـــل الديـار مـن المؤمنـين والمسـلمين ، ويرحــم الله المتقدمين والمتأخرين ، وإنا إن شاء الله بكــم للاحقـون) يـان هــەر دوعايەكا ب ڤى رەنگى بت .

٣- مەسەلا خواندنا فاتحى بۆ خەلكى موغبــەرى ، ئــەڤى چــو بناخە بۆ نينە ، وپيغەمبەرى ـ سلاڤ لــى بن ـ وە نەكرىيە .

٤- وەسا بـــۆ ژنـكـى دورستە بچتە سەر قەبران ئەگەر ئـــەو ب ڤى چوونا خۆ تـويـشـى چـو گونەهان نەبوو وەكى تيكەلــىيا د گەل زەلامان ، يان كو ئەو ل ويـــرى هنـدەك گۆتـن وكريـارين نەشەرعى بكەت وبيژت ، يان چوونا سەر قەبران بـۆ خـۆ بكەتـە عەدەت .

٥- گريدانا زيارەتا قەبران ب رۆژەكـــا دەسنيشـــانكرى ڤــە ، وەكى : ئيڤارىيا ئەينىيى ، يان ئيڤارىيا رۆژا جەژنى .. ئەڤى چو بناخە بۆ نينە .

٦- زيارەتا قەبرين كافران ژى ب ئنيەتا هندى كو مـــرن بيتـە بـيـرا مرۆڤى دورســـتە بەلـــى ب وى شـــەرتى ئـەو دوعايـان بـۆ نەكەت .

٧- ل دەمی دوعاکرنی بۆ مری‌یان ل سەر زیارەتـــان دورسـتە مرۆڤ دەستین خۆ بلند بکەت ، و ل دەمـی دوعـاکرنی یـا بـاش ئەوە بەری خۆ بدەتە قبلی ، نەکو بەری خۆ بدەتە قەبران .

٨- چی نابت مرۆڤ ب پیـلاڤ ونـەعال ڤـە ل نـاڤ قـەبرین موسلمانان بگەرییت ، ویا دورست ئەوە مـرۆڤ خـۆ پـی خـاس بکەت .

٩- چی نابت مرۆڤ پی ل قەبران بدانت .

١٠- دانانا دەستکین گولان یان چەقین داران ل سەر قـەبران ل دەمـــی ســـەرەدانا زیارەتـــان کـــارەکی نـــە یـــی شـــەرعی‌یە وچاڤلیکرنەکا ئاشکەرایـە بـــۆ کـافران ، دڤیـت موسـلمان وە نەکەن .

مەسەلا هەڤدی : ئەو کارین حەرام کو ل سەر قەبران بینەکرن :

١- ڤەکوشتنا قوربانان .

٢- کو قەبر ژ بهوستەکی زیدەتر بیتە بلندکرن .

٣- کـو ئاڤاهـی ل سـەر بیـتـە بلندکـرن ، ودڤیـت بزانـین کو فەرق هەیە د ناڤبەرا هندی دا کو قەبر د ئاڤاهی‌یەکی ڤە بیتـە چیکرن ، وکو ئاڤاهی ل سەر قـەبرەکی بیتـە چیکـرن ، یـا ئیکـی دورستە بەلـی یا دووی چی نابت وکارەکی نە یی دورستە .

٤- كو قەبر بیتە چیمەنتۆكرن ، یان گیچكرن ولەبغكرن .

٥- كو ل سەر قەبری بیتە نڤیسین .

٦- كو مرۆڤ ل سەر قەبری بروینتە خواری .

٧- كو نڤیژ (نە ئەو نڤیژا ل سەر مرییی ڤەشارتی دئیتەكرن) ل سەر قەبران بیتەكرن ، چ بەری مرۆڤی ل قەبران پشت چ پشتا وی .

٨- كو مزگەفت ل سەر قەبران بیتە ئاڤاكرن .. وئەگەر مزگەفتەك مەزن بوو وقەبرەك كەفتە د ناڤ دا دورستە ب شەرتەكی قەبر بیتە جوداكرن ، وەكی كو ل مزگەفتا پیغەمبەری ـ سلاڤ لی بن ـ چیبووی .

٩- كو قەبر ببتە عەید ، ومەعنا ڤی ئەوە قەبر وە لی بیت خەلك ل هندەك بیرهاتنین تایبەت قەست بكەنی و ل سەر كۆم بن كانی چاوا مرۆڤ ل جەژنان كۆم دبن .

١٠- كو مرۆڤ سەفەری بۆ بكەت دا بچتە سەر !

١١- كو شەمالك ل سەر بینە هلكرن .

١٢- هلكۆلانا قەبری ودەریخستنا مری بیی سەبەبەكی شەرعی كارەكی حەرامە .

هندەک بیدعەیین جەنازان :

١- گـۆتـنـا هندەك (أذكار) ین تـایبەت ل دەمـی شویشـتنا مری .

٢- خـــەمـــلاندنا سـندریکی ب دەسـتکین گـولان ، یـــان عەلـەمان .

٣- هزرکرن کو ئەگەر مری یی چاك بــت جـەنازی وی دی سڤك بت ، وئەگەر یی خراب بت جەنازی وی دی گران بت .

٤- پیگۆتنا ب مری .

٥- کرنا (صلاة الغائب) ل سەر وی مری یی مو نڤیژ ل سەر هاتییە کرن .

٦- راوەستانا مرۆڤیــن مـری وخـۆ ب ریزکرنـا وان ل سـەر قەبری پشتی ڤەشارتنا مری بــۆ هنـدی دا خـەلك بچنـە دەسـتان وبیژنی : خودی خیرا هەوە مەزن بکەت .

٧- خواندنا سوورەتا (یس) ی ل سەر قـەبران ، یـان گرتنـا قەبری ، یەعنی هندەك مرۆڤ ل سەر قەبری بـمـینن حەتا قورئانی ختم دکەن وختمی بۆ مری بکەنە دیاری .

٨- خـەمـلاندنا قەبری ب دەســتکین گـولان ، یـان عەلــەم وپاتان ، یان هەر تشتەکی دی .

٩- زڤرینا ل دۆر قەبری ، ب وی رەنگی خەلك ل دۆر كەعبی دزڤرت .

١٠- هەواركرنا ژ مریان ، ودوعاكرنا ژ وان .

١١- بلندكرنا قەبری ونڤیسینا ناڤی مری ودیرۆكا بوون ومرنا وی ل سەر كیلییی .

ڤەگوهاستن بۆ جيهانا بەرزەخى

ب مرنى مرۆڤ ژ ڤى جيهانا ئەم نوكە تيدا دژين بۆ جيهانەكا دى دئيتە ڤەگوهاستن ، ئەو جيهانا ژ لايى راستى وسەروبەرى خۆ ڤە يا جودا ژ ژينا دنيايى ، لەو تشتەكى نە يى د جهى خۆ دايە ئەم ژينا بەرزەخى ب مەقاييسين دنيايى بپيڤين ..

ئەو جيهانا مرن مە ڤەدگوهيزتى دبيژنى : (بەرزەخ) [(١)] وەكى خودايى مەزن ئەمر دكەت : ﴿ ومن ورائهم برزخ إلى يوم يبعثون ـ و د ناڤبەرا وان ودنيايى دا پەردەيەك هەيە ناهيلت ئەو بزڤرنەڤە حەتا رۆژا قيامەتى ﴾ (المؤمنون : ١٠٠) يەعنى : پشتى ژىيى مە د ڤى دنيايى دا ب دويماهى دئيت ومرن ب سەر مە دا دئيت ، وبەرى ئەم بۆ ئاخرەتى ببينە راكرن دەمەك د سەر مە را دبۆرت دبيژنى : (بەرزەخ) . وباوەرى ئينانا ب ڤى بەرزەخى پشكەكە ژ عەقيدا ئيسلامى وباوەرىيا موسلمانى يا دورست نابت حەتا ئەو باوەرىيى پى نەئينت ، وهەر ژ بەر ڤى

(١) بەرزەخ د زمانى عەرەبان دا بۆ وى ناڤبرى دئيتە گۆتن يا دكەفتە د ناڤبەرا دو تشتان دا ، ودبيژنە ژينا د قەبرى دا بەرزەخ چونكى ئەو دكەفتە د ناڤبەرا ژينا دنيايى وئاخرەتى دا .

چــەنـدى قورئانى وسوننەتى پويتەيەكى مەزن ب ڤــى مەسەلـــى دايە ، و ل گەلـەك جهان بەحس ژى كرىيە .

راستىيا مرنى :

مرن دويماهىيا بەرچاڤا هەر تشــتەكى خــودان رحــە : ﴿ كـل نفس ذائقة الموت وإنما توفون أجوركــم يـوم القيامـة .. ﴾ (آل عمـران : ١٨٥) وئەگــەر خــودان رحــەك هــەبا ژ مرنـى هاتبــا ئازاكرن ئەو دا خۆشتڤىيى خودى موحەمــمـــەد پـيـغـەمبەر بـت ـ سلاڤ لــى بن ـ ئەوى خودايــى وى گۆتىيـى : ﴿ إنـك ميـت وإنهم ميتون ﴾ (الـزمر : ٣٠) .

ب مرنى عەجز وبيزارىيا (مەخلووقى) بەرانبەر (خــالقى) ئاشكەرا دبت : ئەى مرۆڤى خۆ دفن بلند دكەت و ژ خۆ نەگرت خـــۆ بـــۆ خودايى خۆ بچەمينت ، هزرا خۆ بكە .. بـەراهىيا تـە چ بوو ؟ ودىماهىيا تە دى بىيە چ ؟ تو ژ كيڤە هــاتى ودى كيڤـە چى ؟ خۆژبيـركرن وخۆمەزنكرن بۆ چىيە ؟ يى پاك وپيـرۆز بت ئەو خودايى ب مرنى هەمى خودان رح ژيردەستى خۆ كرين !

مرن ـ وەكى مە گۆتى ـ ريكەكا بڤيت نەڤيتە بۆ هــەر خــودان رحەكى هەبت ، ئەجەلـەكى دەسنيشانكرىيە ژ لايى خودى ڤــە ، هيشتا بەرى خودان رح ب سەر دنيايى بكـــەڤت ئـەو بـۆ وى يـا هاتىيە دانان : ﴿ ولكل أمة أجل فإذا جــاء أجلـهم لا يسـتأخرون

سَاعَةً وَلا يَسْتَقْدِمُونَ ـ وهەر كۆمەكێ دەمەك بۆ هەیە ، ڤێجا ئەگەر ئەو دەم هات یێ خودێ بۆ تێبرنا وان دانای دەلیڤەیەكێ نە ئەو ژێ دئێنە پاشخستن ، ونە ژێ دئێنە پێشخستن ﴾ (الأعراف : ٣٤) .

وئەڤ دەمێ هە خودێ ل بەر مرۆڤی ڤەشارتییە دا كەس نەزانت كانێ كەنگی و ل كیڤە ئەو دێ مرت ، ڤێجا دا هەردەم ئەو بۆ ڤێ وەغەرێ یێ ئامادە بت ..

وپشتی ڤان رۆنكرنێن كورت ل دۆر مرنێ مە دڤێت چەندەكێ بەر ب جیهانا بەرزەخێ ڤە بچین .

بەر ب جیهانا بەرزەخێ ڤە :

هەر كەسەكی دەمێ ژیێ وی د دنیایێ دا ب دویماهی دئێت ووەغەرا وی بۆ جیهانا بەرزەخێ دەست پێ دكەت ، خودێ هندەك ملیاكەتان بۆ ستاندنا رحا وی دهنێرت ، وەكی د ئایەتەكێ دا هاتی :

﴿ حَتَّى إذا جَاءَ أَحَدَكُمْ الْمَوْتُ تَوَفَّتْهُ رُسُلُنَا وَهُمْ لا يُفَرِّطُونَ ـ حەتا ئەگەر دەمێ مرنێ ب سەر ئێك ژ وان دا هات ملیاكەتێ مرنێ وهاریكارێن وی رِحا وی دێ ستینن ، وئەو وی تشتێ ئەمر پێ ل وان هاتییە كرن بەرزە ناكەن ﴾ (الأنعام : ٦١) .

وئەڤ ملیاکەتێن بۆ ستاندنا رحێ دئێنە هنارتن هەمی وەکی ئێك نینن ، هندەکان ڕەنگێ وان یێ خوشکۆك وتازەیە ، وبەروڤاژییا وان هندەك ژی هەنە دکرێت و ب ترسن ، د حەدیسەکێ دا یا (البراء بن عازب) ژ پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ ڤەدگوهێزت ، بەحسێ ڤان ملیاکەتان ب بەرفرەهی دئێتە کرن .. پێغەمبەر ـ سلاڤ لێ بن ـ دبێژت :

﴿ هندی عەبدێ خودان باوەرە ئەگەر ژ دنیایسێ هاتە ڤەبڕین وبەرێ وی کەفتە ئاخرەتێ ، هندەك ملیاکەت ژ عەسمانی بۆ وی دێ ئێنە خوارێ ، دێمێن وان دسپینە وڕوییێن وان هەر وەکی ڕۆژە ، کفنەك ژ کفنێ بەحەشتێ وبێهنەکا خۆش ژی ژ بێهنێن بەحەشتێ د گەل وان هەیە ، ئەو دێ ئێن حەتا ل بەر چاڤێن وی دڕوینن ، پاشی ملیاکەتێ مرنێ ـ سلاڤ لێ بن ـ دێ ئێت حەتا ل بەر سەرێ وی دڕوینت ، وئەو دێ بێژت : ئەی نەفسا پاقژ دەرکەڤە لێبۆرین وڕازیبوونا خودێ ، گۆت : ڤێجا ئەو دێ دەرکەڤت وەکی چپك ژ کونێ ئاڤێ دئێتە خوارێ ، وئەو دێ رحا وی ستینت .. ﴾ .

وگاڤا عەبدێ کافر کەفتە بەر مرنێ حەدیس دبێژت :

﴿ .. هندەك ملیاکەتێن زڤر ودژوار ژ عەسمانی ب سەر وی دا دێ ئێنە خوارێ ، دێمێن وان دڕەشن ، هندەك جلکێن جەهنەمێ

د گـەل وان هەنـە ، دێ ئێـن و ل بـەر چاڤـان ڕوينـــن ، پاشـــی ملياكەتێ مرنێ دێ ئێت حەتا ل بەر سەرێ وی دڕوينـت ، وئـەو دێ بێژت : ئەی رحا پيس دەركەڤــە كـەرب وغـەزەبا خـودێ ، گۆت : ڤێجا رح د لـەشێ وی دا دێ بەلاڤ بــت وئـەو دێ وێ ئينته دەر وەكی سـتـری ژ ناڤ هریيا تەڕ دئينته دەر ، ڤێجـا ڕەه وگەه د گەل دئێنە بڕين .. ﴾ .

چەند مەسەلـەك ژ ڤێ حەديسێ بۆ مە ديار دبن :

١– ئەو ملياكەتێن رحا خودان باوەری دستينن نه وەكـی وان ملياكەتانە يێن رحا كافری دستينن .

٢– ئەو مرۆڤێ دكەفتە بــەر مرنــێ وان ملياكـەتان ب چـاڤ دبينت ئەوێن بۆ ستاندنا رحا وی دئێن .

٣– كانێ چاوا مرۆڤ ســەرەدەرییێ د گـەل لـەشـێ مرۆڤـێ مری دكەن ، ملياكەت ژی وەسا سەرەدەرییێ د گەل رحــا وی دكەن .

٤– رحا كافری ژ ملياكەتێ مرنێ دترست لـەو گاڤــا دەنگـێ وی دچتێ ئەو خۆ د لـەشی دا بەلاڤ دكەت .

جوداهی د ناڤبەرا دنيايێ وبەرزەخێ دا :

ب مرنێ مرۆڤ ژ دنيايێ بۆ بەرزەخێ دئێتــە ڤەگوهاســتـن ، ونە تشتەكێ نویيە بێژين : هەر جيهانـەكێ ســەروبەرێ خـۆ يـێ

تایبەت هەیە ، ڤێجا دڤێت ئەڤ چەندە هەر جار ل بیرا مە بت دەمێ ئەم بەحسێ سەروبەرێ جیهانا بەرزەخێ دکەین ، یان دەمێ ئەم پشتی هنگی بەحسێ سەروبەرێ جیهانا ئاخرەتێ دکەین .

مەعنا : دەمێ ئەم بەحسێ وان تشتان دکەین یێن کو د قەبری دا دئێنە سەرێ مری ، وەکی کرنا پسیارێ ژ وی ، یان عەزابدانا وی ، یان خۆشیبرنا وی .. هتد ، دڤێت ئەڤ چەندە ل سەر دەست وداریێ ژینا مە یا دنیاییێ نەئێتە قیاسکرن ، دا کەس خەلەت د مەسەلێ نەگەهت .

گەلەك کەس هەنە گاڤا بەحسێ قەبری وعەزابا وی دئێتە کرن ب حێبەتی ڤە دبێژن : پا ئەو مرییێ نەئێتە ڤەشارتن عەزابا وی دێ یا چاوا بت ؟ وهندەك ژی هەنە ژ کێم باوەرییا خۆ دبێژن : پا مە نەدیتییە لەشێ چو مرییان د قەبری دا بێتە سۆتن !

وبۆ ڕوهنکرن دێ بێژین : مرۆڤ ب ڤێککەفتنا دو تشتان ـ یان ب پێکهاتنا دو تشتان ـ دبتە ئەڤ مرۆڤە یێ ئەم دناسین : ب رحێ ولەشی .. وپەیوەندییا رحێ د گەل لەشی د ڤێ دنیاییێ ب خۆ دا د پتر ژ حالەتەکی ڕا دبۆرت ، بۆ نموونە :

مرۆڤ دەمێ هێشتا د زکێ دەیکێ دا ـ پشتی دبتە خودان رح ـ پەیوەندییا رحا وی د گەل لەشێ وی وەکی یا رحا مە

نينه .. لەو هەستكرن وسەروبەرێ ژينا وى وەكى هەستكرن وسەروبەرێ ژينا مە نابت .

مرۆڤێ نڤستى ژى پەيوەندىيا رحا وى د گەل لەشێ وى وەكى يا يێ مرۆڤێ هشيار نينە ، لەو هەستكرنا وان ب تشتان وەكى ئێك نابت ، يێ نڤستى تشتان دبينت ـ د خەونێ دا ـ وچاڤێن وى دگرتينه ، گوه ل دەنگان دبت ودئێت ودچت ، وييێ ل جهێ خۆ ، دئاخڤت ومە گوه ل دەنگێ وى نينە ، دەنگ دئێنە گوهان ومە هاى ژێ نينە ، هەستێ ب خۆشىيێ ونەخۆشىيێ دكەت وچو ل سەر ديار ناكەت ، دكەفتە تەنگاڤىيێ وترسەكا مەزن بێى ل بەر چاڤ لێ ديار ببت !

ئەڤە چاوايە ؟

ـ نزا !

ب تنێ ئەم دزانين كو ئەڤە ڕەنگەكێ گرێدانا رحێ يە ب لەشى ڤە ..

ڕەنگەكێ دى يێ گرێدانا رحێ ب لەشى ڤە هەيە ، مە ـ ساخان ـ ئەو نەديتىيە ، ومەخسەدا مە پێ گرێدانا رحێ ب لەشێ مرى ڤەيە ل جيهانا بەرزەخێ .. وكانێ چاوا خەلەتە ديتن وئاخفتن وگوه لێ بوونا د خەونێ دا ل سەر يا ل هشيارىيێ بێتە قياسكرن ، وەسا يا خەلەتە ديتن وئاخفتن

وگوه لیٚ بوونا مرۆڤیٚ مری ل جیهانا بەرزەخیٚ ل سەر یا مرۆڤیٚ زیٚندی ل دنیاییٚ بیٚته قیاسکرن ، چ ئەو زیٚندی یێ هشیار بت چ یێ نڤستی بت .

ل بەر مرنیٚ :

ل وی دەمیٚ ملیاکەتیٚ مرنیٚ رحا مرۆڤیٚ زیٚندی دستینت ئەو مزگینییێ ددەته خودانیٚ رحیٚ : یان ب بەحەشتیٚ ، ئەگەر ئەو مرۆڤەکیٚ خودان باوەر وچاك بت ، یان ب جەهنەمیٚ ، ئەگەر ئەو مرۆڤەکیٚ زۆردار وگونەهکار بت ، قورئان دبیٚژت : ﴿ إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلائِكَةُ أَلا تَخَافُوا وَلا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ـ هندی ئەون ییٚن گۆتین : ئەللاه ب تنیٚ خودایێ مەیە ییٚ بیٚ شریکە ، پاشی خۆ ل سەر شریعەتیٚ وی ڕاست کری ، ل دەمیٚ مرنیٚ فریشتە ب سەر وان دا دئیٚنە خواریٚ ودبیٚژنیٚ : هوین ژ مرنیٚ وتشتیٚ ب دویڤ دا دئیٚت نەترسن ، و ل سەر وی تشتیٚ هوین ل دویڤ خۆ دهیٚلنە ل دنیاییٚ هوین ب خەم نەکەڤن ، ومزگینییا مە ب ویٚ بەحەشتا ژڤان بۆ هەوە پیٚ دهاتە دان ل هەوە بت ﴾ (فصلت : ٣٠) ئەڤە مزگینیدانا ب بەحەشتیٚ .

ودبیٚژت : ﴿ إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلائِكَةُ ظَالِمِي أَنفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الأَرْضِ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ

وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا فَأُوْلَئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَسَاءَتْ مَصِيراً ـ هندی ئەون یێن فریشته جانێ وان دستینن ووان زۆرداری ل خۆ کری کو ل جهێ کافران مایـن ومشەخت نەبووین ، فریشته ب گەفکرن ڤە دبێژنە وان : هوین د مەسەلا دینێ خۆ دا د چ حال دا بوون ؟ ئەو دێ بێژن : ئەم د عەردێ خۆ دا دلاواز بووین ، وئەم نەدشیاین زۆرداری‌یێ وستەمێ ژ خۆ لابدەین ، ڤێجا ئەو ب گەفکرن ڤە دێ بێژنە وان : ئەرێ ما عەردێ خودێ یێ فرەه نەبوو کو هوین ژ عەردێ خۆ دەرکەڤنە عەردەکێ دی کو هوین تێدا ل سەر دینێ خۆ پشت ڕاست ببن ؟ ئەوێن هە جهێ ڤەحەویانا وان ئاگرە ، وئەو پیسترین جهێ لێ زڤڕینێ یە ﴾ (النساء : ٩٧) ئەڤە مزگینیدانا ب جەهنەمێ .

وچونکی مرن قویناغەکا ب سەهمە ووەغەرەکا ب ترسە ، هەر کەسەکێ رحا وی دئێتە ستاندن بێتە زڤڕاندن وهێشتا عەمر بۆ بێتە دان ، ئەگەر یێ کافر بت دا موسلمان ببت ، وئەگەر یێ گونەهکار بت دا تۆبە بکەت ، وئەگەر یێ باش بت دا باشی‌یێن خۆ زێدە بکەت .

(بوخاری) ژ پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ ڤەدگوهێزت ، دبێژت : ﴿ هەچی‌یێ حەز ژ دیدارا (لیقائا) خودێ بکەت خودێ ژی حەز ژ دیدارا وی دکەت ، وهەچی‌یێ حەز ژ دیدارا

خـودێ نەکەت خـودێ ژی حـەز ژ دیـدارا وی ناکـەت ﴾ ئینـا عائیشایێ ـ یان ژنــکـەکا وی یا دی ـ گۆتێ : پا ئەم هەمی حەز ژ مرنێ ناکەین ؟ پێغەمبەری ـ سلاڤ لـــێ بـن ـ گـۆت : ﴿ نـــە وەسا ، خودان باوەری ئەگەر مرن گەهشتێ مزگینی ب ڕازیبوون وقەنجی‌یا خودێ دێ بۆ ئێتە دان ، ڤێجا تشتەك ل بەر وی هند یـێ شرین نابت وەکی وی یـێ ل بەر سنگێ وی ، ڤێجا ئەو دێ حـەز ژ دیدارا خودێ کەت وخودێ دێ حـــەز ژ دیـدارا وی کـەت ، وکافر ئەگەر کەفتە بەر مرنێ مزگینی ب عــەزابا خـودێ دێ بـۆ ئێتە دان ، ڤێجا تشتەك ل بەر وی هندی یێ نەخۆش نابت وەکـــی وی یێ ل بەر سنگی ، ڤێجا ئـەو حـەز ژ دیـدارا خـودێ ناکـەت وخودێ ژی حەز ژ دیدارا وی ناکەت ﴾ .

وگـــەلـــەك جاران دەمێ مرۆڤەك دکەفتە بەر مرنێ شـــەیطان ل نك ئامادە دبت و ل سەر ڕەنگێ مرۆڤەکێ وی یێ خۆشتڤی خۆ نیشا وی ددەت وداخوازێ ژێ دکەت کو ئەو دینێ خۆ بــهێلت وبچتە سەر دینەکێ دی یێ خەلــەت ، وئەڤەیـە (فتنـة الممـات) ئـــەوا ئـــەمـــر ل مە هاتی‌یە کرن کو ئەم پشتی (تەحیياتێ) خـۆ ب خـودێ ژێ بپـارێزین .. وخـودێ دزانـت هـەر ژ بـــەر ڤـــێ چەندێ‌یە پێغەمبەری ـ سلاڤ لـێ بن ـ نیشـا مـە دایـە کـو ئـەم

تەلقینا مری ب (لا إلـه إلا الله) بکەین ، وئاخفتنین خیری ل نك بیژین دا ئەو ژی چاڤ ل مە بکەت .

د گەل رحێ :

پشتی ستاندنا رحا مرۆڤی کەفتیە بەر مرنی ژ لایی ملیاکـەتی مرنی ڤە ملیاکەت رحی دبەن ، د حەدیسا (البراء بن عازب) ی دا ئەوا مە بەری نوکە هندەك ژی ڤەگوهاستی ، هاتیە :

﴿ .. حـەتا ئەگەر رحا وی [1] دەرکەفت ، هەر ملیاکەتـەکی د ناڤبـەرا عـەرد وعـەسمانی دا هـەی دوعایـان بـۆ وی دکـــەت وصەلاوەتان ددەتە سەر ، وملیاکەتین عەسمانی ژی هــەر وەسـا ، ودەرگەهین عەسمانی ل بەر ڤەدبن ، وخەلکی هــەر دەرگەهـەکی دوعـا ژ خـــودی دکـــەن کـو ئـەو رح د نـك وان را بـیتـــە بلندکرن ، ڤیجا ئەگــەر (ملیاکـەتی مرنـی) رحـا وی سـتاند ، ملیاکەتین د گەل وی دا گاڤەکا ب تنی ژی وی رحی ناهـیلـنـە د دەستی وی دا ، ئەو رحی ژی وەردگـرن ودکەنـە د نـاڤ وی کفنی وبینین خۆش دا ، وئەڤەیە دەمی خودی دبیــژت : ﴿ توفتـه رسلنا وهم لا یفرطون ﴾ ووەکی بیهنا خۆشترین مســکا ل ســەر رویی عەردی ژی دچت ، ئینا ئەو ملیاکەت دی وی رحی بلند کەن ، وهەر کۆمەکا ملیاکەتان یا ئـەو رح د بـەر را دئیتـەبرن ،

(١) یەعنی رحا مرۆڤی خودان باوەر .

پسيار دكەن : ئەڤ رحا بيهن خۆش رحا كىيە ؟ ئەو دى بيژن : يا فلانى كورى فلانىيە ، ب خۆشترين ناڤى ئەو ل دنيايى پى دهاتە ناڤكرن ئەو وى ناڤ دكەن . حەتا ئەو وى رحى دگەهيننە عەسمانى دنيايى ، ئەو داخوازا دەرگەهـ ڤەكرنى دكەن ، دەرگەهـ بۆ وان دئيتە ڤەكرن ، ڤملياكەتين (موقەررەب) يين هەر عەسمانەكى د گەل وان دچن حەتا ئەو وى رحى دگەهيننە عەسمانى دى ، وهۆسا حەتا ئەو دگەهنە عەسمانى حەفتى ، ئينا خودى دبيژت : عەبدى من ل (عليين ـ جهين بلند) بنڤيسن ﴿ وما أدراك ما عليون . كتاب مرقوم . يشهده المقربون ﴾ ڤيجا ئەو ناڤى وى ل (عليين) دنڤيسن . پاشى دى ئيتە گۆتن : وى بزڤريننە عەردى ، من ئەو ژ عەردى ئافراندينە ، وئەز دى وان زڤرينمە عەردى ، وجارەكا دى وان ژ عەردى ئافرينمە ڤە .. ﴾ ئەڤە حالى رحا مرۆڤى چاك وخودان باوەرە .

و ژ ڤى حەديسى دئيتە زانين كو پشتى ستاندنا رحى لەش دمينتە ل عەردى ورح بۆ عەسمانى دئيتە برن ، بەلى دڤيت دەمى بلندكرن وزڤراندنا رحى ب (قياسين) دەمى مە نەئيتە قياسكرن .

وبەروڤاژىيا رحا مرۆڤى چاك رحا كافرى تاوانبار دئيتە ستاندن ، پيغەمبەر ـ سلاڤ لى بن ـ د حەديسا خۆ دا ئاشكەرا

دکـــەت کــو پشتی ئەو ژ لایی ملیاکەتی مرنی ڤە دئیتــە ستاندن ﴿ هەر ملیاکەتەکی د ناڤبەرا عەرد وعــەسمانی دا لـەعنــەتان لـــی دکەت ، وملیاکەتین عەسمانی ژی هـــەر وەسـا ، وخـەلکی هـەر دەرگەهەکی دوعا ژ خودی دکەن کو ئەو رح د نك وان را بلند نەبت ، ڤیجا ملیاکەتی مرنی رحا وی دستینت ، وگاڤا ستاند ئـەو ملیاکــەتین د گـەل دا دی وی ژی وەرگـرن وکەنـە د نــاڤ وی کنجی ئاگری دا یـی وان د گــــەل خــۆ ئینـای ، ووەکـی بیـهنا پیستـــرین کەلـەخی مـرار ل ســـەر رویـیــی عـــەردی دی ژی دەرکـەڤـت ، وئەو دی وی رحی بلنـــد کـەن ، وهـەر کۆمـەکا ملیاکەتان یا ئەو د بەر را بیتە برن دی بێژن : ئەڤ رحا پیــس یـا کـــی یـــە ؟ ئــــەو دی بـیـــژن : یا فلانی کـوری فلانییـە ، و ب کریـتـتـرین ناڤی وی ل دنیایی ئەو وی ناڤ دکەن ، حەتا ئەو وی رحی دگەهیننــە عـەسمانی دنیـایی ، ڤیجـا ئـەو دی داخـوازا دەرگەهـ ڤەکرنی بۆ کەن ، بەلــی دەرگەهـ بۆ نائیتە ڤەکرن . پاشی پـیغـەمبەری ـ سلاڤ لـی بن ـ ئەڤ ئایەتە خوانـــد : ﴿ لا تفتـح لهم أبواب السماء ولا يدخلون الجنة حتى يلـج الجمـل فـي سـم الخياط ﴾ ئــيـــنـــا خودی دی بێژت : ئەوی د (سـجین) ی دا ل عەردی ژیری بنڤیسن ، پاشی دی بـیـژت : عەبدی من بزڤریننە عەردی ، من سۆزا دایە وان کو من ئەوی ژ عەردی ئـــافراندین ،

وئـــەز دی وان زڤـــرینمی ڤـــە ، وجارەکـــا دی دی وان ژی ئافرینمەڤە ، ڤیجـــا رحـــا وی ژ عـــەسمانی دی ئیتـــە هاڤیتـــن حـــەتا دکەفتە د لـەشی وی دا ، پاشی پیغەمبـــەری ـ سـلاڤ لـــی بـن ـ ئەڤ ئایەتە خواند : ﴿ ومن يشرك بالله فكأنمـــا خـر مـن السـماء فتخطفه الطير أو تهوي به الريح في مكان سحيق ﴾ ڤیجا رحا وی دی زڤرتەڤە .. ﴾ .

دی زڤرتـــە لـەشـــی بەلـــی نـــە ب وی رەنگـــی د دنیـــایی دا ، چونکی گریدانا رحی ب لـەشـــی ڤـــە ل جیـهانا بـــەرزەخی وەکـــی گریدانا وی ب لـەشی ڤە ل دنیایی نینە .

و ژ ڤی حەدیسی دیار دبت کـو کـانی چـاوا لـەشـی بیهنـەکا وەسا ژی دئیت ئەم مرۆڤ پی دحەسیین ، وەسا رحـی ژی بیـهن ژی دئیـت وملیاکـەت پـی دحەسـیـــن ، هـــەر وەسـا ژ ڤـــی حەدیسی ئاشکەرا دبت کو رح بۆ دەمەکی ژ لـەشی دەردکەڤت ، وپشتی هنگی دزڤرتە نك لـەشی د قەبری دا ، بەلـــی مـەعنا ڤـی ئەو نینە کو رح هەر وهەر دمینتە د قەبری دا حەتا رۆژا قیامەتی ، چونکی د هندەك حەدیسین دورست دا هاتییە کو رحین خـودان باوەران دچنە دزکیـــن هنـدەك تـەیران دا ل بەحەشتی ، ورحیـن کافران د جەهنەمی دا دئینـــە عـەزابدان .. ئەڤـە بـەری قیامـەت رابت ، ودبت زڤرینا رحی بـۆ لـەشـی د قـەبری دا بـۆ دەمـەکی

بەرووەخت بت ، پاشی جارەكا دی ژ قەبری بیتە راكرن وبرن بـۆ بەحەشتی یان جەهنەمی . وبەری ئەم دەست ب سوحبەتا قـەبری بكەین دڤێت پیچەكی بەحسی رحی بكەین وهنـدەك سـالۆخەتین وی بەرچاڤ بكەین دا مەسەلە پـتـر ل بەر مە ئاشكەرا ببت .

ژ سالۆخەتین رحی :

رح ، یـان جـان (وەكـی ئـەم ب كـوردی دبیژینـی) مەخلووقەكە ژ وان گـەلـەك مەخلووقاتین خودی داین ، بەلـی چونكی رح مەخلووقەكی بـی وینـەیـە ، وكـەسـی ب چـاڤ نـەدیـتـییە ، ئەم نەشێین راستییا وی بزانین : ﴿ ویسألونك عـن الروح قل الروح من أمر ربي وما أوتيتم من العلم إلا قليلا ـ وئەو پسیارا رحی ژ تە دكەن ، تـو بیـژە وان : هنـدی راسـتییا رحـی وسەروبەری وییـە ژ وان كارانـە یین خودی ب تنی پی دزانت ، وتشتەكی كیم تی نەبت ژ زانینی چو بـۆ هـەوە وهـەمی مرۆڤـان نەهاتییە دان ﴾ (الإسراء : ٨٥) .

بەلـی ژ ئایەت وحەدیسان چەند سالۆخەتەكین رحـی بـۆ مـە ئاشكەرا دبن ، ژ وان سالۆخەتان :

١– هـنـدی رحە تشتەكی مەخلووقە ، ئەو ژی وەكـی هـەر تشتەكی دی ب فەرمانا خودی یا هاتییە ئافراندن .

٢- رح مەخلووقەكێ جودايە ژ لەشی ووێ ژی وەكی لەشی هندەك سالۆخەتێن تايبەت هەنە .

٣- مرۆڤ ب ڤێككەفتنا رحێ ولەشی دبتە مرۆڤ ، وهەر جارەكا رح ژ لەشی ڤەبوو ئەو مرنە .

٤- ملياكەت رحێ دئينن ودەمێ بچويك د زكێ دەيكێ دا يێ چار هەيڤی ئەو وێ رحێ دئينن دكەنە د لەشی دا .

٥- ودەمێ مرۆڤ دمرت هەر ملياكەتن دئێن وێ رحێ دستينن .

٦- رحێ وەكی لەشی (ئحساس) هەيە ، ودئێت ودچت ودئاخڤت ودبينت .. وهتد ، بەلێ ب رەنگەكێ جودا ژ يێ لەشی ، ودبت ئەو تشتێ ئەم دبێژينێ : خەون ، پەيوەندی ب سالۆخەتێن رحێ ڤە هەبت .

٧- (تعلق) يان پێڤەگرێدانا رحێ ب لەشی ڤە چەند رەنگەكێن ژێك جودا بۆ هەنە ، وەكی بەری نوكە مە بەحس ژێ كری .

٨- پشتی رح ب مرنێ ژ لەشی دەردكەڤت لەش دحەليێت ودبتە ئاخ وسالۆخەتێن خۆ ژ دەست ددەت ، ورح وەكی خۆ دمينت وسالۆخەتێن خۆ ژ دەست نادەت .

٩– ئەگەر جیهانا بەرزەخیٚ ب دویماهی هات وخودیٚ حەزکر ڕۆژا دویماهییێ دەست پێ بکەت لەش جارەکا دی شین دبت ورح دوبارە دزڤڕتە تێدا .

١٠– ئەو مرۆڤێن ل بەرزەخیٚ دئێنە عەزابدان ، عەزاب دکەفتە سەر رحا وان جودا ژ لەشی ، وهندەك جاران د گەل لەشی ژی .

قەبر وسەروبەرێ وی

پشتی مری ژ لایێ ساخان ڤە دئێتە ب سەروبەرکرن ، شویشتن وکفنکرن ، بۆ قەسرا وی یا دویماهیێ ئەو دئێتە ڤەگوهاستن .. بۆ قەبری !

قەبر .. ئەگەر مرۆڤ جارەکێ ل هنداڤ ڕاوەستت وباش هزرا خۆ تێدا بکەت دێ زانت چەند دیمەنەکێ ب ترس وسەهم وکرێتە ، هەڤالەکێ ئیمام عوثمانی ـ خودێ ژێ ڕازی بت ـ دبێژت : هەر جارەکا عوثمان ل هنداڤ قەبرەکی ڕاوەستابا هند دکرە گری حەتا ڕیهێن وی تەڕ دبوون ، ئینا هندەکان گۆتێ : تو بەحسێ جەهنەمێ وبەحەشتێ دکەی وتو ناکەیە گری وتو بەحسێ قەبری دکەی ودکەیە گری ؟ وی گۆت : من یێ گوهـ ل پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ بووی دبێژت : ﴿ قەبر ئێکەمین مالا ئاخرەتێیە ، ڤێجا هەچییێ ژێ رزگار بوو یا پشتی وی ب ساناهیترە ، وهەچییێ ژێ رزگار نەبوو یا پشتی وی دژوارترە ﴾ عەثمانی گۆت : ومن گوهـ ل پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ بوویە دبێژت : ﴿ من قەت دیمەنەك ژ قەبری ب سەهمتر وکرێتتر نەدیتییە ﴾ .

ئـەڤ قـەبـرێ تەنگ وتاری ، یێ ب ترس وسەهم ، دێ بتـە مالا مـە هـەمییان ، ئیمـام عەلـی ـ خـودێ ژێ ڕازی بت ـ دبێژت : پێغەمبەری ـ سلاڤ لـێ بن ـ گۆت : ﴿ جبريل هاته نك مـن وگۆت : ئەی موحەممەد ! هندی تـە بڤێـت بـژی هـەر دێ مری ، وهەچییێ تە بڤێت حەز ژێ بکە هەر دێ هێلی ، وچییـا تە بڤێت بکە هەر دێ پێ ئێیە جزادان ، وتو بزانە شەرەفا خـودان باوەری ڕابـوونا ب شـەڤـێـە ، وسـەرفـەرازییا وی خـۆ بـێ منەتکرنا ژ خەلکییە ﴾ .

تو خودانێ قەسـر وقوسـویران بـی دێ چییـە قـەبری ، وتـە کۆلکەك ژی هەبت هەر دێ چییە قەبری ، تو یێ جوان بـی یـێ کرێت ، یێ جحێل بی یـێ پیـر ، ڕۆژەکـێ ل قـەبری دێ بییـە مێڤان ، قەبر ئەو قویناغە یا ئەم هەمی دێ لـێ دانـین ، ڤێجـا یـا فەرە ئەم خۆ د سەروبەرێ وی دا شارەزا بکەین .

قەبر .. قەبر !

قەبر ئەو پارچەیا دنیاییێـە یـا کـو بـیـرا مرۆڤـی ل ئـاخرەتێ دئینتەڤە ، ئەڤ چالا دەڤ بەشە یا گاڤ بۆ گاڤێ نفشـێ مرۆڤـان دهێرت ، ئەو ئەزمانێ بێ دەنگە یێ مەزنـترین وەعظـی ـ ب بـێ دەنگییا خۆ ـ ل مرۆڤی دکەت .. هەر ڕۆژ سپێدە وئێڤاران گازی دکەت :

ـ وەی بۆ مرۆڤان ! چاوا ژینا خۆ ب هەڤرکییێ ڤە دبەنە سەری وئەو دزانن ئەزێ د رێکێ دا ؟ چاوا بەرێ خۆ ددەنە نەحەقییێ وئەو دزانن من شیرێ مرنێ یێ راکرییە هنداڤی وان ؟ چاوا ئەو دلێ خۆ ب دنیایێ خۆش دکەن ودبێژن : ئەڤە بۆ منە ، وئەڤە یێ منە ، وئەو دزانن کو ئەو یێن منن ؟

ـ ئەی بەنی ئادەم ! چەند رۆژەك ل تە ئاڤا ببت و ل عەمرێ تە زێدە ببت رێکا تە بۆ نك من کورتتر لێ دئێت .. کارێ خۆ بکە ، ئەزێ ل هیڤییا تە ئەزم مالا تە یا دویماهییێ ، مالا مشك وماران ، سەرفەرازێ هەوە ئەوە یێ ل نك من سەرفەراز !

قەبر ئەو دەرگەهە یێ مرۆڤ ژ دنیایێ تێرا دبۆرتە ئاخرەتێ ، ژ جیهانا (حسی) وبەرچاڤ بۆ جیهانا (غیبی) وبەرزەخێ ، ودەمێ مرۆڤ ل قەبری ددانت ئەو بۆ وی دبتە ئێکەمین مالا بەرزەخێ ، ویا ئاشکەرایە کو ژین د دنیایێ دا یا جودایە ژ ژینا ل بەرزەخێ ، لەو قەبر وسەروبەرێ وی ل سەر دنیایێ وسەروبەرێ وێ نائێتە قیاسکرن ، وچونکی کەس نەچوویە د قەبری دا وزڤرییە ڤە دا سەروبەرێ وی بۆ مە بێژت ، ومرۆڤ ب عەقلێ خۆ ورێکێن زانینێ نەشێت خۆ ب سەروبەرێ قەبری ئاگەهدار بکەت ، ب تنێ ئێك رێ مە دمینت ئەم سەروبەرێ قەبری پێ بزانین ئەو

ژی ڕێکا وەحی‌یێ یە ، ئەوا خودێ بۆ پێغەمبەرێ خۆ ـ سلاڤ لێ بن ـ هنارتی ، وچونکی مە موسلمانان باوەری هەیە کو هەر تشتەکێ پێغەمبەر ـ سلاڤ لێ بن ـ ژ خودایێ خۆ بگەهینتە مە ڕاستی‌یە وچو گومان تێدا نینە ، ئەم باوەر دکەین کو ئەو تشتێ پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ د دەر حەقا قەبری دا بۆ مە گۆتی ڕاستی‌یە .

وپسیار ل ڤێرێ ئەڤەیە : ئەرێ دەمێ مرۆڤ د قەبری دا دئێتە داهێلان ، وحەتا ئەو جارەکا دی بۆ حەشرێ ڕادبتەڤە حالێ وی دێ چ بت ؟ وقورئانێ وسوننەتێ چ د ڤێ دەربارەیێ دا بۆ مە گۆتی‌یە ؟

د قەبری دا :

پشتی مری د قەبری دا دئێتە داهێلان ئێکەمین پێشوازی قەبر ل وی دکەت ئەڤەیە قەبر لێ دئێتە ئێک ووی د ناڤ خۆ دا دگڤێشت [1] ، گڤاشتنەکا وەسا دژوار کو پەڕاسی‌یێن وی د ناڤ ئێك دا بچن ، وقێژی‌یەکا وەسا ژێ بلند دبت مرۆڤ وئەجنە تێ نەبن هەر تشتەکێ دی یێ هەبت گوهـ ل دەنگێ وی دبت !

وئەڤ گڤاشتنە بۆ هەمی کەسانە : دبچویك بن ، دمەزن بن ، دباش بن ، دخراب بن ودەلیل ل سەر ڤێ چەندێ ئەو حەدیسە یا

(١) (طبعا) نە ب (مەقاییس) وپیڤانێن مە یێن دنیایێ !

عەبدللاهێ کوڕێ عومەری ل دۆر مرنا سەعدێ کوڕێ موعــاذی ڤەدگوهێزت ، دبێژت : دەمێ سەعد مــری پێغەمبــەری ـ سـلاڤ لــێ بـن ـ گـۆت : ﴿ ئەڤـە ئـەوە یـێ عـەرش ژ بـەر هژیــای ، ودەرگـەهێن عەسـمانـی بـۆ ڤـەبووین ، وحەفتێ هزار ملیاکـەت ل مرنا وی ئامادەبووین ، ئەو هاتە گڤاشــتـن پاشی ژێ بۆری ﴾ .

و د حەدیسەکا دی دا پێغەمبەر ـ سلاڤ لــێ بن ـ بەحسێ ڤێ گڤاشتنێ دکەت ، دبێژت : ﴿ ئەگەر ئێك ژێ خلاس ببا سەعدێ کوڕێ موعاذی دا ژێ خلاس بت ﴾ .

پشتی ڤێ گڤاشتنێ دۆرا پسیار ژێ کرنێ دئێت :

د حەدیسەکا دورست دا ژ پێغەمبــەری ـ سـلاڤ لــێ بـن ـ هاتیە کـو دو ملیاکـەتـێـن ڕەش وشین دئێــن پسـیارێ ژ مـری دکــەن ، ناڤێ ئێکی (مونـکـەر) ە وییێ دی (نەکــیـــــر) ە ، و د هــــنــــدەك ریـوایەتان دا هاتیە کو ئەو مــری ڤـەدهژینن و ب دژواری ڕادکەن وئەو دڕویننە خوارێ ـ دیسا دێ بێژین : نــە ب ڕەنگێ ڕوینشــتـن وڕابوونا مە یا دنیایێ ـ وسێ پسـیاران ئـەو ژێ دکەن :

ـ خودایێ تە کییە ؟

ـ دینێ تە چییە ؟

ـ وپێغەمبەرێ تە کییە ؟

و د حەدیسێن دورست دا نەهاتی‌یە کو ژبلی ڤـان هـەر سـێ پسیاران چـو پسیارێن دی ژ مری دئێنە کرن ، ڤێجا هەر مرۆڤـەك ل دویڤ بیـر وباوەرێن خۆ یێن ئەو ل سەر مری دێ بەرسـڤا خـۆ دەت ، وئەڤە فتنا دویـمـاهی‌یێ یـە ب سـەر خـودان بـاوەری دا دئێت ، ویێ ژ ڤێ دەرباس ببت ئێدی خلاس .

و د حەدیسەکێ دا هاتی‌یە کو پێغەمبەری ـ سلاڤ لـێ بـن ـ دەمـێ مری‌یەك ڤەدشارت ، دەمەکی دما ل سەر قەبری ، وئـەمر ل صەحابی‌یان دکر کو ئەو دوعایان بۆ مـری بکـەن ، دا خـودێ ئەزمانێ وی ل سەر حەقی‌یێ موکم بکەت ، چونکی نوکە پسـیار یا ژێ دئێتە کرن . (١)

مرۆڤێ خودان ئیمان دبێژت : (الله) خـودایـێ مـنـه ، و (إسلام) دینێ منه ، و (مـحـمـد) پێغەمبـەرێ .. ویـێ کـافر ومنافق ژ ترسان دا دەڤێ وی تێك دئالزیێت ودبێژت : ها ها ئـەز نزانم .

و ل دویڤ ئەنجامێ ڤان پسـیاران خـەلکێ قـەبری ل سـەر دو دەستەکان دئێنە ڤاڤارتن : خودان باوەر ، وکافر . وحالـێ هـەر

---

(١) وچو مەعنا بۆ وێ تەلقینێ نینە یا نوکە ل سەر مری‌یـان دئێتـە خوانـدن دەمێ ئێکی دئینن دا ب عەرەبی بێژتێ : ئەگەر دو ملیاکەت هاتنە تـە وهـۆ گۆتە تە تو هۆ بێژێ !!

دەستەکەکێ ژ یێ دەستەکا دی یێ جــودایــە ، خــودان بــاوەر د خۆشییێ دا دمینت حەتا ئاخرەت لــێ ڕادبت ، وکافر ومنــافق وگونەهکار د قەبری دا دئێنە عەزابدان .

د حەدیسا (البراء) ی دا هاتییە کو پشتی پســیار ژ مرییــێ خودان باوەر دئێتە کرن وئەو بەرسڤا خۆ دورست ددەت دەنگەك ژ عەسمانی دئێت کو : عەبدێ من ڕاســت دبێــژت ، ڤێجــا هویــن جهەکی ژ بەحەشتێ بۆ رائێخن ، وجلکەکی ژ بەحەشــتێ بکەنــە بەر ، ودەرگەهەکی بۆ بەحەشتێ ل بەر وی ڤەکــەن ، لــەو بێــهنا بەحەشتێ دئێتە وی وهندی چاڤێن وی قــەترە دکــەن قــەبرێ وی دێ ل بەر وی فرەه بت ، وزەلامەکێ خوشکۆك وییێ جلك پــاقژ وبێهن خــۆش دێ ئــێتــە نك وبێژتێ : مزگینی ب وی تشــتێ تــە پــێ خــۆش ل تــەبت ، ب رازیبوونــا خــودێ وبەحەشــتا خـــۆش وبەردەوام ، ئەڤە ئەو ڕۆژە یا سۆز بۆ تە پــێ هاتییــە دان ، وئــەو دێ بێژتێ : مزگینییا خێرێ ل تە ژی بت ، سەر وچاڤێن تــە یێــن خێرێنە ، تو چ کەسی ؟ ئەو دێ بێــژت : ئــەز عەمەلـــێ تــە یــێ چاکم ، ب خودێ من تو ددیتی تە لـەز د ئەمرێ خودێ دا دکر ، و د بێ ئەمرییا وی دا تو یـــێ ب لـــەز نـــەبووی ، ڤێجــا خــودێ خێرێ بدەتە تە .

پاشی دەرگەهەکێ بەحەشتێ وئێکێ جەهنەمێ دێ ل بەر وی ڤەبت ، ودێ بێژنێ : ئەڤە جهێ تەبوو ئەگەر تە بێ ئەمرىیا خودێ کربا خودێ بۆ تە ب ڤی گوهارت ، ڤێجا گاڤا ئەو بەحەشتێ دبینت دبێژت : یا رەببی تو زوی قیامەتێ راکە دا ئەز بزڤرمە نك مال وعەیالێ خۆ ، ئەو دێ بێژنێ : راوەستە ..

و د حەدیسەکا دی دا یا (بوخاری) ژ (عەبدللاهێ کورێ عومەری) ڤەگوهاستی هاتیە کو هەر رۆژەکێ جارەکێ سپێدێ وجارەکێ ئێڤاری جهێ وی یێ بەحەشتێ نیشا وی ددەن .

ومرۆڤێ کافر پشتی د بەرسڤدانا خۆ دا خەلەت دبت دەنگەك ژ عەسمانی دئێت کو ئەو درەوان دکەت ، لەو جهەکی ژ ئاگری بۆ وی رائێخن ، ودەرگەهەکی بۆ جەهنەمێ ل بەر وی ڤەکەن ، ڤێجا ئەو بێهن وگەرما جەهنەمێ سەح دکەت ، وقەبرێ وی وەسا ل سەر وی دئێتە ئێك حەتا پەراسییێن وی د ناڤ ئێك دا دچن ، وزەلامەکێ کرێت وجلك پیس وبێهن گەنی دئێتە نك ودبێژتێ : مزگینی ب وی تشتێ تە پێ نەخۆش ل تە بت ، ئەڤە ئەو رۆژە یا ژڤان بۆ تە پێ دهاتە دان .. ئەو دێ بێژتێ مزگینییا خرابییێ ل تە ژی بت ، سەر وچاڤێن تە خێر تێدا نینە ، تو چ کەسی ؟ ئەو دێ بێژت : ئەز عەمەلێ تە یێ پیسم ب خودێ من تو ددیتی تە لەز د بێ ئەمرىیا خودێ دا دکر ، وبۆ

گوهداری‌یا ئەمرێ خودێ تو یێ ب لەو نەبووی ، ڤێجا خودێ خێرێ نەدەتە تە .

پاشی خودێ ئێکێ کەرٍ ولال وکۆرە لێ (موسەللەط) دکەت گورزەکێ د دەستی دا ئەگەر ئەو وی گورزی ل چیایەکی بدەت دێ کەتە ئاخ ، ئەو دێ وی گورزی تێ وەرینت ، وقیژی‌یەکا وەسا دێ ژێ بلند بت مرۆڤ وئەجنە تێ نەبن هەر کەسەکێ دی گوه ل دەنگێ وی دبت ، پاشی دەرگەهەکێ جەهنەمێ ل بەر وی دێ ئێتە ڤەکرن ، وجهەکی ژ ئاگری دێ بۆ وی ڕائێخن ، ئینا ئەو دێ دوعایان کەت کو قیامەت ڕانەبت .

وهەردو ـ یێ باش ویێ خراب ـ وەسا دێ مینن حەتا قیامەت ڕادبت .

عەزابا قەبری :

ل دۆر عەزابدانا د قەبری دا هژمارەکا ئایەت وحەدیسان هەنە ڤێ چەندێ بنەجه دکەن ، لەو (سوننی) هەمی ل وێ باوەرێنە کو عەزابدانا د قەبری دا تشتەکێ حەقە ، بەلکی باوەری ئینانا ب عەزابا قەبری پشکەکە ژ باوەری‌یا مرۆڤێ سوننی ..

د حەدیسەکێ دا ئەوا (بوخاری) ژ (عائیشایێ) ڤەدگوهێزت هاتی‌یە ، عائیشا دبێژت : ژنەکا جوهی هاتە مالا من وبەحسێ عەزابا قەبری کر وگۆت : خودێ تە ژ عەزابا

قــەبـرى بپاريزت ، عائيشا دبيژت : ئينا مـن پسيار ژ پيغەمبـەرى ـ سلاڤ لــى بن ـ كر كانى قەبرا قــەبرى هــەيــە يـان نـە ؟ وى گـۆت : بـەلـى ، عائـيـشا دبـيــژت : ڤيجـا پشــتى هنگــى مـن نەديت پيغەمبەرى ـ سلاڤ لــى بن ـ نڤيـژەك كربـت ئەگـەر وى تيدا خۆ ب خودى ژ عەزابا قەبرى نەپاراست بت .

و د هنـدەك حەديســان دا بەحســى هنـدەك ژ وان گونــەهان هاتــىيە كرن يين دبنە ئەگەرا عەزابدانا خـودانــى د ئــاگرى دا ، ل ڤيرى ئەم دى بەحسى هندەك ژ وان گونەهان كەين .

١- قـەسـە ڤـەگوهاســتـن .

٢- خۆ نەپاراستنا ژ دەسنڤيژا زراف .

٣- (غولـوول) يەعنى : دزىيا ژ مالــى غەنيمەى بەرى بيتـە ليكڤەكرن .

٤- كرنا درەوى .

٥- پشتدانا قورئانى ، چ پشت بدەتە خواندنا وى ، چ پشــت بدەتە كارپيكرنا وى .

٦- كرنا فاحشى ودەهمەن پيسى .

٧- خوارنا مالــى ريبايى .

٨- دانانا نيهارى ژ لايى مرۆڤين مرى ڤە ، كو ب خـۆ دادەن وپى بيژن ، ئەگەر مرى ب ڤى چەندى يى رازى بت .

٩- دەینداری ، ئەگەر خودانی دەینی وی عەفی نەکەت .

ئـەڤـە هـنـدەك ژ وان گـونـەهانـە یین دبنە ئەگەرا هندی کو خودانی وان د قەبری دا بیتە عەزابدان .

وئـەو کـەسـین ژ عـەزابا قەبری دئینە پاراسـتـن ، وەکـی د حەدیسان دا هاتی ، ئەڤەنە :

ـ ئەو شەهیدی د ریکا خودی دا دئیتە کوشـتـن .

ـ ئەو مرۆڤی د چەپەری جیهادی دا دمرت .

ـ وئەو کەسی رۆژا ئەینییی دمرت .

ـ وئەوی ب ئیشا زکی دمرت .

دەعایا مـــە ژ خـودی ئـەوە ئـەو مـە ژ قـەبری وعـەزابا وی بپاریزت ، وجهی مە بکەتە بەحەشت .

شەڤا ئیکێ د قەبرێ دا

ب شەڤی دەمی تـو ل مالا خـۆ رحەت وتەنا یـی دریژکـری ، چـو تـشـتی ژ تە کیم نە ، د ناڤ عەیالـی خـۆ دا یـی بـی خـەم وخیال ، بیـــرا خـۆ ل هنـدی بینەڤـە کـو شـەڤا د دویـڤ دا تـو جهگوهۆر بووی ، حالـی تە دی چ بت ؟

بـــەری تـــو بـیـژی : خەو دی ژ چاڤین مـــن رەڤـت ، وزوی ب زوی ئەز نەشیم بنڤم .. بهیلە پسیارا خـــۆ هـیـشـتـــا روهـن بکەم دا بزانی کانی مەخســەدا مـن ب جـهی نـوی کیـژ جهـە ، مـەخـســەدا من ئەو نینە بـیـژم : تو ل کەسەکی بـوویە مـیـڤـان و ب شـەڤ مایە ل مالا وی .. نە !! مەخسەدا من ب وی جــهی یی تو لـی جهگوهۆر دبی جهەکە کەس لـی نینە صـەبرا تـە پـی بیت ، وچو تشت ژی لـی نینن خۆ پیڤە موژیل بکەی ئەگەر خەو ژ چاڤین تە رەڤی ، جهەکە یـی خـور وخالـیـیـە ، تو د گەل وی مشتاخا تە بۆ خۆ ژ کار وکریاران دانای ب تنی یی ل وی جهی ، ئەگەر ژ بینتەنگیین خۆ دا تو هەوار بکـەی کەسـی گـوه ل تـە نابت د هەوارا تە بیت ، وئەگەر تو هەوجەی هاریکارییەکی ژی بووی کەسەك نابت بشیت بیت هاری تە بکـــەت ، جهـەکی بـی

صەبرە ، یی تەنگ وتاریەیە ، ئەگەر بیژنە تە : نەخۆشترین جـه ل سەر رویی عەردی ئەم دی بۆ تە ب ڤی جـهی گوهۆریـن ، بـی دودلـی تو دی بیژی : من قەبویلە !

ئەز دبیژم : نوکە هەوە زانی مەخسەدا من ب وی جـهی کیـژ جهە .. بینە بەرچاڤین خۆ : ئـەڤرۆ یـان ئـەڤ شـەڤە تـو د گـەل عەیالـی خۆ یی ب کەیفی ، وتە های ژ بایی فەلەکی نینە ـ وەکی دبیژن ـ ئەگەر پەردی غەیبی ل بەر تە بیتـە راکـرن ، وتـو بزانـی سوباهی ڤی حینی تو دی د قەبری دا یی دریژکری بی ، بەلگی تە یـی وەریای ، وناڤـی تە ژ دەفتەرا زیندییان یی هاتییە ژیـبرن ، و د دەرحەقا تە ژی دا وەکی یا گەلەکین دی بەری تە یا هاتییـە گۆتن : ﴿ ثم ردوا إلى الله مولاهم الحق ألا له الحكم وهو أسرع الحاسبين ﴾ (الأنعام : ٦٢) جارەکی تـە پسـیار ژ خـۆ کرییـە کانی هنگی حالـی تە دی چ بت ؟

ئـەڤـرۆ مـە دڤیت ڤی پسیاری ل نك خۆ وتە ژی بـهلیخین و د گەل بەرسڤا وی بژین : ئەری شەڤا ئیکی مـرۆڤ تیـدا دبتـە میـڤانی ئاخی حالـی مرۆڤی دی چ بت ؟

نەبیژە : هیشتا زوییە بـۆ مـن وڤـی پسیاری ، هیشـتا ئـەزی جحیلم ، یان چـو ئیش ل من نینن ، ئەوین مرن هـەر رۆژ ل دۆر ورەخین تە وەردگـیرت پتـر ژی دجحیلـن ، پتـر ژی د ساخ

وسەلیمن ، تشتی هەمی‌یی پتر وان ژ بیرا خۆ بری ئەو بوو کو شەڤەکا دی ئەو دی د قەبری دا دی جهگوهۆر بن ..

جارەکی سولتانەکی ژ سولتانین دنیایی قەسرەکا مەزن بۆ خۆ ئاڤاکر ، نە سەری دیار نەبن ، هاتە ژۆر د دەرگەهـ وپەنجەران فوکری ، بەری خۆ دا دیوار ونەخش ونیگاران ، کەیفەکا مەزن بۆ چیبوو ، خوارنەکا مەزن بەرهەڤکر ودەستویری دا خەلکی بین پیرۆزی‌یی لی بکەن ب ڤی قەسرا مەزن ، گاڤا دەستویری بۆ خەلکی هاتی‌یە دان ، ئیک ژ ڤی خەلکی شاعرەکی زاهد بوو ، ناڤی وی وزوهدا د دنیایی دا د گوهی زەمانی دا هەڤاڵجیمکن ، ئەو شاعر (أبو العتاهیه) بوو ، دەمەکی خەلیفەی گۆتی : تو شعرەکی ب ڤی خۆشی‌یی نابیژی یا ئەم تیدا ؟

گاڤا وی دیتی جهی خەلیفەی د جلکین وی دا ناکەت ژ کەیفین قەسرا وی یا مەزن دا ، رابووڤە دا پیرۆزباهی‌یی لی بکەت ، بەلی نە ب رەنگی شاعرین منافق ، بەلکی ب وی رەنگی یی ژ مرۆڤین خودی هاتی‌یە ناسین ، گۆت :

عش ما بدا لك سالما في ظل شاهقة القصور
يجري عليك بما أردت مع الغدو مع البكور
فإذا النفوس تغرغرت بزفير حشرجة الصدور
فهناك تعلم موقنا ما كنت إلا في غرور

هندی تە بڤیت ساخلەم ل ژێر سیبەرا قەسرین بلند بژی .. سپیدە وئیڤاران ئەو دی ب سەر تە دا ئیت یا تە دڤیت ، ڤیجا رح هاتە سنگی و ل ویری ئاسی بوو ، وبوو خرخرا سنگی ، هنگی تو دی باش زانی کو تو د خاپاندنی دا دژیای !

گاڤا شاعری ئەڤ گۆتنە ئاراستەی خەلیفەی کری .. خەلیفەی ژ ترسین خودی کرە گری ، ئینا وزیری وی گۆتە ڤی شاعری : خەلیفەی هنارتبوو ب دویڤ تە را دا تو کەیفا وی بینی نە دا تو وی بگرینی ! خەلیفەی گۆتی : بهیلە ، خەبەری وی‌یە ، وی دیت ئەم دغافلین لەو وی ڤیا مە هشیار بکەت .

هشیاربوونا ل ڤی راستی‌یا هە گەلەك زانا یین گراندین ، ونالین ژ گەلەك عەقلداران یین راکرین ، گەلەك شاعران پەیڤین خەم ژی دبارت پی ڤەهاندینە ، وگەلەك نڤیسەران کتیب ل دۆر دانایینە ..

گەلەك جاران خۆشی ورووهنی وبەرفرەهی‌یا ڤی جهی مرۆڤی ژ نەخۆشی وتەنگ وتاری‌یا وی جهی بی ئاگەه دکەت .. گاڤا ب خافلەتی ڤە زەنگلا خاترخواستنی هاتە گوهان ، هشیار دبت .. بەلی ل دەمەکی هشیاری‌یی چو مفا تیدا نەبت :

﴿ حتى إذا جاء أحدهم الموت قال رب ارجعون . لعلي أعمل صالحا فيما تركت كلا إنها كلمة هو قائلها ومن ورائهم

برزخ إلى يوم يبعثون . فإذا نفخ في الصور فلا أنساب بينهم يومئذ ولا يتساءلون . فمن ثقلت موازينه فأولئك هم المفلحـون . ومـن خفت موازينه فأولئك الذين خسروا أنفسهم في جـهنم خـالدون . تلفح وجوههم النار وهم فيـها كـالحون . ألـم تكـن آيـاتي تتلـى عليكم فكنتم بها تكذبون . قالـوا ربنا غلبت علينـا شـقوتنا وكنـا قوما ضالين . ربنا أخرجنا منها فإن عدنا فإنا ظالمون . قال اخسئوا فيها ولا تكلمون ﴾ (المؤمنون ٩٩ ـ ١٠٨) .

ئيكەمين داخواز .. يان داخوازا ئيكانه يا هنگى دئيتـه سـەر هـزرا مرۆڤـى ئەڤەيـە : پيچـەكى دەليڤـە بـۆ وى بيتـە دان ، دا بگەهت ل خۆ بزڤرتەڤە ، بەلكى تۆبـەكا ژ دل بكـەت .. بەلـى هنگى دويراتىيا عەرد وعەسمانى گەلـەك نيزيكتـرە ژ دويراتىيـا وى ژ ڤى داخوازى ، دى بيژت : يـا رەببـى هـەما پيچـەكى مـن بزڤرنەڤە ، بەلكى ئەز هندەكى ژ وى چاكـىيـى بكـەم يان حەتا ئـەڤـرۆ مـن نـەدكـر ، دەليڤەيـى بدە من دا بگەهم خاترا خـۆ ژ خۆشتڤىيين خۆ بخوازم !

﴿ قال رب ارجعون . لعلي أعمل صالحا فيما تركت ﴾ .

بەرسڤ دى ئەڤە بت : ﴿ كلا ، إنها كلمـة هـو قائلـها ومـن ورائهم برزخ إلى يوم يبعثون ﴾ نەخير ! ئەو ئاخفتنەكە ئەو بۆ خۆ

دبیژت ، هیڤی‌یەکە ئەو بۆ خۆ دخوازت بەلــی قەت بــۆ ب جــە نائیت .

ژ نوی .. وتو ئەو بووی یی توخویبەکی خودی نەمای ئەگــەر تە پی لــی نەدانابت ؟

ژ نوی .. وتو ئەو بووی یی تە رۆژەکی سەری خۆ بۆ خــودی نەدانای ؟

ژ نوی دی تۆبە کەی ، پشتی تو ژ ژینا خۆ بی هیڤی بووی ؟!

شەڤا ئیکی د قەبری دا .. تە جارەکی ئینایــە ســەر هــزرا خــۆ کانی دی یا چاوا بت ؟

گاڤا پیغەمبەر ـ سلاڤ لــی بن ـ د گەل لەشــکەری ئیســلامی دەرکەفتی‌یــە (غــەزوا تــەبــووکــی) شــەڤــەکی وان دانـــابوو جهەکی ، عەبدللاهی کوری مەســعوودی دبیــژت : ل دویماهی‌یــا شـــەڤـــی ئــەز ژ خەو رابووم ، من بەری خۆ دا جهی پیغەمبــەری ـ سلاڤ لــی بن ـ ئەو ل جهی خۆ نەبوو ، من دەســتی خــۆ کــرە جهی وی یی سار بوو ، وئەز چووم من بەری خۆ دا جهی ئــەبوو بەکری ئەو ژی ل جهی خۆ نەبوو ، جهی عومەری ئــەو ژی لـــی نەبوو ، ئەز دەرکەفتم من دیت رۆناهی‌یەك ژ لایــی موعەسکەری هاتــە چاڤین من ، ئەز ب نــك ڤــە چــووم ، مــن دیــت قــەبرەکی کۆلایــە ، پیغەمبــەر ـ ســلاڤ لـــی بــن ـ یـــی چوویــە تیــدا ،

وجەنازەیەك ل وێرێ بوو یێ کفنکری بوو ، وئەبوو بەکر وعومەر ل دۆر جەنازەی بوون ، ئینا پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ گۆتە ئەبوو بەکری وعومەری : هەڤالێ خۆ داهێلنە نك من ، وان ئەو داهێلا ، پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ ئەو رازاندە د قەبری دا ، وچاڤێن وی تژی رۆندك بوون ، پاشی بەرێ خۆ دا لایێ قیبلێ ودەستێن خۆ بلندکرن وگۆت : ﴿ اللهم إني أمسيتُ عنه راضٍ فأرضَ عنه ـ یارەبی ئەزێ ژێ رازیمە تو ژی ژێ رازی ببە ﴾ عەبدلاه دبێژت : من پسیارکر : ئەڤە کییە ؟ گۆتن : ئەڤە برایێ تە (عبد الله ذو البجادين) ە ، ل سەرێ شەڤێ یێ مری ، عەبدلاهێ کورێ مەسعوودی دبێژت : من هیڤی خواست کو ئەز ئەو مری بام .

بۆچی ؟

ژ بەر وێ دوعایا پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ بۆ ڤی مری کری .. عەبدالاهی دزانی مەزنترین منەت خودێ د گەل مرۆڤی دکەت ئەوە : دەمێ شەڤا ئێکێ ئەو دچتە مالا خۆ یا دویماهییێ د دنیایێ دا خودێ وپێغەمبەرێ وی ژێ درازی بن .

(عومەرێ کورێ عەبدلعەزیزی) جحێلەکێ وەسا بەرکەفتی بوو مەتەل ب جوانی وخۆحەژێکرنا وی دهاتنە ئینان ، چی بێهنا

خۆشا هەبا یا وی بوو ، تشتەکێ ژێ کێم نەبوو ، گاڤا بوویە خەلیفە ژیانا وی هەمی هاتە گوهاڕتن ، چونکی (شەڤا ئێکێ یا قەبری) هەردەم ل بەر چاڤێن وی بوو ، پشتی بوویە خەلیفە ب هەیامەکێ ڕەنگ وڕوییێ وی هاتە گوهاڕتن ، تو دا بێژی نە عومەرێ بەرێ یە ، هندەکان پسیارا ڤێ چەندێ ژ ژنکا وی کر وگۆتێ : ئەڤە عومەری خێرە هندەك زەر وزەعیف بووی ؟ وێ گۆت : ب خودێ ئەڤە ڕۆژا بوویە خەلیفە شەڤەکێ نەهاتییە سەر جهێ ئەگەر یێ وەسا نەبت کو تو هزر بکەی ئەو ل سەر هندەك پەلێن ئاگری یێ هاتییە درێژکرن ، دبێژت : ئوممەتا موحەممەدی کەفتە د ستوییێ من دا ، سوباهی ئەز دێ چ بێژم ئەگەر وی پسیارا فەقیر وژار وبچویك وبیژنان ژ من کر ؟

هەڤالەکێ وی ڕۆژەکێ پسیار ژێ کر : تە خێرە تو هندە هاتییە گوهاڕتن ، بەرێ تو گەلەك یێ لاو تازە بووی ؟

عومەری کرە گری پاشی گۆتێ : ئەگەر تە ئەز دیتبام پشتی من دکەنە د قەبری دا ب سێ ڕۆژان دیمەنەکێ گەلەکێ کرێت تو دا بینی !!

خەلیفە ئەوێ سەر بۆ دچەمیێن ، وخەلك هزرەکا مەزن بوو دکەت .. سەرۆك وڕێبەر ئەوێ دەمێ ب ڕێڤە دچت عەرد ژ بەر دهژییێت .. سولتان ئەوێ چویچك ل عەسمانی خۆ ژێ

دکرن .. ئەگەر پشتی سێ ڕۆژان تو قەبرێ وی ڤەکەی تشتەکێ گەلەکێ کرێت دێ بینی ، چو هەڤال وهۆگر ، خولام وخزمەتکار ، حەرەس وزێرەڤان ل دۆرێ نەماینە ، ترِ ونەجمێن وی نەماینە ل سەر ملان ، ئەو کراسێ د بەر مرۆڤێ ژ هەمییان فەقیرتر کو پرتەکا کفنێ سپییە یێ د بەر وی ژی ، کەس نەمایە منافقییێ بۆ بکەت ، وستránان ب بەژن وبالا وی بێژت .. ئەوێ ژ هەمییان پتر حەز ژێ دکر ئەگەر نوکە وی ببینت دێ چاڤێن خۆ ژ بەر دیمەنێ وی یێ کرێت گرت !

ولـدتـك أمـك باكـياً مستصرخا

والناس حولك يضحكون سرورا

فأعمل لنفسك أن تكون إذا بكوا

في يوم موتك ضاحكا مسرورا

دو حالەتێن هەڤدژن د ژینا مرۆڤی دا .. دەمێ ئەو دبت دکەتە گری ، وئەو مرۆڤێن ل دۆر ورەخێن وی هەمی ب کەیفن .. دکەنە کەنی .. د دلخۆشن ، وڕۆژا ئەو بار دکەت ئەو کەسێن ل دۆر ورەخێن دکەنە گری ڤێجا خوزییا وی کەسێ یێ هنگی ب کەنی ڤە دچت .

شەڤا ئێکێ د قەبری دا .. شەڤەکە یا ل بەراهییا مە ، وچەند ئەم پێگاڤەکێ بۆ پێشڤە دچین ئەم پێگاڤەکێ یێ نێزیک دبین ،

وباش بزانه وێ شەڤێ تو دێ ئێك ژ دووان بینی : یان دێ بینی تو یێ د کــۆرکــەکــێ دا ژ کۆرکێن جەهنەمێ ، یان د مێرگــەکێ ژ مێرگێن بەحەشتێ دا .

یا رەببی هــیـڤــی ودوعایا مــە ژ تــە ئـــەوە تـــو ل وی دەمــێ صـــەبـــرا مــە بینی وەکی ئەم د قەبری دا دمینینه ب تنێ ، تو مه ل بیرا خۆ بینی دەمێ ناڤێ مه ژ دەفتەرا زێندییان دئێتـــه ژێـبرن ، وســـەرەدان ژ مه دئێنه قــەتــعەکرن ، وئەم عەمەلــێ خۆ دمینینــه د گـــەل ئـــێـك ، چاڤێن مه ب کارێ مه یێ باش روهن بکـــه .. و ب رەحــمــا خۆ عەیبێن مه ڤەشێره ، وگونــەهێن مــه ژێ ببــه ، چونکی ئەگەر تو وە نەکەی هنگی یێن شەرمزار دێ ئەم بین .

بۆ مرۆڤێن مری

دەمێ موصیبەتا مرنێ ب سەر کەسەکی دا دئێت ، پسیارا گەلەك ژ لایێ مرۆڤێن وی ڤە دئێتەکرن ئەڤەیە : ئەرێ ئەم بۆ مرییێ چ بکەین ؟ چ تشت هەیە ل سەر مە فەر بت ئەم بۆ وی بکەین دا حەقێ وی ژ سەر خۆ ڕاکەین ، و چ تشت هەیە حەرامە ل سەر مە ئەم بکەین ؟

ل ڤێرێ مە دڤێت ب کورتی بەرسڤا ڤێ پسیارێ بدەین ..

ل سەری دێ بێژین :

هندەك تشتێن واجب ل سەر مرۆڤێن مری هەنە دڤێت ئەو بکەن ، وهندەك تشتێن دی هەنە حەرامە ل سەر وان ئەو بکەن ، هندەك تشت هەنە د ناڤ مە دا یێن بووینە عەدەت ، یان حەتا یێن بووینە پشکەك ژ دینی ، وئەو ب خۆ یا دورست نینە مرۆڤ بکەت ، وهندەك تشتێن دی یێن دورست هەنە ئەگەر مرۆڤێن مری بکەن ل بەر خەلکی دبنە تشتەکێ غەریب ، وهندەك مەسەلێن دی یێن جودا جودا یێن پەیوەندی ب ڤی بابەتی ڤە هەی مە دڤێت ب کورتی ئیشارەتێ بدەینێ .

ئێك : ئەو تشتێن واجب ل سەر مرۆڤێن مری :

دەمێ مرنا مرۆڤەكێ مرۆڤی یان هەڤال ونیاسەكێ وی گەهشتێ دو كار هەنە بەری هەمی تشتان ل سەر وی فەر دبن :

١ ـ صەبركێشانا ل سەر ڤێ موصیبەتێ ، و ڕازیبوونا ب قەدەرا خودێ :

خودایێ مەزن د ئایەتەكا پیرۆز دا دبێژت : ﴿ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ . أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ ـ ژ سالۆخەتێن بێهن فرەهانە ئەگەر نەخۆشی‌یەك گەهشتە وان ئەو دبێژن : ئەم بەنی‌یێن خودێینە وملكێ وینە ، ئەو مە ب ڕێڤە دبەت ، ویا وی بڤێت ئەو د گەل مە دكەت ، وئەم ب مرنێ پاشی ڕابوونا بۆ جزادانێ دێ زڤڕینە نك وی . ئەو بێهن فرەهێن هە مەدح ودلۆڤانی‌یەكا مەزن ژخودێ بۆ وان هەیە ، وئەو ئەون یێن ل سەر ڕێكا ڕاست ﴾ (البقرة : ١٥٦-١٥٧) .

وهندی صەبرا ل سەر موصیبەتا مرنی‌یە ئەوا مرۆڤی دگەهینتە ڤێ خێرا مەزن ئەوە یا كو ل دەسپێكا هاتنا موصیبەتێ مرۆڤ دكەت ، نە كو پشتی موصیبەت ل سەر مرۆڤی كەڤن وسڤك دبت ، (بوخاری وموسلم) ژ (ئەنەسێ كوڕێ مالكی) ڤەدگوهێزت دبێژت : پێغەمبەر ـ سلاڤ لێ بن ـ جارەكێ د بەر

ژنکەکێ ڕا بۆری وێ ل سەر قەبرەکی دکرە گری ، ئینا پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ گۆتێ : تەقوا خودێ بکە وصەبرێ بکێشە ، ژنکێ بێی کو وی بنیاست گۆتێ : بەلا خۆ ژ من ڤەکە ، ئەوا ب سەرێ من هاتی ب سەرێ تە نەهاتییە ! ئینا هندەکان گۆتێ : ئەو پێغەمبەرێ خودێ بوو ـ سلاڤ لێ بن ـ ، گاڤا وێ ئەڤ چەندە زانی گەلەك تەنگاڤ بوو ، و ب دویڤ پێغەمبەری دا هات حەتا گەهشتییە مالا وی ، چو دەرگەهڤان ل بەر دەرێ وی نەدیتن ، هات وگۆتێ : ئەی پێغەمبەرێ خودێ من تو نەنیاسی ! پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ گۆتێ : ﴿ إن الصبر عند الصدمة الأولى ـ صەبر ل دەمێ صەدما ئێکێ یە ﴾ مەعنا : ئەگەر دەمێ موصیبەت ب سەر مرۆڤی دا دئێت ل سەری ئەو صەبرێ نەکێشت ، ئەو یێ خودان خێر نابت ، ئەگەر خۆ پشتی هنگی صەبرێ بکێشت ژی ، چونکی شەرت دەسپێکە .

ومرۆڤ دڤێت بزانت کو مەسەلە ئێك ژ دووانە : یان ئەو دێ صەبرێ ل سەر موصیبەتا خۆ کێشت وهنگی ئەو دێ خێرێ ب دەست خۆ ڤە ئینت ، یان ژی دێ کەڤت وصەبرێ ناکێشت وهنگی ئەو دێ یێ گونەهکار بت ، و د ڤان هەردو حالەتان دا مرییێ وی نائێتە زڤڕاندن ، ڤێجا ئێك ژ مە بۆچی دێ

دو مـــوصـیـبـەتان ل سەر خۆ کۆم کەت : مرنا خۆشـتڤی‌یێ وی د گەل گونەهکاری‌یێ ؟!

٢ ـ گۆتنا دوعایەکا تایبەت :

د حـــەدیسەکا دورست دا یا (موسلم) ژ دەیکا موسلمانان (أم سلمه) یێ ڤەدگوهێزت هاتی‌یە پێغەمبەر ـ سلاڤ لـێ بـن ـ دبێژت : ﴿ هەر موسلمانەکێ موصیبەتەك ب سەر دا بێت وئـــەو وێ بێژت یا خودێ ئەمر پێ لـێ کری ، بێژت : (إنا لله وإنا إليه راجعون) پاشی بێژت : (اللهم أجرني في مصيبتي وأخلف لي خيراً منها) خودێ وێ موصیبەتێ ب تشـتەکێ باشتـــر دێ بـۆ بـەدەل ڤەکەت ﴾ .

ئەڤێ دوعایێ دڤێت مرۆڤ ل دەمـێ موصیبـەتێ ژ بـیـــرا خـۆ نەبەت ، ئەگەر هات و وی ڤیا یـێ خـودان خێر بت ل ئاخرەتێ ، و ل دنیایێ بۆ بێتە بەدەل ڤەکرن .

دو : ئەو تشتێن حەرام بۆ مرۆڤێن مری :

وهندەك کارێن حەرام ژی هـەنـــە گـــەلـەك جـاران مرۆڤێـن مری یێن نێزیك ، و ب تایبەتی ئەوێن ئیمانا وان یا لاواز ، ژ بـــەر گرانی‌یا موصیبەتا خۆ دکەڤنێ ، وئەڤ کارە ئەون یێن پێغەمبـەری ـ سلاڤ لـێ بن ـ ئەم گەلـەك ژێ داینە پـاش ، وفـایدێ مرۆڤـی ناکـــەت دەمـــێ ئەو ب ڤان کارێن حەرام ڕادبـت بێـژت : مـن

های ژ خـۆ نـەبـوو ، یان ژی بێژت : مانێ هندی موصیبەتا من یا مەزن بوو لەوا .. ب هـەر چـی حـالـێ هــەبت گاڤـا وی ئـەڤ کارە کرن ئەو دێ یێ گونەهکار بت ، ودێ هێژای عەزابا خودێ بت ئەگەر تۆبــە نەکــەت ، و ل ڤـێرێ ئـەم دێ ئیشـارەتێ دەینـە بەلاڤـتـرین وان کارێن حەرام :

١ ـ نیاحە ، یان بلا بێژین : نیهار :

ومـەخـســەد ب نـیـهـارێ ئــەوە مـرۆڤ گرییـەکا زێـدەی عەدەتی بکەت ، ب دەنگەکێ بلند و ب قیڕی وهەوار ، وهندەك تشتێن زێدەتر ژ گرییـێ بکـەت ، وەکـی : ڕاهیلانـا قیژییـان ، وپێگۆتن وبلندکرنا دەنگی ب هەوارێ ، یان ئاخێ یان خولـییـێ ب سەرێ خۆ دا بکەت وهەر کـارەکێ خـۆ نـەڕازیکرنا ل سـەر ئەمرێ خودێ ژێ بێتە زانین .

(موسلـم) ژ پێغەمبەری ـ سلاڤ لـــێ بـن ـ ڤـەدگوهێزت ، دبێژت : ﴿ أربع في أمتي من أمر الجاهلية ، لا يتـركوهن : الفخـر في الأحسـاب ، والطعـن في الأنسـاب ، والاستسـقاء بـــالنجوم ، والنياحـة ـ چـار کـار د نـاڤ ئوممـەتا مـــن دا هەنــە ژ کـــارین جاهلییەتینە ئەو وان ناهیلن : شانازیبرنا ب بنەمالان ، وتان لیدانا د نەسەبان دا ، وداخـوازکــرنا بارانـــی ب ســتیران ، ونیـهار ﴾ پاشی پیغەمبەری ـ سلاڤ لـی بن ـ گــۆت : ﴿ ئەو ژنا نیــهاری

ل سەر مـری دکـەت ئەگـەر بـەری مرنـی تۆبـە نەکـەت ، رۆژا قیامەتی دەمی رادبت کراسەکی قەطرانی وئیکی جەربی دی د بەر بت ﴾ ئەڤ هەردو کراسە ئەون یین ئـاگر خـۆش لـــی دچـت ، مـــەعـــنـــا : ئەو ب سۆتنی دی ئیتە عەزابدان ، ودەمی حـەدیس ل ڤیری بەحسی ژنی ب تایبەتی دکەت ، مەخسەد پـی ئـەو نینـە ئەڤ عەزابە بۆ زەلامی نینە ئەگەر وی ئەڤ کاری حـــەرام کـر ، بەلی چونکی ژن پتر ب ڤی کار رادبن حەدیسی بەحسی وان کر .

٢ ، ٣ ـ ب خودادان ، ودراندنا بەرسنگان :

(بوخاری وموسلم) ژ پـیـغـەمـبـەری ـ سـلاڤ لـــی بـن ـ ڤەدگوهیزن ، دبیــژت : ﴿ لیـس منـا مـن لطـم الخـدود ، وشـق الـجـیـــوب ، ودعـــی بدعوی الجاهلیة ـ ئـەو نـە ژ مـەیـــە یـــی ب رویـی خۆ دادەت ، وبـەرسنگین خۆ بدرینت ، و ب هەوارا جاهلییەتی گازی بکەت ﴾ و د جاهلییـەتی دا عـەدەت ـ وەکـی ڤی گاڤـی ژی ل نـك گەلـەك کەسان هـــەی ! ـ گاڤـا مـرۆڤـــەك دمـر ، مرۆڤین وی و ب تایبەتی ژنکان قیــژی رادهیـلان ونفریـن دکر وگۆتنین خۆ نەرازیکرن ئاشکەرا دکرن .

٤ ـ قوساندنا پرچا سەری :

وئەڤـە گەلــەك جـاران ل نـك ژنکـان پـەیدا دبـت ، دەمـــی مرۆڤەکی وان یی نیزیك دمرت کەزیێن خۆ دبــرن ، دا خـەلـك

بزانن ئەو ب نیهارن .. ئەڤە کارەکی حەرامە ، (بوخاری ومسلم) ڤەدگوهیزن کو جارەکی صەحابی‌یی پیغەمبەری (ئەبوو مووسا) نساخ بوو ، ودلی وی هاتەگرتن ، سەری وی د کۆشا ژنکا وی دا ، ژنکی هزرکر ئەو مر ئینا کرە هەوار و وی نەشیا جابا وی بدەت ، گاڤا ئەو هشیار بووی ، وی گۆت : ئەزی بەریمە ژ وی یی پیغەمبەری ـ سلاڤ لی بن ـ خۆ ژی بەری کری ، پیغەمبەری ـ سلاڤ لی بن ـ خۆ ژ وی ژنی بەری کریە یا دەنگی خۆ ب هەواری بلند بکەت ، وئەوا پرچا خۆ ببرت ، وئەوا کراسی خۆ بدرینت .

وئەم دزانین ئەو کەسی پیغەمبەر ـ سلاڤ لی بن ـ خۆ ژی بەری بکەت حالی وی دی چ بت .

٥ ـ ڤژاڤژکرنا پرچی :

یەعنی مرۆڤ سەری خۆ شەنەکەت ب هیجەتا هندی کو دلی وی یی نەخۆشە وئەو یی ب تازی‌یە ، ئەڤە ژی ژ کارین حەرامە ، (ئەبوو داوود) ژ ژنەکا صەحابی ڤەدگوهیزت ، دبیژت : « دەمی مە موبایەعا پیغەمبەری ـ سلاڤ لی بن ـ کری وی پەیمان ژ مە وەرگرت کو ئەم د قەنجی‌یی دا بی ئەمری‌یا وی نەکەین ، وئەم روی‌یی خۆ نەڤەچرین ، وداخوازا هیلاکی نەکەین ، وکراسی د بەر خۆ نەدرینین ، وپرچا خۆ ڤژاڤژ

نەکەین)) مەعنا : ژ بەر گرنگی‌یا ڤان مەسەلان دەمی ژنەك هاتبــا نـك پیغەمبـەری ـ سـلاڤ لـــی بـــن ـ وموبایـــەعا وی ل ســـەر پیغەمبەرینی‌یی کربا ، وی ئەڤ شەرتە دهاڤیتنە بــەر ، ڤیجـا هـزر بکەن ئەڤ تشتە چەند دفەرن !

٦ ـ بەردانا ریهان ژ لایی زەلامان ڤە :

بـۆ چـەنـد رۆژەکان نە چونکــی بـەردانا ریـهان واجبـە یـان سوننەتە ، بەلکی ژ بەر هندی دا خەلك بزانن ئەو ب تازینــە ، و ب خەمن وکۆڤانن ، دیارکرنا کۆڤاندایی ب ڤی رەنگــی کـارەکی دورست نینە .

٧ ـ ل بەرخۆکرنا جلکین رەش :

بـۆ دەمـی سالەکی یان کـیـمـتـر یان پـتـر ، ژ لایــی ژنکــی یان زەلامی ڤە ، ژ بەر هندی دا خەلك بزانن ئەو یی ب نیــهارە ، ئەڤە نەعەدەتی موسلمانانە ونە کارەکی شـــەرعی‌یە ژی ، بـەلکی دیارکرنا خۆ نەرازیکرنی‌یە ل سەر ئەمری خـودی ، لـەو پیتڤی‌یـە مرۆڤی موسلمان خۆ ژی بدەتە پاش .

٨ ـ نەعی ، یان راگەهاندنا مرنی :

وراگەهاندنا مرنا کەسەکی چ ب ریکا دەزگەهین راگەهاندنی بت وەکی رادیو وتەلەفزیوونی ، یان کۆڤــار ورۆژنامــەیان ، یـان ژی ب ریــکــا هــلاویستا لافیتەیان ، یان بەلاڤکرنا خەبەری مرنی

ب سماعين مزگەفتان .. ئەڤە هەمی كـارەكی حەرامـە ، (ئيمـامی ترمذی) ژ (حوذەيفه) ی ڤەدگوهيزت دەمی مرۆڤەكی وی دمر دگۆت : كەسی ب خەبەری مرنا وی نەئيشينن ، ئەز دترسم ئـەو ببته نەعی ، ومـن گـوه ل پـيـغـەمبەری ـ سلاڤ لـی بن ـ بوويه وی نەهی ژ نەعی‌يی كری‌يه .

و (نـــەعـــی) وەكـــی زانايـيـــن حـــەديسی دبيژن ئەو بوو ل جاهلييەتی دەمی مرۆڤەك مربا ، وان كەسـەك دهنارتـه بـازاری وكۆلانين باژيری دا گازی بكەت : فلان كەس مـر .. پيغەمبەری ـ سلاڤ لـی بن ـ موسلمان ژ ڤی كـاری دانـه پـاش ، وزانـايين فقهی ـ ل بەر سيبەرا هندەك حەديسان ـ دبيـژن : (نـەعی) يـان بەلاڤكرنا خەبەری مرنا د ناڤ خەلكی دا ب حالـەتـەكی ب تنـی دا دورسته ئەو ژی دەمی مرۆڤەك بمرت وكەس نـەبت ب كـاری وی رابت ، هنگی دورسته ئيك بچت د ناڤ خـەلكی دا گـازی بكەت : فـلان كەس يی مری ، دا هندەك بين ب كاری وی رابن ، ژ ڤـی حالـەتی دەركـەڤت ب چـو رەنگـان چـی نـابت نـەعی بيتەكرن .

سی : ل دۆر مەسەلا تازی‌يی :

تازی ، يان (تەعزيـه) وەكـی ب عـەرەبی دبيژنـی ، ئـەوە : مـرۆڤ سەرخۆشـی‌يی ل وی كەسـی بكـەت يـی مرۆڤـەكی وی

دمرت ، هندەك ئاخفتنين خـــيرى بـۆ بيـژت دا صــەبرا وى بيــت وخەما وى ل سەر سڤك ببت ، وبەرى وى بدەتە گۆتن وكريارين باش ، ئـەڤ كارە تشتەكى شــەرعىيە وخيرەكـا مـەزن ژى تيـدا هــەيـــە ، (ابـن أبـى شـيبه) ژ (ئەنەســـى كـــورى مـــالكى) ڤەدگوهيزت ، كو پيغەمبەرى ـ سلاڤ لـى بن ـ گۆتىيە : ﴿ من عزى أخاه المؤمن في مصيبته كساه الله حلة خضـراء يحـبر بـها يـوم القيامة ـ هەچىيى سەرەخۆشىيى ل برايەكى خۆ يى خودان بـاوەر بكەت خودى رۆژا قيامەتى جلكەكى كەسك يى وى كـەيف پـى بيت دى كەتە بەر ﴾ .

و د حــەديسين دورست دا هاتىيە كو پيغەمبەرى ب خـۆ ژى ـ سلاڤ لـى بن ـ تەعزىيا صەحابىيين خۆ ب مرنا مرۆڤيــن وان دكـر ، بەلـــى ل ڤـيرى هنـدەك روهنكرنيـن پيتڤـە هەنـە دڤيــت ئيشارەتى بدەينى :

ئەڤ رەنگە تازىيين نوكە ئەم دبينين د ناڤ مە دا دبەلاڤ نـە ئەو تازىيين شەرعينە يين سوننەت پـى هـاتى ومـرۆڤ پـى دبتـە خودان خير ، چونكى دو تشتين نە يين شەرعى تيدا هەنە :

١ ـ كۆمبوونـــا خـــەلكى ل جهـــەكى ورووينشـــتنا وان بـــۆ پيشوازيكرنا خەلكى ووەرگرتنا تەعزيان .

٢ ـ رابوونا مرۆڤين مری ب چيكرنا زادی وكۆمبوونا خەلكی بۆ خوارنا وی زادی .

(ئيمامی ئەحمەد) ژ صەحابیيی پيغەمبەری ـ سلاڤ لـی بن ـ (جەريری كوری عەبدللاهی) ڤەدگوهيزت ، دبيژت : كۆمبوون ل دۆر مـرۆڤـين مری وچيكرنا وان بۆ زادی مە حسيب دكـر ژ نياحی .

ئيمامی (نەوەوی) دبيژت : ئيمـامی شـافعی وهـەمی زانـايين مەزهەبی بۆ هندی چووينە كو روينشتنا مرۆڤين مـری ل جهـەكی بۆ تەعزیيی كارەكی مەكرووهە ، ويا دورست ئـەوە هـەر ئيـك بچتە سەر كاری خۆ ، وهەچیيی ئيك ژ وان ديت بـلا تـەعزیيا وی بكەت ، و د ڤی كاری دا فەرقا ژن وميران نينە .

يەعنی : كا چاوا بۆ زەلامان چی نابت ل جهـەكی روينـن بـۆ تەعزیيی ، وەسا بۆ ژنكان ژی چی نابت .. وڤان رەنگی تازیيان چو خير تيدا نينە ، بەلكی گونەه تيدا هەيە ، دڤيـت مـرۆڤ خـۆ ژی بدەتە پاش .

ويا سوننەت ئەوە زاد بۆ مالا مری بيتە چيكرن وبـرن ژ لايـی جيـران ودەور وبەران ڤـە ، دەمـی (جەعفـەری كـوری ئـەبوو طالبی) هاتیيە كوشـتن پيغەمبـەری ـ سـلاڤ لـی بـن ـ گۆتـە هندەك صەحابیيين خۆ : ﴿ خوارنی بـۆ بنـەمالا جەعفـەری چـی

کەن ، کارەکی وەسا ب سەر وان دا هاتییە ئەو پیڤە موژیل بووینە ﴾ .

چار : ل دۆر مالێ مری :

مرۆڤ دەمی دمرت ئەو مالی ل پشت خۆ دهیلت نامینت مالی وی ، یەعنی : ب مرنی چو ملکیەت وی نامینت ، بەلکی ئەڤ مالە دبتە مالی هندەك کەسین دی کو میراتگرین وینە ، بەلی ب تنی دو حەق وی د وی مالی دا دمینن :

ئیك : دانا دەینین وی ژ وی مالی .

دو : ب جهئینانا وەصیەتا وی ئەگەر وی وەصیەتەك هەبت .

وئەڤە ژ وی ئایەتی دئیتە زانین ئەوا بەحسی لیکڤەکرنا میراتی تیدا هاتی پاشی ئەڤ (تەعقیبە) گۆتی : ﴿ من بعد وصية يوصي بها أو دين ﴾ (النساء : ١١) یەعنی : میرات دی ئیتە لیکڤەکرن پشتی وەصیەتا مری دئیتە ب جهئینان یان دەینی وی دئیتە دان ، وهەر چەندە ئایەتی وەصیەت بەری دەینی ئینایە ، بەلی پیغەمبەری ـ سلاڤ لی بن ـ ب سوننەتا خۆ ئاشکەرا کرییە کو دەین بەری وەصیەتی دئیتە دان .

وهندی هند مەسەلا دەینی یا مەزنە جارەکی دەمی مرییەك ل نك پیغەمبەری ـ سلاڤ لی بن ـ بۆ نڤیژکرنا ل سەر هاتییە ئامادەکرن پیغەمبەری پسیارکر : ئەری دەینەك ل سەر وی

هەيه ؟ گۆتن : بەلێ ئەى پێغەمبەرێ خودێ ، دو دينار ل سەر وى دەينن ، پێغەمبەرى گۆت : وى هند پارە ل پشت خۆ هێلاينە دەينێ وى ژێ بێتەدان ؟ گۆتن : نەخێر ! پێغەمبەرى ـ سلاڤ لێ بن ـ گۆت : پا هوين نڤێژێ ل سەر هەڤالێ خۆ بكەن ، ئينا ئەبوو قەتادەى گۆت : ئەى پێغەمبەرێ خودێ دەينێ وى خەما من .. هنگى ژ نوى پێغەمبەرى ـ سلاڤ لێ بن ـ نڤێژ ل سەر كر .

مەعنا : دەين بەرى هەر تشتەكى ژ مالێ مرى دئێتەدان .

پشتى دەين دئێتەدان وەصيەت دئێتە ب جهئينان ، ووەصيەتێ ژى وەكى ئاشكەرا د شريعەتى دا دو شەرتێن فەر پێ دڤێن :

ئێك : وەصيەت ژ سێئێكا مالى زێدەتر نەبت ، ئەگەر زێدەتر بوو نائێتە ب جهئينان ، چونكى زيان دێ گەهتە ميراتگران .

دو : دڤێت ئەوێ وەصيەت بۆ دئێتەكرن ژ وان نەبت يێن ميرات دگەهتێ .

وئەڤ هەردو شەرتە د سوننەتێ دا هاتينە ئاشكەراكرن .

وژبلى ڤان هەردو حەقان (دەين ووەصيەت) مرى چو حەق د وى مالى دا نينە يێ ئەو ل پشت خۆ دهێلت ، بەلكى ئەو مال هەر نە يێ وىيە .

پێنچ : هندەک کارێن نەدورست :

هندەك كارێن نەدورست هەنە یێن پەیوەندی ب مالێ مری ڤە هەی نوکە د جڤاکا مە دا د بەلاڤن ، مرۆڤێن مری پێ ڕادبن وهزر دکەن ئەڤ کارە دشەرعینە و ب خێرن ، وئەو ب خۆ وان کاران چو پەیوەندی ب شریعەتی ڤە نینە ، بەلکی نە ددورستن ودڤێت مرۆڤێ موسلمان خۆ ژێ بدەتە پاش ، و ل ڤێرێ ئەم ب کورتی دێ ئیشارەتێ دەینێ : گاڤا مری مر مالا وی پشتی سێ ڕۆژان یان حەفتییەکێ یان چل ڕۆژان یان سالەکێ زادی ب خێرا مری ددەن ب ناڤێ سێرۆژکێ یان حەفتییێ یان شیڤا مری .. وهتد ، ئەڤ تشتە هەمی د شریعەتی دا نینە ، وسوننەتا پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ پێ نەهاتییە ، وئەڤ کارە ژ دو لایان ڤە یا خەلەتە :

ئێك : ئەڤ کارە ب خۆ بیدعەنە ، وئەگەر خێر تێدا هەبا پێغەمبەر ـ سلاڤ لێ بن ـ دا بێژتە مە بکەن .

دو : ئەگەر دانا ڤان خێران ژ وی مالی بت یێ مری ل پاش خۆ هێلای ، چێ نابت ، چونکی ئەو مال نە یێ مرییە بەلکی یێ میراتگرانە ، وبێی رازیبوونا میراتگران هەمییان چێ نابت تەصەرروف د میراتی دا بێتەکرن ، میرات دێ ئێتە لێکڤەکرن پاشی هەچییێ بڤێت ژ میراتگران بلا خێران بۆ مرییێ خۆ

بکەت ، بـەلـێ ب مالـێ وان وبێـی دەسـتویریـیا وان خـێر بـۆ مری بێتەکرن ئەڤە تشتەکێ دورست نینە .

شەش : ئەو تشتێ مری مفای ژێ دبینت :

و ب هلکەفتنا دانا خێران بـۆ مـری مـە دڤێـت بەحسـێ وان کاران ژی بکەیـن یـێـن مفایـێ مرییان تێدا هەی .. یــەعنی : چ رێـك هەنە مرۆڤ دشێت خێرێ پێ بگەهینتـــە مرییـێ خـۆ ، وەکـــی ئایەت وحەدیس پـــێ هـاتین ، ئەڤـە ل ڤـێرێ دێ بابـەتێ مەبت ، ژ وان رێکان :

١ ـ کرنا دوعاییێ بۆ مری :

وئەڤە دکەفتە د بن عموومیێ کرنا دوعاییێ ڤە بۆ موسـلمانان ، (موسلـم) ژ پـێـغـەمبەری ـ سـلاڤ لـــێ بـن ـ ڤـەدگوهێزت ، دبێژت : ﴿ دعوة المرء المسلم لأخيه بظهر الغيب مستجابة ، عنـد رأسه ملك موكل ، كلما دعا لأخيه بخير ، قال الملك الموكـل بـه : آمين ولك بـمـثـل ـ دوعایا مرۆڤێ موسلمان بۆ براییێ وی یێ نـە ل نك وی دئێتە قەبویلکرن ، ملیاکەتەك ل نك سەرێ وی هەیـە هـەر جارەکـا وی دوعایـەکا خـێرێ بـۆ براییـێ خـۆ کـر ، ئـەو ملیاکەتێ ئامادە دبێژت : ئامین ، وبۆ تە ژی وەکی وێ ﴾ .

ژ بەر ڤێ چەندێ گەلـەك یا فەرە مرۆڤ دوعـاییێ بـۆ مرییـێ خۆ بکەت ، وگەردەنا وی ئازا کەت ، وحەقێ خـۆ پـێ بـهێلت

ئەگەر حەقەك ل سەر هەبت ، دا حسێبا وی سڤکتر لێ بێت ، ودوعا بۆ مری ل دەمێ ڤەشارتنا وی وپشتی ڤەشارتنێ ب دەمەکی یا باشە ، ب تایبەتی دوعایا موکمبوونا وی ل سەر حەقییێ ، چونکی ل وی دەمی پسیار ژێ دئێنەکرن .

٢ ـ قەزاکرنا ڕۆژییێن وی یێن نەزر :

ئەگەر مرۆڤەك هندەك ڕۆژییێن خێر ل سەر خۆ بکەتە نەزر پاشی بەری وان ڕۆژییان بگرت بمرت ، یا باش ئەوە وەلییێ وی وان ڕۆژیا پێشڤە بگرت ، ژ بەر وێ حەدیسێ یا (بوخاری وموسلم) ژ پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ ڤەگوهاستی وتێدا هاتی : ﴿ من مات وعلیه صیام ، صام عنه ولیه ـ هەچییێ بمرت وڕۆژی ل سەر بن ، وەلییێ وی پێشڤە دێ گرت ﴾ ومەخسەد ب ڕۆژییێ ل ڤێرێ ڕۆژیا نەزرە ـ وەکی زانا دبێژن ـ نەکو ڕۆژیا فەرزە .

ودەمێ وەلییێ مری ڤان ڕۆژییێن نەزر پێش وی ڤە دگرت خێر دگەهتە مری ژی .

٣ ـ دانا دەینێ پێش ڤە :

ئەگەر مرۆڤەك مر ودەینەك ل سەر بت ئەو مرۆڤ دێ یێ گونەهکار بت حەتا ئەڤ دەینێ وی دئێتەدان ، وهەما بەسە بێژین : شەهید د گەل بهایێ وی یێ مەزن ل نك خودێ دەمێ

ئەو دئێتە کوشتن د گەل چپکا ئێکێ ژ خوینا وی یا دڕژت هەمی گونەهێن وی بۆ دئێنە ژێرن دەین تێ نەبت ، ئەو دمینت ، ئەگەر وی مالەك ل پشت خۆ هێلا بت دڤێت دەینێ وی ژێ بێتەدان ، وئەگەر وی چو مال ل پشت خۆ نەهێلا بت گونەهـ دێ مینتە د ستویێ وی دا ، ڤێجا ئەگەر کەسەکی چ مرۆڤێ وی بت یان یێ بیانی بت ئەڤ دەینە پێشڤە دا خێر دێ گەهتە وی وئەو دێ ژ گونەهێ ئێتە پاقژکرن .

٤ ـ عەیالێ باش :

ئەگەر مرۆڤ عەیالەکێ باش ل پشت خۆ بهێلت ، هەر باشیەکا ئەو عەیال د ژینا مرۆڤی دا یان پشتی مرنا مرۆڤی بکەن خێرا وێ دگەهتە مرۆڤی ژی بێی تشتەك ژ خێرا وان کێم ببت ، ئەگەر خۆ عەیالێ مرۆڤی وان خێران ب ناڤێ مرۆڤی نەکەن ژی ، چونکی عەیالێ مرۆڤی ژ کارێ مرۆڤیە ، وفەرق نینە ئەڤ عەیالە کوڕ بن یان کچ بن .

٥ ـ خێرێن بەردەوام :

یێن کو ب عەرەبی دبێژنێ : (الصدقات الجارية) ، وئەڤ ڕەنگێن خێران گەلەکن ، وەکی حەدیس پێ هاتین ، ژ وان خێران :

ـ بەلاڤکرنا علمەکیٚ وەسا خەلك مفای بـۆ خـۆ ژیٚ ببینـن ، ڤیٚجا چ دانانا کتیٚبەکیٚ بت ، یان پەروەردەکرنا هندەك شاگردەیان بت ، یان گۆتنا هندەك وەعز ونصیحەتان بت ، کو پشتی مرۆڤـی ژی بمینن .

ـ دانانا مەشرووعەکیٚ خەیری بیٚ مللـەت مفای ژیٚ ببینـت ، وەکی ئاڤاکرنا مزگەفتیٚ یان خەستەخانەیەکیٚ یان مەدرەسەیەکیٚ ، یان ڤەکرنا ڕیٚکەکیٚ ، یان چاندنا دارەکا فیٚقی ، یان هەر کارەکیٚ وەسا بت پشتی مرۆڤی ژی خەلکی فایدەی ژیٚ ببینت .

ئەڤە ژ وان خیٚرانە ییٚن پشتی مرنیٚ ژی دگەهنە خودانی .

حەفت : ل دۆر سەرەدانا قەبران :

سـەرەدانا قـەبران ل دەسپیٚکا هاتنا ئیسلامیٚ تشـتەکیٚ حـەرام بوو ، چونکی کافران د جاهلییەتیٚ دا شرکەکا مـەزن ب قـەبران دکـر ، دچوونە سەر قەبران طەواف ل دۆر دکر ، ودوعا بۆ خـۆ ژ قەبران دکرن ، وهەمی هــزرا وان ئـەو بـوو ئـەڤ قـەبرە یـان خودانیٚن ڤان قەبران دشیٚن مفای وزیانیٚ بگەهیننە وان ، لەو دەمیٚ ئیسلام هاتی پیٚغەمبەری ـ سلاڤ لـــیٚ بـن ـ ل سـەر موسـلمانان حەرام کر ئەو ســەرەدانا قـەبران بکـەن .. بەلـــیٚ پشـتی چـەند سالەکان ، دەمیٚ عەقیدا وان دورست بووی پیٚغەمبەری ـ سـلاڤ لـیٚ بن ـ ڕیٚ دا موسلمانان بچن سەرا قەبرا بدەن ، ژ بەر ئەگەرا

ب تنێ یا وی ب خۆ د حەدیسەکا خۆ دا ئیشارەت پێ دای دەمێ دبێژت : ﴿ إني كنت نهيتكم عن زيارة القبور ، فزوروها ، فإنها تذكركم الآخرة ﴾ وەکی موسلم ژێ ڤەدگوهێزت ، ومەعنا حەدیسێ ئەڤەیە : من هوین ژ سەرەدانا قەبران دابوونە پاش ، نوکە هوین هەڕنە سەرەدانا وان ، چونکی ئەو دێ بیرا هەوە ل ئاخرەتێ ئینتەڤە .

وهەر جارەکا سەرەدانا قەبران بۆ هندێ نەبت کو ئەو بیرا مرۆڤی ل ئاخرەتێ بیننەڤە ، بەلکی بۆ ریمەتیا دنیایێ بت ، یان ژی بۆ هندێ بت دا ئەو کارەکێ نەیێ شەرعی ل وێرێ بکەت وەکی : دانا قوربانان ، یان دوعاکرنا ژ قەبران ، یان بۆ ب جهئینانا مرادەکێ وەکی ئەو هزر دکەت .. ئەڤ سەرەدانە دێ کارەکێ حەرام .

وسەرەدانا قەبران کانێ چاوا بۆ زەلامان دورستە وەسا بۆ ژنکان ژی دورستە ، بەلێ ب شەرتەکی ژن دەمێ سەرەدانا قەبرێ مرییێ خۆ دکەت ، جلکەکێ شەرعی د بەر بت ، و ل تێکەلی زەلامێن بیانی نەبت ل وێرێ ، وچو کارێن نەیێن شەرعی نەکەت وەکی : گرییا ب دەنگێ بلند ، یان ب خۆدادان وکارێن ب ڤی ڕەنگی .

وئـــەو عـــەدەتـــێ نوکە ئەم دبینین ل نك هندەکان هەی کـو ل ئێڤاری‌یا ئەینی‌یێ یـــان ل ئێڤاری‌یـا ڕۆژا عـەیدێ سـەرا قـەبران ددەن ، ب هێجەتا هندێ کو مری های ژ مـرۆڤـی هـەیـە ، ئەڤێ چو ڕاستی بۆ نینە ، وچو دەلیلێن دورست ژی ل سەر ڤێ چەندێ نینن ، وهەر دەمەکێ مرۆڤـــی مـەجال هـەبت دورسـتە سـەرەدانا قەبران بکەت ، ویا دورست ـ ل دویڤ نصووصان ـ ئـــەوە مـری های ژ مرۆڤی نینە دەمێ مرۆڤ سەرا قەبرێ وی ددەت ، چونکی ئەو ل جیهانەکا جودا ژ یا مە دژیت .

هەشت : حەدیسەک وچەند ڕۆنکرنەک :

(بوخاری وموسلم) حـەدیـســەکێ ژ پێغەمبـەری ـ سـلاڤ لــێ بن ـ ڤەدگوهێزن ، تێدا هاتی‌یە : ﴿ إن الميـت ليعـذب ببكـاء أهله عليه ـ هندی مری‌یە ژ بەر گری‌یـا مرۆڤێـن وی ل سـەر وی دئێتە عەزابدان ﴾ .

و ل دۆر شەرحا ڤێ حەدیسێ چەند رۆنکرنەك ژ لایێ زانـاییێن حەدیسێ ڤە هاتینە دان کورتی‌یا وان ئەڤەیە :

ـ هندەك زانا دبێژن : مەخسەد ب عەزابێ د ڤێ حەدیســێ دا نەخۆشی‌یە ، یەعنی : ئەگەر مری بزانت مرۆڤێن وی دێ ل ســەر کەنە گری دێ بۆ وی نەخۆش بت .

ـ وهنــدەك دبێــژن : ئەگەر ب دلــێ مری بت مرۆڤێن وی ل سەر بکەنە گری یان شیرەت بکەت : ئەگەر ئەز مــرم بـۆ مــن بکەنە گری ، هنگی ئەو ب دورستی دێ ئێتە عەزابدان ، چونکی کــارێ وی دێ بــتــە رازیــبــوونا ژ گــونــەهــێ وفــەرمانکرنا ب گونەهێ .. بەلــێ ئەگــەر ب دلی نــەبت مرۆڤێــن وی ل ســەر بگرین ، یان شیرەت بکەت : بۆ من نەکەنە گری ، بەلــێ مرۆڤێن وی گوهێ خۆ نەدەنێ چو گونەه ل سەر وی نابت ، وئــەو نائێتــە عەزابدان .

وئاشکەرایە کو مەخسەد ب گرییێ د ڤــێ حــەدیــســێ دا ئەو گرییــە یــا ژ حــەددێ دورســت دەرکــەڤت ، و ب دەنــگ وهەوار بت ، چونکی گرییا رحەت وبێ دەنگ دورستە .

ڕەڤاندنا خەمان
ل دەمێ وەغەرکرنا خۆشتڤییان

خودی مرن یا کرییە تشتەکی (حـەتـمـی) وبڤیت نەڤیت ل سەر هەمی خودان رحان ، وکەسەك ژ مە نینــە ژی بمینتــە ڤـالا یان بشیت ژی بـرەڤـت ، ئەم هــەمی ل بەرانبــەری مرنـی وەکـی ئێکین ، یی بچویك ویـی مـەزن .. ژن ومـیر ، فـەقیر وزەنگـین ، وئەڤە هەمی ب تەقدیرا خودایی مەزنە : ﴿ وما يعمر من معمر ولا ينقص من عمره إلا في كتاب إن ذلك على الله يسير - بیی زانینــا خــودی ژییــی ئــێکی دریژ نابت ، وکورت ژی نابت ئەگەر د نڤیسنەکا ل نك وی دا نەبت ، کو لـەوحی پاراستییە ، خــودی ئەو هەمی هژمارتییە وبەری چی بکەت زانییــە ، وچویـی ل وی زیدە ناکەت یا وی نڤیسی وچویـی ژی کیـم ناکـەت ، هـنــدی ئافراندن وزانین ونڤیسینا حالـی هــەوەیـە د لــەوحی پاراسـتی دا تشتەکی ب ســاناهییە ل ســەر خــودی ﴾ (فـاطر : ١١) ڤیجـا مرۆڤی ب عەقل ئەوە یی حسیبی د گەل خۆ بکەت ، وکــاری بـۆ پشتی مرنی بکەت ، ومرۆڤی شــارەزا ئــەوە یــی لــەزێ ل کــاری بکەت هیشتا دەلیڤە ژ دەستی دەرنەکەفتی ، وموسلمانی خــودان

باوەر ئەوە يی ب دلەكی خۆش خۆ تەسليمی قەدەرا خودی بكەت ، وباوەرىيی بينت كو ئەگەر صەبر ل سەر موصيبەتی كيشا دی يی خودان خير بت .

نەخۆشىيا زەمانی و ژ دەستدانا خۆشتڤىيان گرفتارىيەكا ب ئيش ، ورويدانەكا نەخۆش ، وكارەكی مەزنە ، بەلكی ئەو گرانترين بارە دكەفتە سەر ملی مرۆڤی ، ئاگرەكە د دلی وی دا هەل دبت ، وسۆتنىيەكە جەرگی وی دحەلينت ، وما چ ژ هندی مەزنتر هەيە مرن خۆشتڤىيی مرۆڤی ببەت و ل بن ئاخی ڤەشيرت ؟ بەلی د گەل هندی ژی ، بەلی د گەل هندی ژی ئەم دبيژين : دبت كارەك هەبت بۆ مرۆڤی يی نەخۆش بەلی دويماهىيا وی خير بت ، وەكی خودايی د ئايەتەكی دبيژت : ﴿ وعسى أن تكرهوا شيئا وهو خير لكم وعسى أن تحبوا شيئا وهو شر لكم والله يعلم وأنتم لا تعلمون ـ دبت هوين حەز ژ تشتەكی نەكەن وئەو ب خۆ خيرا هەوە تيدا هەبت ، ودبت هوين حەز ژ تشتەكی بكەن چونكی يی خۆش وتەنا بت ، وئەو ب خۆ بۆ هەوە يی خراب بت ، وهوين وی چەندی نزانن ﴾ (البقرة : ٢١٦) .

ومرۆڤی ب عەقل ئەگەر هزرا خۆ بكەت دی زانت هندی دنيايە واری بەلا وموصيبەتايە ، خۆشىيەك تيدا نينە ئەگەر

ب نەخۆشیيی يا تامدای نەبت ، وهەما ئـەو نەخۆشـی بەسـە تـو بزانی ئەڤ خۆشیيا نوکە تو تيـدا دی چـت ونـامينت .. مرۆڤـی ساخلەم يی ل هيڤیيی کەنگی دی نساخ بت ، وجحيل چاڤـەرییی پيـراتیيی يە ، ويی زيندی بەری وی يی لـی کەنگی دی مـرت ، ودنيا هەما يا هۆسايە : بوون ومرن ، شين وشـادی ، وکۆمبـوون وژيکڤەبوون ، ومرۆڤ ژی گريدايـی کـاری خـۆ يـە حـەتا بـۆ قـەبری دئيتەبرن و ل بن ئاخی دئيتە رازاندن !

ئەری ما هەوە ديتیيە يان گوه لـی بوويە مرۆڤ هاتبتە سەر رویيـی عەردی وچوو بت بيی موصيبەتی چەنگی خـۆ جـارەکی ب سەر دا بەردا بت ؟

بەرسڤ يا ئاشکەرايە : نـەخير وسـەد جـارا نـەخير ! وبـی گومان ئەگەر موصيبەتين دنيايی نەبانە ، رۆژا قيامەتی ئەم دەسـت ڤالا دا ئيينە مەحشەری .

ودو تشتين غەريب ل نك مرۆڤـی هەنـە : ئەگـەر وی ژ دل حەز ژ ئيکی کر دی هزر کەت د ڤی دنيايی دا چو حـەژيکـرن وەکی يا وی نينە ، هەر وەسا ئەگەر موصيبەتەك ژی ب سەر وی دا هات دی هزر کەت چـو موصيبـەت د دنيـايی هنـدی يـا وی دمـەزن نـيـنـن ، لەو دی بينی گەلەك جاران ئەو هەڤسـەنگی و (تەوازنا) خۆ دی ژ دەست ددەت وخەم پەردی خۆ يـی رەش

دی ب سەر چاڤان دا بەردەت ، لەو هەر تشتەکی هەبیت ئەو رەش دبینت ، و ل ڤان رەنگە دەمان پتر ژ هەر دەمەکی دی مرۆڤی هەوجەیی ب کەسەکی هەیە ب هندەك ئاخفتنین تیر باوەری دلی مرۆڤی هوین کەت ، وبیرا مرۆڤی ل رەحما خودی بینتە ڤە ، دا مرۆڤ ژ ری دەرنەکەڤت وتشتەکی وەسا نەکەت ونەبیژت خودی پی ژی عیجز ببت ، ڤیجا بارا خۆ ژ موصیبەتی ژی وەرگرت وگونەهـ ژی ب سەر خۆ .. وپیخەمەت (رەڤاندنا خەمان ل دەمی وەغەرکرنا خۆشتڤییان) ئەڤ بابەتە مە ئامادە کرییە ، هیڤییا مە ژ خودایی مەزن ئەوە ڤان گۆتنین مە بکەتە سلوان بۆ مرۆڤین خەمگین ، وبیرئینان ل رەحما خودی بۆ هەر کەسەکی خۆشتڤییەکی وی ژ بەر دلی چوو بت وقەستا جیهانا بەرزەخی کربت .[1]

ئیک : تشتی خەمان درەڤینت ل دەمی وەرغەرکرنا خۆشتڤییان :

مەزنترین خەمرەڤین ل دەمی هاتنا موصیبەتی هزرکرنا د کیتابا خودی وسوننەتا پیغەمبەری دایە ـ سلاڤ لی بن ـ ،

(١) ئەڤە بابەتە وەرگیرانەکا ب دەستکارییە بۆ بابەتی (كشف الكربة عند فقد الأحبة) یی سەیدا (علي عبد الخالق القرني) د کاسیتەکی دا پیشکیش کری .

چونکی چاڤرۆنی‌یا خـودان بـاوەری د کیتـاب وسـوننەتی دایـە ، ئەون دلـی وی تـەنا دکـەن ورحـەتی‌یی ب سـەر لـەشـی وی دا دئیننە خوار ، وئەون صـەبر وتـەحـەمـولـی ل نـك وی پـەید دکەن ووی دکەنە مرۆڤەکی موکم ، وهەر کەسەکی موصیبەتەك ب سەر دا دئیت ئەگەر هزرا خۆ بکـەت کـانی بـۆ هاتی‌یـە دان وچەند ژی هاتی‌یـە سـتاندن ، بـی گومـان دی بینـت ئـەو خـیر وقەنجی‌یا سەرا وی موصیبەتا دگەهتی بۆ وی دئیتـە دان ـ ئەگـەر وی صـەبـر ل سەر کیشا ـ گەلـەك وگەلـەك ژ وی مەزنتـرە یـا ب موصیبەتی ژی دئیتە ستاندن .

و ل ڤیری دا بەری خۆ بدەینە ئایەتەکی ژ قورئانـا پیـرۆز ، ئەو ئایەتا دبتە مەزنترین خەمرەڤین بۆ هەر کەسەکی تەنگاڤی‌یـەك ب سەر دا دئیت ، ئەو ئایەتا خودایی مـەزن تیـدا کـەرم دکـەت ودبیژت : ﴿ ولنبلونكم بشيء من الخوف والجوع ونقص من الأموال والأنفس والثمرات وبشر الصابرين . الذين إذا أصابتهم مصيبة قالوا إنا لله وإنا إليه راجعون . أولئك عليهم صلوات من ربهم ورحمة وأولئك هم المهتدون ـ ئەم ب هندەکی ژ تـرسـا ژ دوژمـنـی ، وبـرسی ، وکیمکرنا مـالی ورحـان ، و ب کیمکرنا بەرهەمی داروباری دی هەوە جەربینین ، وتو ئـەی موحەممەد مزگینی‌یی ب کەیف وخـۆشی‌یا دویماهی‌یی ل دنیایی

وئاخرەتی بدە وان یـین بیهن فرەهیییی ل سەر ڤی چـەندی دکـەن ئەوین ئەگەر نەخـۆشییەك گەهشتی دبیژن : ئەم بەنییین خودیینە وملکی وینە ، ئەو مە ب ریڤە دبەت ، ویا وی بڤیت ئەو د گـەل مە دکەت ، وئەم ب مرنی پاشی رابوونا بـۆ جزادانی دی زڤرینـە نك وی . ئـەو بـیـهن فرەهین هە مەدح ودلـۆڤانییەکا مـەزن ژ خـودی بـۆ وان هەیە ، وئەو ئەون یین ل سەر ریکا راسـت ﴾ (البقرة : ١٥٥-١٥٧) .

(إنا لله وإنا إليه راجعون) ئەو علاجە یـا خـودی بـۆ هـەر ئیکی دانای یی موصیبەتەك بیتە سەری چ یـا بچویـك بـت چ یـا مەزن بت ، بەلکی ئەو بۆ مرۆڤی باشتـرین علاجـە ئەگـەر ئـەو بزانت ، چونکی ئەگەر ل نك عەبدی بنەجـە بوو کو ئەو ومالـی وی وعـەیـالـی وی ، وهەر تشتەکی وی هەی ملکی خـودییـە وئیمانەتەکە خودی دانایە نـك چـی گاڤـا ڤیـا دی ژی ستینت ، ئەگەر ئەڤ باوەرییە ل نك وی پەیدابوو ما خەمـەك دی بـۆ وی چـی بـت ئەگـەر وی دیـت خودانـی ئیمانـەتی ئیمانـەتی خـۆ زڤراندەڤە ؟

نە ب خودی !

پشتی ڤی چەندی ئەی عەبدی خـودی تـە ب موصیبەتـەکی دجـەربینت ، تـو بـاش بزانـە ئـەو تشـتی ژ تـە هاتییـە سـتاندن

هەبوونەکا د ناڤ نەبوونا دابوو ، رۆژەك ب سـەر تـە دا هـاتبوو ئەو تشتی نوکە خەما وی تو هل دگری نەبوو ، وئەڤە رۆژەکا دی ژی ب سەر تە دا هات ئـەو تشـت چـوو ونـەما ، مـەعنا : ئـەو مـلکـەك بوو خودی بۆ دەمەکی کیم دایـە تـە دا خۆشـیی پـی ببەی ، ونوکە ئەو ل خودانی خۆ یی ژ راستی زڤـری ڤـە : ﴿ ثـم ردوا إلى الله مولاهم الحق ألا له الحكم وهو أسـرع الحاسـبين ـ پاشی ئەو بـۆ نـك خـودی خودانـی وان یـی راسـت هاتنـە ڤـەگەراندن ، نی ژێکڤەکرن وحوکمدارییا د ناڤبەرا بـەنییان دا ل رۆژا قیامـەتـی بـۆ وییە وئەوە ب لـەزتـرینی حسیبکەران ﴾ (الأنعام : ٦٢) وزڤرینا عەبدی یا دویماهیی بۆ نك خودایی وی یی ب حەقە ، وئەوە خودانی وی ، ورۆژەك هەر وهەر دی ئیـت ئەو ڤی دنیایی دی ل پشت خۆ هیلت ، و ب تنی بـی مـال وحـال وعەشیرەت وعەیال دی قەستا خودایی خۆ کـەت .. هنگـی ئـەو دی یی ب تنی بت ، خیر وگونەهین وی دی د گەل دا بن ، ڤیجا ئەی برایی موصیبەتین دنیایی تیرکی تە ژ خەمان داگرتـی .. ئـەی خویشکا وەغەرکرنا خۆشتڤییەکی دلـێ تـە هێلای کۆڤـاندار ! ئەرێ تە ئەڤ تشتە زانییە ؟

ئـەگـەر تـە ئـەڤ چـەنـدە ب دورستی زانـی بـت پا بۆچی تو زێدە کەیفا خۆ ب خۆشیێن دنیایێ یێن بەروەخت دئینی ؟ یان بۆچی تو ب خەم دکەڤی ئەگەر ئەو خۆشی ژ دەستێن تە چوو ؟

ئـــەگـــەر تە ڤیا خەمێن تە ڤەرەڤن تێرا تە هەیە تو هزرا خـۆ د بەراهی ودویماهی‌یا هەمی تشتان دا بکەی ، و د گەل دا بێژی : (إنا لله وإنا إليه راجعون) ئەڤێ گۆتنـــا خـودێ ژڤـان ب رەحـم ودلۆڤانی وهیدایەتێ دایــە هـەر کەسـەکێ وێ بێـژت ﴿ أُوْلَئِـكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُوْلَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ ﴾ .

ڕۆژا کـورێ (عـەبـدللاهێ کورێ موطـرفـی) مــری وی گۆت : « ئەگەر دنیـا ب هـەمـی ملکـێ خـۆ ڤــە یـا مـن بـا وبەرانبەر فرەکا ئاڤێ خودێ ئەو ژ مــن ستاندبا ئـەز ب دلـەکێ خـۆش ڤـــە دا وێ دەم ، ڤێجـا هــویــن چ دبـێــژن بـۆ رەحـم ودلۆڤـانـی وهیدایەتێ ؟ » .

هندە ئەو د ڕاستی‌یێ دگەهشـتـن !

وپـشـتـی ڤـێ د گـەل مـن گــوهداری‌یا هنـدەك پـیـــرۆزە گۆتنێن پێغەمبەرێ خودێ ـ سلاڤ لـــێ بـن ـ بکـەن ، دا بزانـن کانێ چەند دەرمان ل نك وی هەیە بۆ خەمرەڤاندنێ ل دەمێ هاتنـا موصیبەتێ :

١ ـ (ئیمام موسلم) ژ دەیكا موسلمانان (أم سلمه) یـێ ڤەدگوهێزت دبێژت : من گـوهـ ل پـێـغەمبەری بوو ـ سلاڤ لـێ بن ـ دگۆت : ﴿ ما من عبد تصيبه مصيبة فيقول : إنا لله وإنا إليـه راجعون ، اللهم أجرني في مصيبتي واخلف لي خيراً منها ، إلا آجره الله وأخلف له خيراً منها ـ هەر بەنییەكێ موصیبەتەك بێتە سـەری ڤێجا بێژت (إنا لله وإنا إليه راجعون) یا رەبی تو ڤـێ موصیبـەتێ بۆ من ب خێر بنڤیسی وتشتەكێ باشتـر ژێ بـدەیـە مـن ، خودێ دێ بۆ وی ب خێر نڤیست ، وتشتەكێ ژ وێ باشتـر دێ دەتێ ﴾ ما تە چ ددی دڤێت ؟ خێر بۆ تە بێتە نڤیسین ، وتشتەكێ باشتـر ژ وی یێ ژ دەستێ تە چووی بگەهتە تە ؟

٢ ـ (بوخـاری وموسـلـم) ژ (ئـەبوو سـەعیدی وئـەبوو هورەیرەی) ڤەدگوهێزن ، دبێژن : پێغەمبەری ـ سلاڤ لـێ بن ـ گۆت : ﴿ ما يصيب المؤمن من نصب ولا وصب ولا هم ولا حزن ولا أذى ولا غم ، حتى الشوكة يشاكها إلا كفر الله بها خطايـاه ـ نەخۆشی ووەستیان وخەم وگۆڤانەك ناگەهتە خودان باوەری ، خۆ ستـرییەك ڤـێ ناكەڤت ئەگـەر خـودێ گونـەهێن وی پـێ ژێ نەبت ﴾ .

٣ ـ (ترمـذی) ژ پـێـغـەمـبەری ـ سـلاڤ لـێ بـن ـ ڤەدگوهێزت ، دبێژت : ﴿ ما يزال البلاء بالمؤمن والمؤمنة في نفسه

وولده وماله حتى يلقى الله تعالى وما عليه خطيئة ـ زەلامێ خـودان باوەر وژنا خودان باوەر بەلايێ د نـــەفس ومـال وعەيالـــى دا دێ بينت حەتا ئەو دچته نك خودێ يێ بێ گونەھ ﴾ .

٤ ـ (موسـلـم) ژ (ئـەبوو هورەيـــرەى) ڤــەدگوهێزت ، دبێژت : ژنکەکێ کورەکێ خۆ ئينا نك پێغەمبەرى ـ سلاڤ لـــێ بن ـ وگۆتێ : ئەى پێغەمبەرێ خودێ دوعا بۆ بکە سێ بەرى وى مــن يــێـن ڤەشارتين ، ئينا پێغەمبەرى ـ سلاڤ لـێ بن ـ گۆتێ : ﴿ سێ تە ڤەشارتينە ؟ ﴾ هـــەر وەكـــى وى ئـەڤ چـەندە مـەزن ديت ، وێ گــۆت : بەلـــێ . پێغەمبــەرى ـ سـلاڤ لـــێ بـن ـ گۆت : ﴿ ب پەرژانەکێ دژوار ئەو ژ ئاگرى هاتە پاراســـــن ﴾ مەعنا : هــەچى ژنکـا مرنـا سـێ عـەيالێن خـۆ ببينـت وصـەبرێ بکێشت ، ئەو دێ بۆ وێ بنە پەرژان ژ ئاگرێ جەهنەمێ ، مـا نـە خێرەکا مەزنە بۆ وێ يا ژ دەست خۆ نەکەت ؟

٥ ـ ويا ژ ڤێ ژى مەزنـتــــر ئـەوە يـا د حەديسـەکا دى يـا دورست دا دەمێ پێغەمبەر ـ سلاڤ لـێ بن ـ دبێژت : ﴿ ئەگــەر عەيالــەکێ مرۆڤەکى مر ، خودێ دبێژتە ملياکەتێن خـۆ : هـەوە رحا عەيالــێ عەبدێ من ستاند ، ئەو دبێـژن : بەلـــێ ، ودبێـژت وئەو زاناترە : هەوە فێقىيێ دلــێ وى ستاند ؟ دبێـژن : بەلـــێ ، خودێ دبێژت : عەبدێ من چ گــۆت ؟ ملياکـەت دبێـژن : وى

حەمدا تە كر وگۆت (إنا لله وإنا إليه راجعون) ئينا خودێ دێ بێژت : خانى‌يەكێ بۆ عەبدێ من د بەحەشتێ دا ئاڤا كەن وناڤێ وى بكەنە خانى‌يێ حەمدێ ﴾ .

قەنجى‌يەكا مەزنە ب شەرتەكێ نە يێ ب زەحمەت ڤە هاتيە گرێدان ، عەيال ئێمانەتە خودێ ل نك عەبدێ خۆ ددانت ، وگاڤا وى ئەڤ ئێمانەتە ژێ ستاند ووى خۆ نەرازى نەكر وحەمدا وى سەرا ڤێ چەندێ كر ، خودێ فەرمانێ ددەت خانى‌يەك بۆ بەنى‌يێ وى ل بەحەشتێ بێتە ئاڤاكرن وناڤێ وى ببتە خانى‌يێ حەمدێ .

٦ ـ ويا ژ ڤێ ژى بەرفرەهتر ئەوە يا د وێ حەديسێ دا هاتى ئەوا (بوخارى) ژ (ئەبوو هورەيرەى) ڤەدگوهێزت ، دبێژت : پێغەمبەرى ـ سلاڤ لێ بن ـ گۆت : ﴿ خودێ دبێژت : ما لعبدي المؤمن عندي جزاء إذا قبضت صفيّه من أهل الدنيا ثم احتبسه إلا الجنة ـ عەبدێ من ئەوێ ئەز رحا خۆشتڤى‌يەكێ وى ژ خەلكێ دنيايێ بستينم وئەو بۆ خۆ ب خێر بنڤيست ، وى ژ بەحەشتێ پێڤەتر چو جزا ل نك من نينن ﴾ .

٧ ـ و د حەديسەكا دى دا يا ئيمام ئەحمەد ژ (موعاويەيێ كورێ قوررەى) ڤەدگوهێزت ، دبێژت : بابێ من گۆت : زەلامەك هەبوو هەر جار دهاتە نك پێغەمبەرى ـ سلاڤ لێ بن ـ وكورەكێ وى د گەل بوو ، پێغەمبەرى ـ سلاڤ لێ بن ـ

گۆتیێ : ﴿ تو حەز ژێ دکەی ؟ ﴾ وی گۆت : ئـەی پێغەمبـەرێ خودێ ، خودێ هند حەز ژ تە بکەت هندی ئەز حەز ژێ دکەم ! پاشی هەیامەکێ پێغەمبەری ـ سلاڤ لـێ بن ـ ئەو نەدیت ، لـــەو پسیار کـــر : ﴿ حالـــێ کـورێ فلانـی چیـه ؟ ﴾ گۆتـن : ئـەی پێغەمبەرێ خودێ یێ مری ، ئینا پێغەمبەری ـ سـلاڤ لـــێ بـن ـ گۆتە بـــابێ وی : ﴿ مـا تـە پـێ خـۆش نینـە هـەر دەرگەهـەکێ بەحەشتێ یێ تو بێ یێ تو وی ل نك ببینی یێ هیڤیا تـە ؟ ﴾ ئینـا زەلامـەکـی گـــۆت : ئـەی پێغەمبەرێ خودێ ، ئەڤـە بـۆ وی‌یـە ب تایـبـــەتـی یـان بـــۆ مـە هەمی‌یانـە ؟ گـۆت : ﴿ بـۆ هـەوە هەمی‌یانە ﴾ .

زانایێ حەدیسێ یێ مەزن (إبراهیم الحربی) کورەکێ یـازدە سالـی هەبوو ، قورئان هەمی ژ بـەر کربـوو و ب فقـهێ ژی یـێ شارەزا بوو ، وەسا چێ بوو ئەڤ کورێ وی مر ، هەڤالـەکێ وی هاتە نك دا تەعزی‌یا وی بکەت ، وی گۆت : (الحمد لله ، هـــەر چەندە من گەلەك حەز ژێ دکر ژی بەلـێ من دڤیا ئـەو بمـرت ! ئینا هـەڤـالـێ وی گۆتێ : بابێ ئسحاقی تو زانایێ دنیایێ یی ئەڤە چ گۆتنە تو دبێژی ؟ وی گۆت : بەلـێ ، ما تو نزانـی خـێرا وی چـــەنـدە یێ عەیالەکێ وی بمرت وئەو صەبرێ بکێشت وبۆ خـۆ ب خێر حسێب بکەت ؟ پشتی هنگی من د خەونێ دا ددیت هەر

وەكی قیامەت یا ڕابووی ، وهندەك بچویك من ددیت جەرِكێن ئاڤێ د دەستێن وان دا بوون و ل هیڤی‌یا خەلكی بوون ، ورِۆژەكا گەلەكا گەرم بوو ، من گۆتە ئێك ژ وان : هندەك ئاڤێ بدە من ، گۆت : وی بەرێ خۆ دا من وگۆت : تو نە بابێ منی ، ئینا من گۆتە وان : هوین كینە ؟ وی گۆت : ئەم ئەو بچویكین یێن مرین وبابێن مە صەبر كێشای ، ئەم یێن ل هیڤی‌یا وان دا ئەڤرۆ ئاڤێ بدەینە وان .. ژ بەر هندێ من حەز دكر ئەو بمرت و (إنا لله وإنا إليه راجعون) .

ئەڤە هندەك ژ وی جزایێ مەزنە یێ خودێ ددەتە وی كەسی یێ صەبرێ ل سەر مرنا خۆشتڤی‌یێ خۆ د دنیایێ دا دكێشت ، وخێرا ل نك خودێ ڤەشارتی هێشتا پتر ومەزنترە ، بەلێ ژ بیر نەكەن ئەڤ خێرە ب شەرتەكی ڤە یا گرێدایە : كو ب دلی ودەڤی باوەری‌یێ بینت وبێژت : (إنا لله وإنا إليه راجعون) ل دەمێ ئێكێ یێ موصیبەتێ صەبرێ بكێشت وبۆ خۆ ب خێر حسێب بكەت :

يا صاحب الكرب إن الكرب منفرج
أبشر بخير فإن الفارج الله
اليأس يقطع أحياناً بصاحبه
لا تيأسن فإن الكافيَ الله

الله يـحــدث بــعـد الـكرب ميسرة
لا تـجـزعــن فــإن الـكـاشــف الله

دو : ڕێكێن ڤەڕەڤاندنا خەمان :

پــشــتـی بۆ مە دیـار بــووی کـو مەزنتــرین تشـت خـەم مرۆڤی ل دەمیٚ هاتنا موصیبەتیٚ دڕەڤینت هزرکرنا د کیتابا خـودیٚ وسوننەتا پیٚغەمبەری ـ سلاڤ لـیٚ بن ـ ، وپشتی مە زانی ئەو خێر وقەنجی‌یا خودیٚ ددەتــە مرۆڤـیٚ صـەبریٚ ل سـەر موصیبـەتیٚ دکێشت چەندە ، دڤێت ئــەم وان ڕێکـان ژی بزانـین یێـن خـەما مرۆڤی پیٚ ڤەدرەڤت ، یەعنی : دڤێت ئەم ب وان ڕێکان ئاگەهدار ببین یێن پێتڤی‌یە مرۆڤیٚ خەمگین بیـرا خۆ لـــیٚ بینتـە ڤـە ئەگـەر هات ووی ڤیا باریٚ وی پیٚ خەمان سڤك ببت ، دا صەبرا وی یـا موکمتـر بــت ، وخـێرا وی یـا مەزنتــر بـت ، وبـۆ ب سـاناهی ئێخستــن ڤان ڕێکان ئەم دیٚ د چەند خالەکان دا کورت کەین :

١ ـ ئەگەر موصیبەتا مرنا خۆشتڤی‌یەکیٚ خۆ تە دیــت بیــرا خۆ ل مەزنتـرین موصیبەتیٚ بینەڤە کو مرنا پیٚغەمبەریٚ خودیٚیــە ، دا موصیبەتا تە ل بەر تە سڤك ببــت ، ومـەزنی‌یا موصیبـەتا مرنـا پیٚغەمبەری ـ سلاڤ لـیٚ بن ـ نە ب تنیٚ ژ هندیٚ دئێت کــو ئـەو خۆشتڤی‌یەك بوو وەغەرکری وچووی ، بــەلکی ژ هنـدیٚ دئێـت چونکی ب مرنا وی وەحی‌یا عەسمانی ژ عەردی هاتە بڕیـن ، ئـەو

وەحی‌یا ب ڕۆناهی‌یا تەوحیدێ تاری‌یـا جاهلییـەتێ ڤـەڕەڤاندی ، پـێـغەمبەر ـ سلاڤ لـێ بن ـ د حەدیسەکا دورست دا دبێـژت : ﴿ إذا أصيـب أحدكـم بمصيبـة فليذكـر مصيبتـه بـي فإنـها أعظـم المصائب ـ ئەگەر موصیبەتەك هاتە سەرێ ئێـك ژ هـەوە بـلا ئـەو بیـرا خۆ ل وێ موصیبەتێ بینتەڤە یا ب مـن گەهشـتی‌یێ چونکـی ئەو مەزنتـرین موصیبەتە ﴾ .

موسلمانێ دورست ئەوە یـێ د هـەر دەلیڤەیـەکا هـەبت دا بیـرا خۆ ل وی پێغەمبەری بینتەڤە یێ خودێ بەرێ وی پێ ژ کەند وکۆرێن جاهلییەتێ وەرگێڕایە ڕاستەڕێ‌یا ئیسلامێ ، بەلـێ ڕاستە مرنا مرۆڤەکی یان هەڤالەکی یان خۆشتڤی‌یەکێ مرۆڤی سـۆتنی‌یێ د دلـی دا پەیدا دکەت ، ورۆندکان ژ چاڤان دبـارینت ، بەلـــێ جارەکێ تە جەڕباندی‌یە ئەڤ سۆتنی‌یە بیـــرا تـە ل وێ سـۆتنی‌یێ بینتەڤە یا مرنا پێغەمبەری ـ سلاڤ لـێ بـن د دلی دا پـەیدا کـری ڕۆژا وی ژ ڤـــێ دنیایـــێ وەغـــەرکـری ؟! وما پشتی پێغەمبەری ـ سلاڤ لـێ بن ـ نەفسەك هەیە دلـێ خۆ ببەتــە هـەرمانا د ڤـێ دنیایی دا ؟

گری‌یا تە ل سەر مرۆڤەکی تە یی نیزیك ئەگەر ژ بەر هنـدی بت چونکی ئەو ئەو بوو هاریکاری‌یا تـە ل سـەر تـەنگاڤی‌یین ڤـی دنیایی دکر وبۆ تە دبوو پشت وپەنا ، پیغەمبەری خودی ـ سلاڤ

لــی بــن ـ ئـەو بـوو یـی رۆناهیـەکا وەسـا گەهاندیـــە تــە هاریکارییا تە ل سەر تەنگاڤیین دنیایی وئاخرەتی پی بیتــەکرن ، دەیکا تە .. بابی تە ئەگەر ئەو بن یین دەستی تە گرتــی حــەتا تـو شیای خۆ ل سەر پییین خۆ بگری وریکا خۆ د ڤی ژینی دا ببری ، پیغەمبەری خودی ـ سلاڤ لــی بن ـ ئەو بوو یــی دینــەکی وەسـا گەهاندییە تە تو بشیی ریکا خــۆ پــی ل ڤــی دنیـایی بـبری حــەتا دگەهییە بەحەشـــتا خودایــی خــۆ ، کەســەك ئەگــەر قەنجییـەکا بچویك ل تە بکەت دەمی تە گوه ل مرنا وی دبت خەمەکا مــەزن دی تە گرت ، پا تو چ دبیژی وی کەسی یی قەنجییەکا ب مالــی دنیایی هەمییی نەئیتە کرین د گەل تە کری ؟ ما نە یی ژ هەژییــە خەما وی هەر خەمەکا دی یا هەبت ل سەر تە سڤك بکەت ؟

فاصــبــر لــكــل مصيبة وتجلد

واعلم بأن المرء غــيــر مــخلد

وإذا ذكرت مصيبة ومصابها

فاذكــر مــصابــك بالنبي محمد

٢ ـ ئەگەر موصیبەتەك هاتە سەری بلا باوەری تە هەبت کو ئەگەر خەلکی دنیایی هەمی هاتبانی وبۆ تە ببانە پشتەڤان نەدشیان بەری وی موصیبەتی یا خودی دایە تە ژ تە وەرگــیرن ، خودایــی مــەزن دبیــژت : ﴿ مــا أصــاب مــن مصيــبــة فــي الأرض ولا فــي

أنفسكم إلا في كتاب من قبل أن نبرأها إن ذلك على الله يسير . لكيلا تأسوا على ما فاتكم ولا تفرحوا بما آتاكم والله لا يحب كل مختال فخور ـ چو ئاتاف وموصيبەت نە د عەردی دا ونە د لەشين هەوە دا نائينە سەری هەوە گەلی مرۆڤان ئەگەر د لەوحی پاراستی دا نەهاتبنە نڤيسين بەری رح بۆ هەوە بينە دان . هندی ئەڤ چەندەيە ل سەر خودی تشتەکی ب ساناهیيە . دا هوين ب خەم نەکەڤن ل سەر وی تشتی نەگەهشتیيە هەوە ژ دنيايی ، ودا هوين ب کەيف ژی نەکەڤن ل سەر وی تشتی ژی گەهشتیيە هەوە وخودی حەز ژ وی کەسی ناکەت يی خۆ ب وی تشتی مەزن بکەت يی ژ دنيايی گەهشتيیی وخۆ پی ل سەر خەلکی دفن بلند بکەت ﴾ (الحديد : ٢٢-٢٣) .

وباوەرییا مرۆڤی ب خودی يا دورست نابت هندی ئەو باوەرییی ب قەدەرا خودی نەئينت ونەزانت کو باشی وخرابی وخۆشی ونەخۆشی ژ خودينە ، ڤێجا دەمی موصيبەتەکا مالی يان نەفسی دگەهتە تە بلا تە باوەری هەبت کو ئەڤ موصيبەتە هيشتا تو نەبووی ل سەر تە هاتبوو نڤيسين وهەر دا گەهتە تە ونە بيژە : ئەگەر من هۆ کربا هە دا هۆ بت ، وئەگەر من هۆ نەکربا هە هۆ نەدبوو ، ئەڤ گۆتنە ژبلی کو دەرگەهی بۆ شەيتانی ل تاق

دكــەت كو خەما تە گرانـتـر لـى بكەت ، ئەو ريبــازا منافقانــە ژى ، رۆژا موسلمان دەركەفتينە شــەرى (ئوحــودى) ونــيزيكى حــەفتى صــەحابىيان شــەهيد بوويــن ، منافقــان گــۆت : ئەگـــەر موسلمانان گوهى خۆ دابا مـــە ودەرنەكەفتبانــە شــەرى نەدهاتنــە كوشـتـــن ، وەكـى ئايـەت ژى ڤـەدگوهيزت : ﴿ الذيـن قـــالوا لإخوانهم وقعدوا لو أطاعونا ما قتلـوا قـل فـادرءوا عـن أنفسـكم الموت إن كنتم صادقين ﴾ (آل عمران : ١٦٨) خـــودى ئـــەو د ڤى گۆتنـــى دا درەويــن دەريخســـتـــن وگـۆت : ئەگــەر هويــن راست دبيژن پا دى مرنى ژ خۆ بدەنە پاش .

ڤيجا نە وە بت هزر بكەى ئەگەر فـلان كـەس نسـاخ نـەببا نەدمر ، يان ئەگەر فلان كەس نەچووبا فلان ريكى نـــەدمر ، يـان بيژى : ئەگەر من فلان تشت كربا هۆسا چـى نـەدبوو ، خودايـى مەزن دبيژت : ﴿ يقولون لو كان لنا من الأمر شيء ما قتلنا هاهنـا قل لـو كنتـم فـي بيوتكـم لـبرز الذيـن كتـب عليـهم القتـل إلـى مضاجعـهم ـ ئـەو منـافق دبيـژن : ئەگـەر تشـتەك ب مـە بايـــە ومـوسـلمـانـان گوهى خۆ دابا مە ودەرنەكفتبانە شەرى ئەم ئــەها ل ڤيـرى نەدهاتينە كوشتـــــن ، تـو بيـژە وان : مـرن ب دەسـتى خودىيـە وئەگـەر هويـن د مـالين خـــۆ ژى دا بانـە ، وخــودى حەزكربا هوين بـمـرن ، ئەوين كوشـتـن ل سەر هاتىيە نڤيسيـــن

دا دەرکەڤنە وان جهین ئەو لــی بینە کوشتــن ﴾ (آل عمــران : ١٥٤) .

وهزر بکەن ئەو مرۆڤی ئەڤ باوەرىیە هەبت ل دەمی هاتنــا موصیبەتی چەند دی یــی جــودا بــت ژ وی یــی ئــەڤ باوەرىیــە نەهەی ، صەبرا وی چەند دی یا زیدەتر بــت ، وچــەند ژ ئیشــین نەفسی و(ئنهیار) ی دی یی پاراستیتــر بت ؟

٣ ـ و ژ ریکین ڤەرەڤاندنا خەما موصیبەتىیە مرۆڤ د ســەر رازیبوونا ب قەدەرا خــودی را خــۆ بهیلتــە ب هیڤىیــا وی ڤــە ، وبــزانــت گاڤا موصیبەت هات خودان دی ئیــك ژ دووان بــت : یان دی پی رازی بت وصەبری ل سەر کیشت وهنگــی رازیبوونــا خودی ئەو دی ب دەست خۆ ڤە ئینت ، یان ژی دی خۆ نەرازی کەت وعیجزىیا خۆ دی ئاشــکەرا کــەت وهنگــی ئــەو دی خــر هــیــژای غەزەبا خودی ژی کەت وئەڤ کاری وی ڤی موصیبەتی ژ سەر راناکەت ، ڤیجا هەر ئیك بلا وی بۆ خۆ هلبژیرت یــا وی دڤیت : موصیبەت وصەبر ورازیبوونــا خــودی ، یــان موصیبــەت وخۆنەرازیکرن وغەزەبا خودی !

وبەری ئەم خــۆ ڤەگوهیزینــە خالــەکا دی کــەرەم کــەن دا دەلیڤەیەکا کــورت قــەســتا چیمەنا وان مرۆڤان بکەین یین خــۆ

ل سەر قەدەرا خودی رازی کری ، دا بەلکی ئەم ژی چاڤ ل وان بکەین :

ـ جارەکی ئیشا طاعوونی هاتە وی بازیری یی مالا صەحابی‌یی پیغەمبەری موعاذی کوری جەبەلی لی ، د ئیك رۆژی دا دو کچین وی پی مرن ووی ئەو هەردو د قەبرەکی دا ڤەشارتن ، وپشتی زڤری‌یە مال دیت کوری وی عەبدررەحمان ژی یی پی کەتی ، و ژ هەمی عەیالی خۆ وی پتر حەز ژ ڤی کوری دکر ، موعاذ چوو هنداف سەری وگۆتی : کوری من تو یی ب چ حالی ؟ کورکی گۆتی : ئەی باب ! ﴿ الحق من ربك فلا تكن من الممترين ﴾ ئینا بابی گۆت : ﴿ ستجدني إن شاء الله من الصابرين ﴾ ودەمەکی دریژ پیڤە نەچوو کورك ژی ب ڤی ئیشی مر ، پاشی هەر ڤی ئیشی ژ دەستی وی ژی گرت ، وهندەك جاران ئەو دلگرتی دبوو ودکەفت ، گاڤا هشیار دبوو ، دەستی خۆ بلند دکر ودگۆت : یا رەببی ! بیشینی یان نەئیشینی ئەز ب مەزنی‌یا تەکەمە ئەز دی هەر مینم حەز ژ تە کەم .

ئەڤە گۆتنا خودان باوەران بوو .. وخودانین شکی ونفاقی وباوەری‌یا ب دەڤی گاڤا پیچەکی سەری وان ئیشا شەری خودی دکەن ودبیژنی : ما من چ ل تە کربوو تە ئەڤە ئینا سەری من !

ـ عومـەری کـوری عـەبـدلعەزیزی سـەرا کـــوری خـــۆ عـەبـدلـمـەکی دا دەمی ئەو د سەکەراتی دا ، وگۆتی : کـــوری تو یی چاوایی ؟ وی گۆت : ئەی باب ئـــەزی دمـرم .. عومـەری گۆتی : ئەی کوری من کو تو د تەرازی‌یا خیرین من دا بی من پی خۆشتـره کو ئەز د تەرازی‌یا خــیرین تـە دا بم ، ئینـا کـوری وی گۆتی : ئەی باب ! ب خـــودی مـن ب وی تشـتی تـو حـەز ژی دکەی خۆشتــره ژ وی یی ئەز حەز ژی دکەم ، پاشی کورك مر ، ئینا عومەری ئەو داهیلا د قەبری دا وپشتی ئـــاخ ل سـەر هاتی‌یـە رادان عومەر ل هنداڤی قەبری وی راوەستیا وگۆت : ئەی کوری من ! ب خـودی تـو بـۆ بابـی خۆ یی بـاش بـووی ، وئەڤـە رۆژا خودی تو دایە من ئەزی ب تــە کـەیفخۆش بـووم حـەتا مـن تـو تەسلیمی خودی کری ، خودی رەحمــی ب تـە ببـەت وجـزایـــی خــیری بـــدەتـە تـە ، ئەم درازینە ب قــەدەرا خـودی ودی خـۆ تەسلیمی ئەمری وی کەین و (الحمد لله رب العالمين ، وإنا لله وإنا إليه راجعون) پاشی ئەو زڤری ڤە وچوو سەر کاری خۆ .

ـ هەڤالـەکی (فوضـــەیلی کـوری عیـاضی) دبیـژت : سـیهـ سالان من هەڤالینی‌یا وی کر من نەدیت جـارەکی کریـە کـەنی ، وی رۆژی تی نەبت یا کـــوری وی تیـدا مـری ، مـن دیـت ئـەو گرنژی ، ئینا من گۆتی : ئەڤە چیە ؟ وی گۆت : خودی تشـــتەك

حەزکر ڤیجا من ڤیا حەز ژ وی تشتی بکەم یی خودی حەز ژی کری و (إنا لله وإنا إليه راجعون) .

ـ وقازی‌یی مەزن (شوریحی) کورەك هەبوو یی نساخ بوو ، و ب شەڤی مر ئینا وی کاری کوری خۆ کر وهەر وی شەڤی د گەل هندەك هەڤالان بر ڤەشارت ، وگاڤا بوویە سپیدە وەکی هەمی رۆژان ئەو چوو قەستا دیوانا قەزایی کر ، و ل ویری هندەك هەڤالین وی پسیارا کوری وی ژی کر ، وی گۆت : (الحمد لله) چو ئیش لی نەماینە ، ئینا کەیفا هەڤالین وی هات ووان هزرکر ئەو یی ساخ بووی ، ئینا ئەو گرنژی وگۆت : مە ئەو بۆ خۆ ل نك خودی ب خیر حسیبکر و (إنا لله وإنا إليه راجعون) .

ـ وکتیبین دیرۆکی دبیژت : جارەکی زانایی مەزن مەلا یەحیایی مزویری ل مەدرەسا خۆ ل ئامیدی‌یی دەرس دگۆتنە هندەك فەقی‌یان ، مرۆڤەك هات تشتەك گۆتی وچوو ، ئەو ما دەرسا خۆ گۆت حەتا تمام کری ، وپشتی خلاس بووی گۆتە فەقی‌یین خۆ : رابن دا بچین کوری من یی هاتی‌یە کوشتن !

(إنا لله وإنا إليه راجعون) ئەو دەرمان بوو یی موصیبەتین وان ل سەر وان سڤك دکر ، چونکی وان ب دورستی دزانی مەعنا (إنا لله وإنا إليه راجعون) چیە ، ژ بەر هندی ئەو گەهشتنە

خيرين مەزن : ﴿ وما يلقاها إلا الذين صبروا وما يلقاها إلا ذو حظ عظيم ﴾ (فصلت : ٣٥) .

٤ ـ و ريكين خەما موصيبەتى ل سەر مرۆڤى سڤك دكەت ئەوە مرۆڤى باوەرىيەكا باوەرى هەبت كو خۆنەرازيكرن ل سەر ئەمرى خودى و (ئنهيار) ژبلى كو گونەهەكا مەزنە موصيبەتى نازڤرينتە ڤە ، وكەيفا نەيارين مرۆڤى ژى ب مرۆڤى دئينت ، وپشتى هنگى وى بڤيت نەڤيت لازم ب واقعى رازى بىت ئەگەر پشتى سالەكى ژ (جەزەعى) ژى بت ، لەو هندەك عەقلداران دگۆت : مرۆڤى ب عەقل ئەوە يى ل رۆژا ئيكى يا موصيبەتى وى بكەت يا مرۆڤى نەزان پشتى چەند رۆژەكان ژ موصيبەتى دكەت ، وئەو وەكى خودان قەدرا صەبرى نەكيشت وەكى حەيوانان دى بى دەنگ بت ، وصەبر ئەوە يا ل نك صەدما ئيكى .. يەعنى : هندى تو خەم ونيهارى بكەى هەر دى رۆژەك ئيت ڤى خەما هە بدانى و ب حوكمى واقعى رازى ببى ، چونكى يا بەرعەقل نينە ژيانا خۆ هەمىيى تو يى كۆڤاندار و ب نيهار بى ، ڤێجا مادەم دويماهى هەر دێ ل سەر ڤێ چەندێ ڕاوەستت ما بۆچى دێ خۆ گونەهكار كەى ؟

ومرۆڤێ بەلا ب سەرى دئێت ئەگەر بزانت خودانێن صەبرا ل سەر بەلایێ يێن د خێرەكا چەندا مەزن دا ، ئەو قەت ڤێ

خـێـرا هــە ژ دەست خۆ ناكەن ، ئەنەس دبێژت : پێغەمبــەری ـ سلاڤ لــێ بن ـ گــۆت : ﴿ رۆژا قيامــەتێ تـەرازىيێن خـێران دئێنە دانان ، وخودانێن نڤێژ ورۆژی وزەكات وحەجێ دئێنە ئينان وخێر ب كێشان بۆ وان دئێنە دان ، وخودانێن بەلايێ دئێنە ئينــان چو تەرازی بۆ وان نائێنە دانان وچو دەفتەر بۆ وان نائێنە ڤــەكرن وهەما خێران ب سەر وان دا دكەن ﴾ پاشی پێغەمبەری ـ ســلاڤ لــێ بن ـ ئەڤ ئايەتە خواند : ﴿ إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴾ (الزمر : ١٠) .

٥ ـ وحـەتا خەما مرۆڤی سڤك ببت دڤێت مرۆڤ بيـرا خــۆ ل هندێ بينتەڤە موصيبەتا ژ موصيبەتێ فەرقە ، وهنــدی موصيبــەتا مرۆڤی د دينی دا نەبت دێ يا ســڤـكــتــر بت ، وخۆ موصيبـــەتێن دنيــايێ ژی هنــدەك ژ هندەكــان ســڤــكــتـــــرن ، ڤێجــا دەمــێ موصيبەتەك دئێتە سەرێ مرۆڤی دڤێت ئەو صەبرا خــۆ ب هنـدێ بينت كو باش بوو مـوصيبەتا وی ئـەڤـە بـوو نـەكـو مـەزنـتـر ، زانايێ ناڤدار (القاضي شــريح) دبێـژت : « دەمـێ موصيبەتـەك دئێتە سەرێ من چار جاران ئەز حەمدا خودێ ل سەر دكەم ، ئەز حەمدا وی دكەم كو موصيبەتا من يا هندە بوو نەكو يــا مەزنــتـــر بوو ، وئەز حەمدا وی دكەم كو وی صەبر ل سەر دايە من ، وئەز حەمدا وی دكەم كو وی بەرێ من دايە گۆتنا (إنــا لله وإنــا إليــە

راجعون) ژ بەر وێ خێرا مەزن یا تێدا هەی ، وئـەز حـەمدا وی دکەم کو وی ئەڤ موصیەتە د دینی دا نەدایە مـن چونکـی هـەر تشتەکێ هەی بەدەل ڤە دبت دین تێ نەبت » .

و د سـەرهاتیێیا (عوروەیـێ کـورێ زوبـەیرێ کـورێ عەووامی) دا دئێتە ڤەگوهاستن دەمێ ئەو چوویە شامێ و ب رێڤە پیـێ وی کەفتیـە سـەر هەستیەکی وکول بـووی ، وحـەتا گەهشتییە شامێ هندەك دختۆران بەرێ خۆ دایێ وگۆتێ : دڤێت پییێ تە بێتە برین ، وپشتی پییێ وی بری ، وی گۆت : یا رەببی حەمد بۆ تە بت ، ئەگەر پییەکێ من هاتبتە برین ، پییەك تـە بـۆ من یێ هێلای ، وهەر هنگی جاب گەهشتێ کـو کـورێ وی یـێ کەفتییە بن پییێن هەسپان ویـێ مـری ، وی گـۆت : یـا رەببـی حەمد بۆ تە بت ئەگەر کورەکێ من تە بر بت ئێك تە یێ بـۆ مـن هێلای !

مەعنا : هەر موصیبەتەکا هەبت ، ئێکا ژ وێ مەزنتـر ل نـك خودێ هەیە ، ڤێجا تو شوکرا وی بکە کـو وی ئـەڤ موصیبەتـە دایە تە نە کو یا مەزنتـر .. ئەگەر ل دەمێ موصیبەتێ مرۆڤ بیـرا خۆ ل ڤێ چەندێ بینت خەما وی دێ ل سەر سڤك بت .

٦ ـ هەر وەسا دڤێت مـرۆڤ ل بیـرا خـۆ بینـت کـو دنیـا وارەێ لـێ مانێ نینە ، وهەر تشتەکێ د ڤێ دنیایێ دا هـەبت دێ

پـــویـــچ بت ونامینت ، ودنیا رێکا ئاخرەتێیە ، دنیا نەخۆشییەکە ل پـــشــت هیڤییێ خۆ ڤەدشێرت ، وهیڤییەکە ب کــاری دئێتــه ب جهئینان ، وکارەکە ب ئەجەلــی دئێتـــه برِیــن ، و ل ئـاخرەتێ هەر کەسەك گرێدایێ کریارێن خۆیە ، ومرۆڤ ب عــەقل دزانــت کو دنیا چەندا شرین بت دویماهییەکا بۆ هــەی ، وچــەندا خــۆش بت مرن تامێ تێ ناهێلت ، چەند مرۆڤ هەوە دیتینە رۆژێـــن وێ ئاڤا کرینە ، گاڤا ل سەر عەردی ب رێــڤــە دچوون عـــەرد ژ بــەر دهژیا ، خەلکی سەر ل بـــەر دچـــەماندن ، قەســر وقوســیرێن وان قۆچ ل عەوران ددان ، چویچکان بستە نەدکر ل هنــداڤ بفــرِن ، رۆژەك ب سەر وان دا هــاتبوو هــەمی هــزرا وان ئــەو بــوو مــرن نەشێتە وان ، کـــەیفا ب دنیـــایێ ئـاخرەت ژ بیـــرا وان بربــوو .. دویماهییا وان چ لـــێ هات ؟ پسیارا شوینوارێن وان بکــەن کــانێ چ ب سەرێ وان هاتییە ؟ یان پسیارا کێلییێن وان بکــەن کــانێ چ ب سەر وان دا هاتییە :

﴿ اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَزِينَةٌ وَتَفَـاخُرٌ بَيْنَكُـمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الأَمْوَالِ وَالأَوْلادِ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ الْكُفَّـارَ نَبَاتُـهُ ثُـمَّ يَـهِيجُ فَـتَرَاهُ مُصْفَـرّاً ثُـمَّ يَكُـونُ حُطَامـاً وَفِـي الآخِـرَةِ عَـــذَابٌ شَـــدِيـــدٌ وَمَغْـفِرَةٌ مِنْ اللَّهِ وَرِضْوَانٌ وَمَـــا الْحَيَـاةُ الدُّنْيَـا إِلا مَتَـا عُ الْغُرُور ﴾ (الحديد : ٢٠) .

جارەکێ زڤستانێ هەوە هزرا خۆ د دنیایێ دا کرییە دەمێ باران دئێت وکەیفا وەرازان ب شوینکاتییێ وێ دئێت ، ئەوێ ل بهارێ شین دبت وکەسك دکەت وبەرهەمەکێ جوان پێڤە دئێت ؟ پاشی پاییز ب سەر دا دئێت وئەڤ شینکاتییێ هندێ ب خەمل زەر دبت وهێدی هێدی هشك دبت ودبتە پیش وهویر هویر دبت ؟ ئەها مەتەلا دنیایێ ئەڤەیە ، مرۆڤ ل بهارا ژینا خۆ دەمێ یێ ل سەر خۆ کەیف ب مال وعەیالی دئێت ، وئەڤ کەیفا هە هندەك جاران وی ژ بیرڤە دبەت ژی ، بەلێ گاڤا پاییز ب سەر دا هات ب چاڤەکێ دی ئەو بەرێ خۆ ددەتە ڤێ دنیایێ ، ودێ هند بینت ئاخرەت ڤێڕا گەهشت .. و ل ئاخرەتێ عەزابەکا دژوار بۆ کافران ولێبۆرین وڕازیبوونەك ژ خودێ بۆ خودان باوەران هەیە . هنگی ئەو باش دێ زانت کو ژینا دنیایێ بۆ وی یێ کاری بۆ دکەت وئاخرەتێ ژ بیر دکەت هەما ب تنێ پەرتالێ خاپاندنێیە .

ڤێجا مادەم ئەڤەیە حالێ دنیایێ .. خۆشی ونەخۆشییا وێ یا بەروەختە ، نعمەت وموصیبەت دچن ، بۆچی مرۆڤ ئێکا هند ناکەت دەمێ ژ ڤێ دنیایێ وەغەر دکەت یێ سەرفەراز بت ؟

ئەو مرۆڤێ خۆ ب مانا سیبەرێ دلخۆش بکەت ، یان ب خەونێن شەڤا خۆ پشتگەرم بکەت ، چ ناڤ دێ ل سەر ئێتە

دانان ؟ پێغەمبەر ـ سلاڤ لێ بن ـ د گۆتنەکا خۆ دا ـ یا ترمذی ژێ ڤەدگوهێزت ـ دبێژت : ﴿ ما لي وللدنيا ؟ إنما مثلي ومثل الدنيا كراكب قال في ظل شجرة ثم راح وتركها ـ من ودنیایێ چ د گەل ئێك هەیە ؟ نێ مەتەلا من ودنیایێ وەکی مەتەلا وی سویاریەیە یێ نیڤرۆیەکێ ل بن سیبەرا دارەکێ ددانت پاشی دچت ودهێلت ﴾ .

ودنیا ئەوا کافر ژ هەمی کەسان پتر حەفحەفێ بۆ دکەت عەینی لەیلانیێە ، ل بەر چاڤێن مرۆڤێ تێنی وەکی ئاڤەکا زەلال لێ دئێت ، بەلێ چەند ئەو خۆ نێزیك بکەت هند ئەو ژێ دویر دکەڤت ، وەکی ئاڤا دەریاییێە هندی ژێ ڤەخۆی پتر دێ تێنی بی : ﴿ وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمْآنُ مَاءً حَتَّى إِذَا جَاءَهُ لَمْ يَجِدْهُ شَيْئاً وَوَجَدَ اللَّهَ عِنْدَهُ فَوَفَّاهُ حِسَابَهُ وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴾ (النور : ٣٩) ڤێجا بۆچی موصیبەت مە بێ هیڤی بکەت یان نعمەت مە ژبیر ڤەکەت ؟

٧ ـ و ژ تشتێن خەما موصیبەتێ ل سەر مرۆڤی سڤك دکەت ئەوە مرۆڤ هزرا خۆ د وان مفایان دا بکەت یێن د موصیبەتێ دا هەین ، و ژ وان مفایان ئەم ل ڤێرێ دێ هندەکان هژمێرین :

أ ـ موصیبەت گەلەك جاران دبتە ئەگەرا هندێ مرۆڤ خۆ هشیار كەت ، و ل گونەهێن خۆ لێڤە ببت وتۆبە بكەت ، ودەرمانەك وەكی موصیبەتێ نینە بۆ دلێن رەق ، بەرێ خۆ بدە دلێ خۆ دەمێ موصیبەتەك ب سەر تە دا دئێت وموقارەنا وی ب وان دەمان بكە وەكی تو د خۆشی وبەرفرەهی‌یێ دا دژی دێ بینی هەر وەكی ئەو دلەكێ دی‌یە تو دبینی .

ب ـ بەلا وموصیبەت ئێكا هند ژ مرۆڤی چێ دكەت كو مرۆڤ ل خودێ بزڤرت وهەوارێن خۆ بگەهینتە وی ، ودوعایان بۆ خۆ ژێ بكەت ، شەڤەكێ ئەگەر تو یێ نساخ بی ، یان نساخی‌یەك ب سەر خۆشتڤی‌یەكێ تە دا هات ، حەتا دبتە سپێدە چەند جاران تو هەوارێن خۆ دگەهینی‌یە خودێ ؟ وشەڤا بەری هنگی دەمی تو یێ ساخلەم چەند جاران تە هەوارێن خۆ دگەهاندنە خودێ ؟

ج ـ بەلا وموصیبەت ئێكا هند ژ مرۆڤی چێ دكەت مرۆڤ هیڤی‌یا ژ هەمی كەسان ببڕت وبەرێ وی بمینتە ل خودێ ب تنێ ، بەرێ خۆ بدێ مرۆڤەكێ خودێ نەنیاس گاڤا دكەفتە د دەراڤەكێ تەنگ دا هەوارێن خۆ دگەهینتە كێ ؟ تو گاڤا موصیبەتەك ب سەرێ تە دئێت هیڤی ودوعایێن تە دچنە بەر

دەرگەهێ کێ ؟ ئەگەر پـتـر دەمێ خۆ تو يێ هۆسا بايە حالـێ تە دا يێ چاوا بت ؟

د ـ بەلا وموصيبەت وە ل مرۆڤی دکەن مـرۆڤ ب حالـێ وان کەسان ئاگەهدار ببت ئـەوێن خـودێ بـەلا ئينايـنـە سـەری ، وئەڤ چەندە دێ مرۆڤ پالدەت کو دەستێ هاريکاریيێ بۆ وان درێژ بکەت ، ئەم ب کوردی دبێژين : يـێ تـێـر های ژ يێ برسی نينە ، ئەو مرۆڤێ موصيبەت نەديتبن نزانت کانێ حالـێ وان چيـە يێن موصيبـەت ديتـين ، لـەو موصيبـەت رەحمەکـە بـۆ خودانێـن موصيبەتان .

هـ ـ وموصيبەت مرۆڤی ل بهايێ عافيەتێ هشيار دکـەت ، و ژ مێژە وەرە يا هاتیيە گۆتن : حەتا مرۆڤ ل سەر دەستان نـەچت مرۆڤ قەدرێ پیيان نزانت .. وژيان ئەگـەر ژ بـەلا وموصيبـەت ونەخۆشیيان يا ڤالا با چو تام د خۆشـیيێ نـەدما ، وئەگـەر چـو جاران تو نساخ نەبی بهايێ ساخلەمیيێ تـو نزانـی ، وچـی گاڤـا بهايێ قەنجیيێ تە نەزانی تو شوکرا وی ناکـەی يـێ قـەنجی ل تـە کری .

٨ ـ و ژ وان رێکێن خەمێ ل سـەر خودانـی سڤك دکـەت ئەوە ل دەمێ موصيبەتێ ئاخفتنەکا باش بۆ بێتـە گۆتـن ، يـەعنی : کـەسـەکێ شارەزا وگۆتن رەهوان بچتە نك وی يێ موصيبەت

ب سەری هاتی وهندەك ئاخفتنین وەسا بیژتی خەما وی ل سەر سڤك بكەت ، چونكی دبت مرۆڤ ئەگەر چەند یی موكم ژی بت هندەك جاران و ب تایبەتی دەمی موصیبەتەكا مەزن ب سەر دا دئیت سست ببت وباوەرییا وی بلەقییت ، ڤیجا ئەگەر ل وان دەمان هندەك هەڤال ونیاسین وی ل نك بن وئاخفتنەكا خۆش بیژنی دلی وی دی تەنا بت ، وئەڤ گۆتنە بۆ وی دی بنە هاریكار ل سەر صەبری ، وئەڤە تەعزیا شەرعی یا دورستە ، نە وەكی ئەڤرۆ ئەم دبینین مخابن گاڤا موصیبەتەك ب سەر كەسەكی دا هات خەلك دی پیدا جریین وپتر بینی لی تەنگ كەن ، ویا ژ ڤی خرابتر ژی ئەوە گەلەك ژ وان بەری وی پتر دی دەنە بی ئەمرییا خودی وهندەك ئاخفتنین وەسا دی بیژنی پتر دلی وی بسوژت وئیكجار صەبر نەمینت .

(موسلم) ژ (ئوم سەلەمە) یی ڤەدگوهیزت ، دبیژت : دەمی (ئەبوو سەلەمە) كەفتییە د سەكەراتی دا پیغەمبەر ـ سلاڤ لی بن ـ هات سەرا بدەت ، گاڤا هاتی رح ب سەر وی دا چوو وچاڤین وی مانە ڤەكری ، ئینا پیغەمبەری ـ سلاڤ لی بن ـ چاڤین وی دانانە سەر ئیك وگۆت : ﴿ دەمی رح دەردكەڤت بەری چاڤان دمینتە لی ﴾ وبوو قەرەبالغا مرۆڤین وی ، ئینا پیغەمبەری ـ سلاڤ لی بن ـ گۆت : ﴿ ژبلی دوعایین

خیری چو تشتین دی نەبیژن ، چونکی هەر گۆتنەکا هوین بیژن ملیاکەت دبیژن : ئامین ﴾ پاشی پیغەمبەری ـ سلاڤ لی بن ـ گۆت : ﴿ یا رەببی تو گونەهین ئەبوو سەلەمەی ژی ببەی ، ودەرجەیین وی د ناڤ باشان دا بلند بکەی ، وتو چاڤدیرىیى ل عەیالی وی بکەین ، وگونەهین مە ووی ژی ببەی ، وتو قەبری وی بۆ فرەه بکەی وبۆ وی روهن بکەی ﴾ .

و ل ڤیری سی خالین گرنگ هەنە دڤیت ئیشارەتی ب کورتی بدەینی :

یا ئیکی : روینشتن بۆ تازىیى ل جهەکی تایبەت وکۆمبوونا خەلکی ل وی جهی چەند رۆژان نە ژ وی تەعزیا شەرعىیە یا مە بەحس ژی کری ، بەلکی ئەو دبتە گرانی بۆ خودانین موصیبەتی ، وصەحابىیى پیغەمبەری (جەریری کوری عەبدللاهی بەجەلی) دبیژت : کۆمبوونا ل نك مرۆڤین مری پشتی ڤەشارتنا وی مە صەحابىیان ژ نیاحی حسیب دکر . وئاشکەرایە کو (نیاحە) ژ کارین حەرامە د ئیسلامی دا .

یا دووی : د گەل کو ئەڤ تەعزیە نە د شەرعینە ، مەسەلە خرابتر لی هاتىیە وتەعزیە ژی ئەڤرۆ ـ وەکی گەلەك تشتین دی ـ یین بووینە جهی خۆئینانە پیشىیى وخۆمەزنکرنی ،

وخەرجکرن وزەعیکرنا مالـی بی حساب ، وئەڤە هەمی گونەهــە ومرۆڤی موسلمان دڤیت خۆ ژی بدەتە پاش .

یا سی‌یی : چی نابت بـۆ مرۆڤـی موسـلمان ژ ســی رۆژان زیـدەتـر نـیـهـارا شەرعی ل سەر مرۆڤەکی مری بکەت ، ژن تی نەبت دورستە بۆ وی ئەو چار هەیڤ ودەھ رۆژان ل سەر زەلامـی خۆ یا ب تازی بت ، وئەوا ئەڤرۆ ئەم ل نك ژنکان دبینـین دەمـی ئەو سال ب سال خۆ رەش دکەن ونیشـانین نیـهاری ل سـەر خـۆ ئاشـکەرا دکـەن ، ئەڤـە کـــارەکی حەرامــە ، ودژی سـونەتا پیغەمبەری‌یە ـ سلاڤ لـی بن ـ وئەو ژ وی کاری جاهلی‌یــە یـی موسلمان ژی هاتینە پاشڤەبرن .

٩ ـ وئـەو مــرۆڤــین تەعزی‌یا خودانین موصیبەتان دکەن ـ ب وی رەنگی شەرعی یی مە بەحس ژی کری ـ یا باش بۆ وان ئەوە ئەو خۆ د سەرهاتی‌یین خودان موصیبەتان دا شارەزا بکەت ، دا بشـین ڤـان سـەرهاتی‌یان ب رەنگـەکی جـوان بــۆ خودانـــی مــوصــیــبــەتی ڤەگیرن ، چونکی ئاشکەرایە مرۆڤـی موصیبـەت ب سەری دئیت دەمی ب موصیبەتین خـەلـکی ئاگـەهـدار دبت ب بینفرەهی‌یی دحــەسـیـیـت ، چونکی خەما وی ل سەر سـڤك دبت .

١٠ ـ دوعاكرنا ژ خودى ژى ئيك ژ وان ريكانە يين موصيبەتى ل سەر مرۆڤى سڤك دكەت ، و ژ وان دوعايان يين موصيبەتى ل سەر مرۆڤى سڤك دكەت ئەڤەيە يا ژ پيغەمبەرى ـ سلاڤ لى بن ـ هاتىيە ڤەگوهاستن ، دەمى دبيژت : ﴿ هەر عەبدەكى خەم ونەخۆشىيەك بگەهتى وبيژت : (اللهم إني عبدك ابن عبدك ابن أمتك ، ناصيتي بيدك ، ماض في حكمك ، عدل في قضاؤك ، أسألك اللهم بكل اسم هو لك سميت به نفسك أو أنزلته في كتابك ، أو استأثرت به في علم الغيب عندك ، أو علمته أحدا من خلقك ، أن تجعل القرآن ربيع قلبي ونور صدري وجلاء حزني وذهاب همي) خودى خەما وى دى ڤەرەڤينت و ل شوينا وى كەيفى دى دەتى ﴾ .

١١ ـ ودويماهىيى دڤيت مرۆڤ باش بزانت كو هەر قەدەرەكا خودى ل سەر مرۆڤى بنڤيست يا ژ قەستا نينە ، وخودى يى ب رەحمە ووى دكەت يا مفايى عەبدى وى تيدا ، وهەما بەسى مرۆڤىيە ئەو گونەهين ب موصيبەتى بۆ مرۆڤى ژى دچن .

وسبحانك اللهم وبحمدك أشهد أن لا إله إلا أنت أستغفرك وأتوب إليك .

ناڤەرۆك

بابەت	بەرپەر
پیشگۆتن	٥
صەبركیشانا ل سەر موصیبەتا مرنی	١٥
نیشانین دویماهیيا خراب	٢٧
هەڤپەيڤینەك د گەل قەبری	٣١
ئەحكامین مرنی وجەنازەی	٣٥
ڤەگوهاستن بۆ جیهانا بەرزەخی	٥٩
قەبر وسەروبەری وی	٧٦
شەڤا ئیكی د قەبری دا	٨٧
بۆ مرۆڤین مری	٩٧
رەڤاندنا خەمان ل دەمی وەغەركرنا خۆشتڤیيان	١١٨